

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUY NHƠN
QUY NHON UNIVERSITY**

**TẠP CHÍ KHOA HỌC
TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUY NHƠN**

**QUY NHON UNIVERSITY
JOURNAL OF SCIENCE**

**KHOA HỌC XÃ HỘI, NHÂN VĂN VÀ KINH DOANH
SOCIAL SCIENCES, HUMANITIES AND BUSINESS**

17 (6)

2023

DECEMBER 2023

CONTENTS

1. Assessment of impacts of tourism on poverty alleviation in Vietnam: A panel data approach
Pham Thi Thuy Hang, Nguyen Minh Thu, Nguyen Thi Minh Anh 5
2. Fostering dialectical thinking proficiency through scientific method in Physics education
Nguyen Ngoc Minh, Pham Duy Luan 15
3. Tourism accommodating capacity assessment of Nha Trang Oceanography museum, Khanh Hoa province
Nguyen Hoang Thai Khang, Ngo Manh Tien, Tran Van Chung, Truong Si Hai Trinh, Nguyen Thanh Thien Ly, Ha Thi My Duyen 23
4. Joseph Nye's concept of soft power
Tang Thai Thuy Ngan Tam 33
5. Impact of work environment on organizational commitment: A case study at Fresenius Kabi Vietnam Plant
Nguyen Thi Kim Anh, Le Anh Khoa 43
6. Analysis of the cinnamon value chain in An Lao district, Binh Dinh province
Nguyen Tan Dat, Nguyen Thi Hanh 59
7. Current situation of teaching staff to implement the 2018 General Education Program at secondary schools in Gia Lai province
Nguyen Thi Thu Thuy, Tran Thi Dieu 75

Đánh giá tác động của du lịch đối với việc giảm tỷ lệ nghèo tại Việt Nam: Phương pháp tiếp cận dữ liệu bảng

Phạm Thị Thúy Hằng*, Nguyễn Minh Thư, Nguyễn Thị Minh Ảnh

Khoa Tài chính - Ngân hàng và Quản trị Kinh doanh, Trường Đại học Quy Nhơn, Việt Nam

*Ngày nhận bài: 08/08/2023; Ngày sửa bài: 17/11/2023;
Ngày nhận đăng: 20/11/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023*

TÓM TẮT

Nghiên cứu xem xét tác động của du lịch đối với việc giảm tỷ lệ nghèo tại Việt Nam bằng cách sử dụng dữ liệu bảng từ 63 tỉnh thành trong giai đoạn từ năm 2010 đến 2021. Bằng cách sử dụng các phương pháp ước lượng khác nhau như Bình phương tối thiểu thông thường (OLS), Hiệu ứng cố định (FE), Hiệu ứng ngẫu nhiên (RE) và GMM, bài báo cung cấp bằng chứng thực nghiệm về ảnh hưởng tích cực của du lịch đối với việc giảm tỷ lệ nghèo ở Việt Nam. Kết quả nghiên cứu ủng hộ giả thuyết tăng trưởng do du lịch và nhấn mạnh vai trò của du lịch trong việc nâng cao sinh kế của người dân ở một quốc gia mới nổi như Việt Nam.

Từ khóa: *Du lịch, giảm tỷ lệ nghèo, Việt Nam, phương pháp tiếp cận dữ liệu bảng.*

*Tác giả liên hệ chính.

Email: phamthithuyhang@qnu.edu.vn

Assessment of impacts of tourism on poverty alleviation in Vietnam: A panel data approach

Pham Thi Thuy Hang*, Nguyen Minh Thu, Nguyen Thi Minh Anh

Department of Finance - Banking and Business Administration, Quy Nhon University, Vietnam

Received: 08/08/2023; Revised: 17/11/2023;

Accepted: 20/11/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

This research examines the effect of tourism on poverty alleviation in Vietnam using panel data from 63 provinces from 2010 to 2021. By employing various estimation methods such as Ordinary Least Squares (OLS), Fixed Effect (FE), Random Effect (RE), and Generalized Method of Moments (GMM), this study provides empirical evidence of the positive influence of tourism on poverty reduction in Vietnam. The findings strongly support the tourism-led-growth hypothesis, highlighting the significant role of tourism activities in enhancing the livelihoods of citizens in an emerging country such as Vietnam.

Keywords: *Tourism, poverty alleviation, Vietnam, panel data approach.*

1. INTRODUCTION

Poverty alleviation is a fundamental objective in the Millennium Development Goals of the United Nations.¹ Tourism is one of the world's largest industry² which has the potential to harness its power in developing economies and become an engine of poverty reduction and development in emerging economies.³ Many empirical evidences support the notion that tourism plays a crucial role in poverty reduction.⁴ Since it is one of the most essential foreign exchange earners and the world's largest job creators.⁴⁻⁷

The tourism-led-growth (TLG) hypothesis asserted that income from tourism could be an instrument to reduce poverty.^{7,8} Additionally, tourism can mitigate poverty through three avenues: improving labour income and other forms of payment (e.g., handicraft sales),

creating indirect income, generating long-term changes in the macroeconomy.⁹

However, the effect of tourism on poverty reduction has been debatable for decades. By expanding the TLG hypothesis, numerous studies incorporate poverty into their research models.^{7,10-12} Evidences show that tourism development has improved economic conditions and reduced poverty levels in developing countries.¹³ Nevertheless, there is little consensus and understandings regarding tourism's effect on poverty in developing countries.⁹ Therefore, further research is necessary to analyze this relationship, particularly in developing nations like Vietnam.

Poverty is still a significant concern in Viet Nam. The government has prioritized poverty reduction as a cross-cutting goal in socio-

*Corresponding author.

Email: phamthithuyhang@qnu.edu.vn

economic development. Consequently, over the past years, the poverty rate has gradually reduced from 9.2% in 2016 to 4.4% in 2021.¹⁴ Tourism is a potential solution to reduce poverty in Vietnam. However, few existing studies have focused on the role of tourism in poverty alleviation in Vietnam.¹⁵ Most of these studies have primarily aimed to test the tourism-led growth (TLG) hypothesis.¹⁶⁻¹⁸ Moreover, there is a scarcity of scholarly discourse regarding the significance of tourism in poverty alleviation, resulting in a limited understanding of the pivotal role tourism plays in addressing poverty.^{15,18-20}

From all above reasons, we decide to conduct this study to investigate the impact of tourism on poverty alleviation in Vietnam from 2010 to 2021. The study can contribute to the academic in various aspects. Firstly, the study's finding is highly supported by the TLG hypothesis with the case study in Vietnam. Secondly, it extends the previous literature by presenting evidence of the positive impact of tourism on poverty reduction. Finally, it might be one of the first studies addressing the effect of tourism on poverty alleviation by panel data approach in Vietnam in longer study period.

2. THEORETICAL FRAMEWORK AND LITERATURE REVIEW

2.1. Effect of tourism on poverty

The TLG hypothesis suggests that tourism reduces poverty by creating employment opportunities, stimulating local economies, and fostering small business development.^{7,8} Moreover, tourism is pivotal in cultural preservation and revitalization, enabling communities to showcase their unique heritage and traditions to visitors.^{9,21} Numerous empirical studies focused on tourism impact on poverty in some countries, however, the results are not united with different evidences.

The first stream revealed tourism has a positive effect on poverty. Truong, et al.²⁰ present compelling evidence that local communities acknowledge the significant contribution

of tourism towards poverty alleviation. Klytchnikova and Dorosh²² prove that the tourism sector has positive multiplier effects on the Panamanian economy and has the potential for significant benefits to low-income people. Njoya and Seetaram²³ indicate that tourism development can be an engine of poverty alleviation in Kenya. Tung and Kien Cuong¹⁵ employs data from 61 Vietnamese provinces in 2010 - 2018, proving that high tourism revenue decreases the poverty rate. Similarly, Anderson²⁴ confirm that cultural tourism has contributed significantly to improving the livelihoods of people experiencing poverty in rural Kilimanjaro. Folarin and Adeniyi²⁵ found that tourism development significantly reduces poverty in 38 countries in sub-Saharan Africa. Kim, et al.²⁶ analyzed the impact of tourism on poverty in 69 developing countries from 1995 - 2012. The results of the study indicate that the least developed countries will benefit from the tourism industry in terms of poverty reduction.

Secondly, some other studies find out that tourism does not affect poverty reduction. Croes¹⁰ discovers that tourism has no influence on alleviating poverty in Costa Rica. Mahadevan and Suardi²⁷ utilize the Computable General Equilibrium (CGE) model to demonstrate that tourism growth in Indonesia does not lead to poverty reduction. Scheyvens and Russell²⁸ reveal that tourism growth in Fiji does not affect poverty there. Wattanakuljarus and Coxhead¹² analyze the impact of the domestic tourism boom on the Thai economy, showed that tourism expansion is not a pro-poor change at this country. On the other hand, Blake¹¹ reveal that the lowest-income households are not the primary beneficiaries of tourism in Brazil.

2.2. Hypothesis development

The TLG hypothesis posits a positive relationship between tourism and poverty reduction. However, it is crucial to acknowledge that the impact can vary depending on the unique characteristics of tourism development and the existing poverty

levels in different regions. The literature presents two perspectives regarding how tourism influences poverty, which is positive or neutral. Tourism has played a significant role in Vietnam's economy, generating employment opportunities and helping impoverished individuals stabilize and improve their incomes, ultimately reducing poverty. Vietnam shares similarities with regions like Panama, Kenya, and Sub-Saharan Africa, where tourism has positively impacted poverty reduction. These regions have utilized tourism to create jobs, develop infrastructure, and empower local communities. By implementing sustainable practices and preserving cultural heritage, they have successfully improved living standards and reduced poverty. Vietnam, in line with these regions, has harnessed the power of tourism to stimulate economic growth and alleviate poverty. Based on these arguments, we propose the following hypothesis:

Hypothesis: Tourism positively impacts poverty alleviation.

3. RESEARCH METHODS

3.1. Data

The data utilized in this research paper consists of three primary variables: the Poverty rate, Tourism revenue, and the Percentage of trained workers over 15 years old. This data was collected from all 63 provinces in Vietnam and obtained from the official website of the General Statistics Office of Vietnam (<http://www.gso.gov.vn>). The data spans the period from 2010 to 2021. Additionally, the dataset has been subjected to a winsorization procedure at the 1% and 99% percentiles to remove any outliers and enhance the overall robustness of the data.

3.2. Variables

3.2.1. Dependent variable

The main dependent variable in this study is the poverty rate (PORATE). It represents the proportion of individuals within a specific age group whose income falls below the poverty line. The poverty line is defined as half of the median household income of the total population. This

variable serves as a means to assess and analyze the impact of total tourism revenue.

3.2.2. Independent variable

Total revenue from tourism and travel (TORE) refers to the financial income generated by a travel agency by creating a package or non-package tour program to cater to both local and international tourists.^{10,24,29} This revenue encompasses services such as providing travelers with tourism information, guidance, planning assistance, and facilitating bookings through collaboration with travel agents. In this study, the natural logarithm of the total tourism revenue is represented as Ln(TORE), allowing for a logarithmic data transformation for analytical purposes according to the previous studies of Croes¹⁰ and Kim, et al.²⁶

3.2.3. Control variables

The variable EDULAB represents the percentage of trained workers over 15 years old. EDULAB is used to control the effect of education on the tourism – poverty alleviation.^{3,30} It is calculated by dividing the total number of workers who meet specific criteria by the workforce. These criteria include having a job in the field of economics and having received professional, technical, or vocational training from a recognized educational institution, resulting in the attainment of a diploma or certificate at various levels such as vocational elementary school, vocational intermediate school, college, university, or post-graduate degrees (master's, doctorate, or equivalent). EDULAB evaluates the proportion of the workforce with formal training and qualifications in economics.

Table 1. The variables.

Variables	Formula
PORATE	Poverty rate
TORE	total tourism and travel revenue
LN(TORE)	Natural logarithm of total tourism and travel revenue
EDULAB	Percentage of trained workers over 15 years old

3.3. Research model

Research model: The research model proposed in this study utilizes dynamic panel data, building upon the research conducted by Sequeira and Maças Nunes³¹ and Scheyvens and Russell²⁸

$$PORATE_t = \beta_0 + \beta_1 PORATE_{t-1} + \beta_2 Ln(TORE)_t + \beta_3 EDULAB_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

This paper utilizes various estimation methods, including Ordinary Least Squares (OLS), Fixed Effects (FE), Random Effects (RE), and Generalized Method of Moments (GMM). The OLS approach may produce inaccurate estimates due to the correlation between independent variables and individual entity characteristics. As a result, the study employs FE estimation to mitigate the effects of correlation and variance. However, it is essential to note the limitations of the fixed effects model when dealing with dynamic panel data, as it can introduce biases in the estimates due to endogenous phenomena.³² The study considers applying Differential GMM³³ and system GMM³⁴ methods to address this issue. Nevertheless, if the correlation coefficient of the lagged variable is significant and the study period is short, the Differential GMM approach may yield poor estimates. Consequently, in this study, the authors opt for the GMM System estimation method to effectively address concerns related to endogeneity.

4. EMPIRICAL RESEARCH

4.1. Descriptive statistics

Table 2 shows that the average poverty rate in Vietnamese provinces is 0.059, with the highest value recorded at 0.386 and the lowest at 0. The mean value of LN(TORE), representing the natural logarithm of total tourism revenue, is 23.815, with the lowest value recorded at 16.811 and the highest at 30.581. Furthermore, the average value of EDULAB indicates that the proportion of educated workers in the labor force in Vietnam is 17.6%. The highest value for EDULAB is 0.440, while the lowest is 0.070.

Table 2. Descriptive statistics.

	OBS	MEAN	SD	MIN	MAX
PORATE	743	0.059	0.084	0	0.386
LN(TORE)	659	23.815	2.202	16.811	30.581
EDULAB	742	0.176	0.070	0.063	0.440

4.2. Correlation analysis

According to the correlation analysis in Table 3, the Pearson correlation coefficients indicate the associations between the variables under investigation. The findings reveal a negative correlation between TORE and PORATE, suggesting that increasing tourism revenue is linked to reducing the poverty rate in Vietnamese provinces. Furthermore, both EDULAB and LN(TORE) exhibit negative correlations with PORATE, indicating that a higher proportion of educated workers and greater levels of tourism revenue are associated with decreased poverty.

Table 3. Pearson analysis.

	PORATE	TORE	LN(TORE)	EDULAB
PORATE	1			
TORE	-0.080**	1		
LN(TORE)	-0.286***	0.545***	1	
EDULAB	-0.298***	0.243***	0.404***	1

***, **, * : 1%, 5%, 10% significant level

4.3. Regression analysis

Table 4 presents the regression results from the initial model, employing three estimation methods: Ordinary Least Squares (OLS), Fixed Effects (FE), and Random Effects (RE) without year dummies. The OLS estimation reveals a statistically significant negative relationship between tourism revenue and the poverty rate at the 5% significance level. Similarly, both the FE and RE models demonstrate a negative impact of tourism revenue on poverty rates, albeit with varying levels of statistical significance. To determine the most appropriate model, a Hausman test is conducted. The results of the Hausman test, indicating a p-value below 0.05,

suggest that the FE model is preferable over the RE model for this study.

Table 4. Impact of tourism on poverty rate: without year dummies.

Dependent Variables	PORATE		
	OLS	FE	RE
Method			
L1.PORATE	0.653^{***} (0.030)	0.472^{***} (0.031)	0.653^{***} (0.030)
LN(TORE)	-0.003^{**} (0.001)	-0.025^{***} (0.003)	-0.003^{**} (0.001)
EDULAB	-0.096^{***} (0.035)	-0.844^{***} (0.072)	-0.096^{***} (0.035)
Const	0.094^{***} (0.026)	0.783^{***} (0.072)	0.094^{***} (0.026)
Year dummies	NO	NO	NO
R-squared	0.5093	0.5565	0.4209
Hausman (Chi ²)		322.65	
p-value		0.000	

^{***}, ^{**}, ^{*} : 1%, 5%, 10% significant level

The analysis of the effects of tourism on poverty, conducted through the application of the Ordinary Least Squares (OLS), Fixed Effects (FE), and Random Effects (RE) models with the inclusion of year dummies, is presented in Table 5. The findings indicate that tourism revenue positively impacts the poverty rate within the FE model while exhibiting a negative influence in both the OLS and RE models. Furthermore, the results from the three models demonstrate that the variable EDULAB positively affects the poverty rate, although this relationship lacks statistical significance.

Table 5. Impact of tourism on poverty rate: with year dummies.

Dependent Variables	PORATE		
	OLS	FE	RE
Method			
L1.PORATE	0.658^{***} (0.028)	0.473^{***} (0.034)	0.658^{***} (0.028)

LN(TORE)	-0.004^{***} (0.001)	0.034^{***} (0.003)	-0.004^{***} (0.001)
EDULAB	0.016 (0.026)	0.118 (0.085)	0.016 (0.026)
Const	0.205^{***} (0.019)	0.783^{***} (0.072)	0.205^{***} (0.019)
Year dummies	YES	YES	YES
R-squared	0.771	0.754	0.741
Hausman (Chi ²)		94.01	
p-value		0.000	

^{***}, ^{**}, ^{*} : 1%, 5%, 10% significant level

The GMM system estimation addresses endogeneity concerns in the research model. Both the one-step and two-step GMM system estimations provide further support for the research hypothesis, indicating a positive effect of tourism revenue on poverty alleviation. In order to assess the validity of the GMM model, diagnostic tests such as the Arellano-Bond test for autocorrelation and the Hansen test for over-identification are conducted. The AR (2) test results indicate no evidence of autocorrelation in the model, while the Hansen test confirms the overall validity of the model.

Table 6. Impact of tourism on poverty rate: GMM system estimation.

Dependent Variables	PORATE	
	GMMSYS-1step	GMMSYS-2step
Method		
L1.PORATE	0.430^{***} (0.072)	0.433^{***} (0.070)
LN(TORE)	-0.042^{**} (0.017)	-0.042^{**} (0.017)
EDULAB	-0.428 (0.026)	-0.424 (0.312)
Year dummies	YES	YES
AR(2)	0.38	0.439
Hansen	0.035	0.035

^{***}, ^{**}, ^{*} : 1%, 5%, 10% significant level

4.4. Robustness tests

To ascertain the robustness and reliability of our conclusions, we conducted a sensitivity analysis by substituting the primary dependent variable, tourism revenue, with an alternative proxy, TORATE. TORATE is defined as the ratio between tourism revenue and the total retail sales of goods and services. This approach allows us to evaluate whether the observed relationship between tourism revenue and poverty rates holds when using an alternative measure. Remarkably, the regression results obtained from the three models consistently support our initial findings, providing further evidence that an increase in tourism revenue is associated with a significant reduction in the poverty rate in Vietnam. This convergence of results across different specifications strengthens the validity of our conclusions. It enhances confidence in the positive impact of tourism on poverty alleviation in the context of Vietnam.

Table 7. Robustness test.

Dependent Variables	PORATE		
	OLS	FE	RE
L1.PORATE	0.542*** (0.027)	0.325*** (0.036)	0.542*** (0.027)
TORATE	-0.056* (0.032)	-0.127** (0.053)	-0.056* (0.032)
EDULAB	-0.060*** (0.027)	0.183** (0.090)	-0.060** (0.027)
Const	-0.053 (0.008)	-0.047*** (0.014)	-0.053*** (0.008)
Year dummies	YES	YES	YES
R-squared	0.6884	0.6673	0.6456
Hausman (Chi ²)		86.52	
p-value		0.000	

***, **, * : 1%, 5%, 10% significant level

5. CONCLUSIONS

According to the research findings, tourism has had a favorable effect on reducing poverty in Vietnam from 2010 to 2021. Firstly, the

study confirms the TLG hypothesis of poverty alleviation through tourism in Vietnam. Secondly, these findings align with similar conclusions drawn in the previous studies. Thirdly, the study may be one of the first to provide robust evidence of tourism’s benefits by employing the panel data approach in Vietnam. More particularly, the study extends the prior studies in two aspects. First, we use better econometric estimations to reduce endogeneity (GMM) with longer time frame (2010 - 2021). Second, we choose logarithm variables instead of the actual value in which is more convenient in transforming a highly skewed value into normalized data.

The findings of this study underscore the significance of tourism. Notably, it provides a substantial quantity of job prospects and simultaneously improves their employment conditions. The employment opportunities through tourism activities increase and improve in terms of healthier, safer, and more pleasant working conditions. Furthermore, the growth in personal and household earnings resulting from tourism can increase the government's tax revenue, thereby enhancing its capability to invest in infrastructure, healthcare, education, and other essential services beneficial to people experiencing poverty.

Moreover, developing tourism to alleviate poverty requires a close collaboration among multiple stakeholders. It should be a cooperation between tourism companies and tourists but also among government, local communities, and tourists. All stakeholders should work towards the shared objectives of poverty reduction and sustainable tourism development.

Consequently, the study provides an insightful direction to policymakers for poverty reduction, especially in regions grappling with the high poverty rate and exhibiting considerable potential in developing tourism. Instead of emphasizing generic economic policies to foster overall economic growth, policymakers should pay greater attention to tourism's role in poverty alleviation efforts.

REFERENCES

1. United Nations ECE. *Standards for the Sustainable Development Goals*, UN, Switzerland, 2019.
2. B. Sofronov. The development of the travel and tourism industry in the world, *Annals of Spiru Haret University: Economic Series*, **2018**, 18(4), 123-137.
3. K. Kennedy & D. A. Dorman. An overview: Tourism non-governmental organizations and poverty reduction in developing countries, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, **2009**, 14(2), 183-200.
4. World Tourism Organization. *Tourism and poverty alleviation: recommendations for action*, UNWTO, Madrid, 2004.
5. P. Phu, V. Anh, N. Tran, P. Van & P. Duyen. Contribution of community tourism to poverty alleviation in Vietnam: a case study, *Asia-Pacific Journal of Rural Development*, **2011**, 21(1), 65-83.
6. S. L. Snyman. The role of tourism employment in poverty reduction and community perceptions of conservation and tourism in southern Africa, *Journal of Sustainable Tourism*, **2012**, 20(3), 395-416.
7. M. Saayman, R. Rossouw & W. Krugell. The impact of tourism on poverty in South Africa, *Development Southern Africa*, **2012**, 29(3), 462-487.
8. L. Tung. The tourism-led growth hypothesis in transition economies? Empirical evidence from a panel data analysis, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, **2021**, 38(4), 1076-1082.
9. C. Ashley & J. Mitchell. *Tourism and poverty reduction: Pathways to prosperity*, Taylor & Francis, 2009.
10. R. Croes. The role of tourism in poverty reduction: An empirical assessment, *Tourism Economics*, **2014**, 20(2), 207-226.
11. A. Blake. Tourism and income distribution in East Africa, *International Journal of Tourism Research*, **2008**, 10(6), 511-524.
12. A. Wattanakuljarus & I. Coxhead. Is tourism-based development good for the poor? A general equilibrium analysis for Thailand, *Journal of Policy Modeling*, **2008**, 30(6), 929-955.
13. J. Hummel & R. V. D. Duim. Tourism and development at work: 15 years of tourism and poverty reduction within the SNV Netherlands Development Organisation, *Journal of Sustainable Tourism*, **2012**, 20(3), 319-338.
14. General Statistics Office. *Results of the Viet Nam household living standards survey 2021*, Statistical Publishing House, Ha Noi, Vietnam, 2021.
15. L. Tung & L. K. Cuong. Impact of tourism on poverty reduction: Evidence from an emerging tourism market, *Montenegrin Journal of Economics*, **2020**, 16(3), 47-57.
16. M. Hitchcock, T. Nguyen & S. Wesner. Handicraft heritage and development in Hai Duong, Vietnam, *Heritage Tourism in Southeast Asia*, **2010**, 221-235.
17. N. Vu & M. Sato. Tourism development and amenity migration in Hill Stations: The case study of Sapa in Vietnam, *Tourism Creation Research*, **2010**, 7, 1-16.
18. T. H. Tuan. Tourism impacts of poverty alleviation on ethnic households in An Giang province, Vietnam, *International Journal of Professional Business Review*, **2022**, 7(4), 1-22.
19. V. D. Truong. Tourism policy development in Vietnam: A pro-poor perspective, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, **2013**, 5(1), 28-45.
20. V. D. Truong, C. M. Hall & T. Garry. Tourism and poverty alleviation: Perceptions and experiences of poor people in Sapa, Vietnam, *Journal of Sustainable Tourism*, **2014**, 22(7), 1071-1089.
21. A. Satria, M. A. Yogya & M. D. Wedayanti. *Strategy of tourism and culture office in development of cultural heritage at kuantan singingi regency*, The 1st International Conference on Economics Engineering and Social Science 2020, Bekasi, Indonesia, 2021.

22. I. Klytchnikova & P. Dorosh. *Tourism sector in Panama: Regional economic impacts and the potential to benefit the poor*, Natural Resources Forum, 2013.
23. E. T. Njoya & N. Seetaram. Tourism contribution to poverty alleviation in Kenya: A dynamic computable general equilibrium analysis, *Journal of Travel Research*, **2018**, 57(4), 513-524.
24. W. Anderson. Cultural tourism and poverty alleviation in rural Kilimanjaro, Tanzania, *Journal of Tourism and Cultural Change*, **2015**, 13(3), 208-224.
25. O. Folarin & O. Adeniyi. Does tourism reduce poverty in sub-Saharan African countries?, *Journal of Travel Research*, **2020**, 59(1), 140-155.
26. N. Kim, H. Song & J. H. Pyun. The relationship among tourism, poverty, and economic development in developing countries: A panel data regression analysis, *Tourism Economics*, **2016**, 22(6), 1174-1190.
27. R. Mahadevan & S. Suardi. Panel evidence on the impact of tourism growth on poverty, poverty gap and income inequality, *Current Issues in Tourism*, **2019**, 22(3), 253-264.
28. R. Scheyvens & M. Russell. Tourism and poverty alleviation in Fiji: Comparing the impacts of small-and large-scale tourism enterprises, *Journal of Sustainable Tourism*, **2012**, 20(3), 417-436.
29. J. Butcher. Volunteer tourism may not be as good as it seems, *Tourism Recreation Research*, **2011**, 36(1), 75-76.
30. D. R. M. Muñoz, R. D. M. Muñoz & F. J. G. Pérez. The impacts of tourism on poverty alleviation: An integrated research framework, *Journal of Sustainable Tourism*, **2016**, 24(2), 270-298.
31. T. N. Sequeira & P. M. Nunes. Does tourism influence economic growth? A dynamic panel data approach, *Applied Economics*, **2008**, 40(18), 2431-2441.
32. S. Nickell. Biases in dynamic models with fixed effects, *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, **1981**, 1417-1426.
33. M. Arellano & S. Bond. Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations, *The Review of Economic Studies*, **1991**, 58(2), 277-297.
34. M. Arellano & O. Bover. Another look at the instrumental variable estimation of error-components models, *Journal of Econometrics*, **1995**, 68(1), 29-51.

Fostering dialectical thinking proficiency through scientific method in Physics education

Nguyen Ngoc Minh*, Pham Duy Luan

Faculty of Education, Quy Nhon University, Vietnam

Received: 18/07/2023; Revised: 01/08/2023;

Accepted: 31/08/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

One of the crucial tasks in fostering higher-order thinking in students at all grade levels, particularly in high school, is to teach and develop critical thinking skills. According to educational criteria centered on performance and capacity improvements, critical thinking training for students is essential. The article aims to clarify critical thinking's characteristics and functions, offer suggestions for teaching physics using the scientific method, and assist in fulfilling the requirements of current educational reform. The qualitative research methodology (encompassing theoretical inquiry and expert analysis) remains integral throughout the research progression. This approach relies upon the utilization of pre-existing source materials from scholarly journals, publications, scientific research endeavors, and an inquiry into the prevailing landscape of Physics pedagogy at the secondary education level. This foundation underpins the execution of meticulous analyses, the assessment of critical thinking, and the formulation of pertinent propositions.

Keywords: *Thinking, dialectical thinking, Physics.*

*Corresponding author:

Email: nguyennngocminh@qnu.edu.vn

Vận dụng phương pháp khoa học trong dạy học Vật lí nhằm rèn luyện tư duy biện chứng cho học sinh

Nguyễn Ngọc Minh*, Phạm Duy Luân

Khoa Sư phạm, Trường Đại học Quy Nhơn, Việt Nam

Ngày nhận bài: 18/07/2023; Ngày sửa bài: 01/08/2023;
Ngày nhận đăng: 31/08/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023

TÓM TẮT

Rèn luyện, phát triển tư duy biện chứng cho học sinh là một trong những nhiệm vụ có ý nghĩa quan trọng trong phát triển tư duy bậc cao cho học sinh ở mọi cấp học, nhất là học sinh trung học phổ thông. Việc rèn luyện tư duy biện chứng cho học sinh là cần thiết, phù hợp với yêu cầu dạy học định hướng phát triển phẩm chất và năng lực. Mục đích của bài viết làm rõ đặc điểm, vai trò của tư duy biện chứng, đề xuất các giai đoạn của tiến trình dạy học vật lí theo phương pháp khoa học nhằm rèn luyện tư duy biện chứng cho học sinh trung học phổ thông, góp phần đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục trong giai đoạn hiện nay. Phương pháp nghiên cứu định tính (phương pháp nghiên cứu lý luận, phương pháp chuyên gia) được sử dụng suốt trong quá trình nghiên cứu, trên cơ sở sử dụng các nguồn tài liệu đã có từ các tạp chí, sách, đề tài nghiên cứu khoa học, tìm hiểu thực trạng công tác dạy học môn Vật lí ở trường phổ thông làm cơ sở đưa ra những phân tích, đánh giá về tư duy biện chứng và những đề xuất.

Từ khóa: Tư duy, tư duy biện chứng, Vật lí.

1. MỞ ĐẦU

Trước sự phát triển mạnh mẽ của khoa học và công nghệ, tri thức của loài người đang gia tăng nhanh chóng. Với các phương tiện công nghệ thông tin phong phú, ngày càng có nhiều cơ hội để mỗi người dễ dàng tiếp cận các thông tin mới nhất và đa dạng. Môi trường giáo dục, lớp học hiện đại trong kỷ nguyên công nghệ 4.0 sẽ được trang bị những thiết bị và công nghệ thông minh để hỗ trợ việc học tập và giảng dạy. Với môi trường giáo dục này học sinh (HS) sẽ được tiếp cận với nhiều nguồn thông tin, với những nền văn hóa phong phú, đa dạng từ các nước trên thế giới. Do vậy, HS cần phải có khả năng xem xét và nghiên cứu kỹ lưỡng nguồn thông tin đa dạng này để có được tri thức mới mang tính thuyết

phục, phù hợp với thực tiễn và quy luật logic. Vì vậy, việc rèn luyện tư duy, trong đó tư duy biện chứng (TDBC) ở trường phổ thông có vai trò đặc biệt quan trọng.

Có nhiều cách hiểu khác nhau về TDBC. Theo chúng tôi, TDBC là một phương thức tư duy, xem xét sự vật, hiện tượng trong sự thống nhất và mâu thuẫn, trong sự vận động và phát triển, trong mối liên hệ và phụ thuộc ràng buộc với các sự vật, hiện tượng khác trong thế giới để đưa ra một kết luận cuối cùng mang tính thuyết phục, phù hợp với thực tiễn và quy luật logic nhằm giải quyết các vấn đề đặt ra.

Giảng dạy chương trình vật lí trung học phổ thông có nhiều điều kiện thuận lợi, ưu thế

*Tác giả liên hệ chính.

Email: nguyennngocminh@qnu.edu.vn

để rèn luyện, phát triển TDBC cho HS vì phần lớn nội dung kiến thức được xây dựng bằng con đường thực nghiệm và có nhiều ứng dụng trong thực tế cuộc sống. Vì thế GV phải thay đổi cách thức tổ chức các hoạt động học sao cho kích thích được HS đề xuất các ý kiến, xem xét sự vật hiện tượng trong các mối liên hệ phụ thuộc và phát triển, dùng lập luận bảo vệ ý kiến để hình thành kiến thức mới và quan niệm mới. Đó là một trong những yêu cầu cốt lõi khi dạy học môn Vật lý theo định hướng phát triển năng lực HS. Vì vậy, việc vận dụng các phương pháp nhận thức trong dạy học nói chung, dạy học Vật lý nói riêng nhằm rèn luyện TDBC cho HS đang rất cần sự quan tâm của GV trong giai đoạn hiện nay.

2. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Các đặc trưng của TDBC

2.1.1. Tính khách quan

Tính khách quan đề cập đến sự nhìn nhận một vấn đề đặt ra một cách thực tế, dựa trên các bằng chứng và kết quả thực nghiệm và không bị ảnh hưởng bởi quan điểm cá nhân hay các yếu tố, tác nhân bên ngoài.

Tính khách quan đòi hỏi khi xem xét sự vật, hiện tượng như chính sự tồn tại của nó, không bị những yếu tố chủ quan chi phối để hạn chế nhận thức sai lệch, cần phải có phương pháp nhận thức khoa học để luôn tôn trọng điều kiện khách quan.¹

2.1.2. Tính toàn diện

Quan điểm toàn diện là cách nhận thức sự vật, hiện tượng đúng đắn với các đánh giá toàn diện trên mọi mặt và có thể mang đến nhận định đúng đắn và hiệu quả hơn.

Trong nghiên cứu vật lý, có nhiều hiện tượng phức tạp mà HS không thể trong một bài, một chương mà nhận thức được đầy đủ. Giáo viên (GV) cần rèn luyện cho các em có thói quen nghiên cứu đối tượng trong tất cả các mối quan hệ trong tổng thể các mối quan hệ phong phú, phức tạp của nó với các sự vật, hiện tượng khác.

2.1.3. Tính lịch sử

Tri thức vật lý học, cũng như mọi tri thức khoa học khác, không phải là một cái gì đã có sẵn, đã hoàn chỉnh. Nó được hình thành từng bước trong một quá trình lâu dài và gian khổ và hiện nay cũng như trong tương lai vẫn còn tiếp tục được hoàn chỉnh hơn lên. Sự phát triển của vật lý học là một quá trình luân phiên nhau giữa những thời kỳ tiến hóa yên tĩnh và những thời kỳ biến đổi cách mạng của các lý thuyết, định luật, các nguyên lý cơ bản. Bởi vậy, cùng với sự phát triển của khoa học kỹ thuật, những quan sát tinh vi hơn, những phép đo chính xác hơn có thể phát hiện những sai lệch. Lúc đó, những khái niệm, định luật cũ bộc lộ những hạn chế, giới hạn ứng dụng của chúng.²

2.1.4. Tính thực tiễn

Chương trình vật lý coi trọng việc rèn luyện cho HS kỹ năng vận dụng tri thức vật lý vào việc tìm hiểu và giải quyết ở mức độ nhất định một số vấn đề của thực tiễn, đáp ứng đòi hỏi của cuộc sống. Vì vậy, trong dạy học Vật lý luôn yêu cầu những kiến thức vật lý phải được rút ra từ thực nghiệm và được kiểm tra bằng thực nghiệm, đó chính là sự vận dụng nguyên tắc thực tiễn.

2.1.5. Tính phát triển

Tính phát triển được thể hiện bởi nguyên tắc lý luận mà trong đó khi xem xét sự vật, hiện tượng khách quan phải luôn đặt chúng vào quá trình luôn luôn vận động và phát triển (vận động tiến lên từ thấp đến cao, từ đơn giản đến phức tạp, từ kém hoàn thiện đến hoàn thiện hơn). Theo quan điểm duy vật biện chứng, phát triển có bốn yếu tố cơ bản: Khách quan, phổ biến, đa dạng và phong phú.³

Sự vận dụng nguyên tắc này được thể hiện rõ trong nghiên cứu vật lý: Trong quá trình phát triển, mỗi sự vật hiện tượng lại có quá trình phát triển không giống nhau, tồn tại ở những thời gian, không gian khác nhau, chịu những ảnh hưởng khác nhau và sự tác động đó có thể làm thay đổi chiều hướng quá trình phát triển của sự vật.

2.2. Vai trò của TDBC

TDBC giúp khắc phục lối tư duy phiến diện, siêu hình, giúp con người đánh giá vấn đề một cách tổng quát, toàn diện đúng đắn nhất theo khuynh hướng phát triển.

TDBC giúp con người tránh được những nhầm lẫn, những dự đoán không có cơ sở đúng đắn khoa học và xa rời thực tế.

Rèn luyện TDBC giúp con người luôn có ý thức tìm tòi ra những ý tưởng, phương án mới và nó kích thích khả năng sáng tạo khi nghiên cứu về sự vật, hiện tượng.

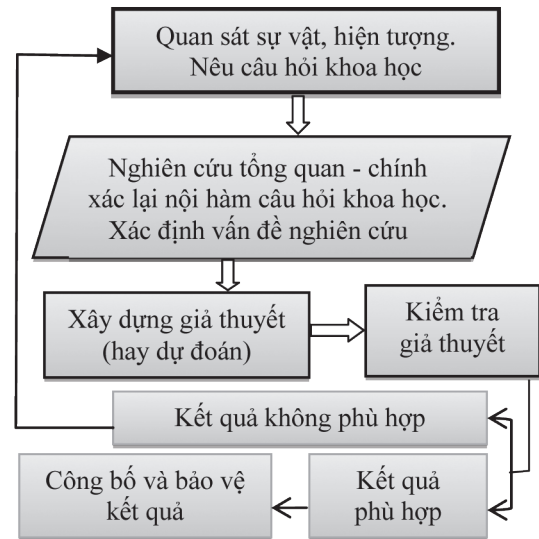
Rèn luyện TDBC trong dạy học Vật lý tạo điều kiện cho HS học tập và nghiên cứu các môn khoa học thuộc khối tự nhiên một cách hiệu quả và sáng tạo hơn.

2.3. Vận dụng phương pháp khoa học trong dạy học Vật lý nhằm rèn luyện TDBC cho HS

2.3.1. Quy trình phương pháp khoa học

Khoa học là quá trình nghiên cứu nhằm khám phá ra những kiến thức mới, học thuyết mới, ... bao gồm một hệ thống tri thức về quy luật của vật chất và sự vận động của vật chất, những quy luật của tự nhiên, xã hội và tư duy. Phương pháp khoa học đề cập đến một cách tiếp cận có hệ thống và khách quan nhằm nhận thức thực tiễn hoặc giải quyết một nhiệm vụ cụ thể nào đó. Theo từ điển tiếng Anh thì phương pháp khoa học là “thủ tục đặc trưng của khoa học tự nhiên kể từ thế kỉ 17, bao gồm sự quan sát có hệ thống, đo lường và thí nghiệm, xây dựng các giả thuyết, thí nghiệm kiểm tra và sửa đổi các giả thuyết”.

Có nhiều cách khác nhau để mô tả các giai đoạn của phương pháp khoa học mà các nhà khoa học thường tuân theo trong hoạt động nghiên cứu (phương pháp khoa học là một phương pháp nhận thức). Có thể mô phỏng các giai đoạn bằng sơ đồ dưới đây (hình 1):⁴

Hình 1. Các giai đoạn của phương pháp khoa học.

2.3.2. Vận dụng phương pháp khoa học trong dạy học Vật lý nhằm rèn luyện TDBC cho HS

2.3.2.1. Các giai đoạn rèn luyện TDBC cho HS theo phương pháp khoa học

Theo như sơ đồ trên (hình 1), quy trình phương pháp khoa học có những giai đoạn cơ bản như sau:⁴

- Quan sát sự vật, hiện tượng. Nêu câu hỏi khoa học: Con người quan sát thế giới tự nhiên, phát hiện ra những vấn đề thắc mắc chưa giải thích được và tìm cách giải thích một cách khoa học những vấn đề đó. Các vấn đề thắc mắc này được nêu ra dưới dạng câu hỏi khoa học.

- Nghiên cứu tổng quan - chính xác lại nội hàm câu hỏi khoa học, xác định vấn đề nghiên cứu: Nghiên cứu tổng quan sẽ cho ta biết vấn đề thắc mắc hay câu hỏi khoa học được nêu ra ở giai đoạn 1 đã có câu trả lời hay chưa và mức độ câu trả lời như thế nào để xác định vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu giải quyết, đi đến chính xác lại nội hàm câu hỏi khoa học.

- Xây dựng giả thuyết: Từ câu hỏi khoa học đã được chính xác hóa ở giai đoạn 2, người nghiên cứu đưa ra câu trả lời mang tính chất giả thuyết (dự đoán). Giả thuyết đưa ra có thể đúng hoặc sai.

- Kiểm tra giả thuyết bằng thực nghiệm: Bằng các thí nghiệm có thể kiểm tra giả thuyết và có thể mở rộng. Trong nhiều trường hợp, không thể kiểm chứng trực tiếp giả thuyết thì cần kiểm chứng hệ quả được suy ra từ giả thuyết. Ở giai đoạn này cần tiến hành các bước: Thiết kế phương án thí nghiệm; tiến hành thí nghiệm; thu thập, phân tích các dữ liệu thực nghiệm để đưa ra một nhận định, kết quả. So sánh kết quả thực nghiệm này với giả thuyết: Nếu kết quả phù hợp với giả thuyết thì đi đến kết luận là giả thuyết đúng; nếu kết quả không phù hợp với giả thuyết thì giả thuyết sai, khi đó cần quay lại giai đoạn 3 để điều chỉnh giả thuyết và tiếp tục thực hiện các giai đoạn tiếp theo.

- Công bố và bảo vệ kết quả: Kết quả nghiên cứu được công bố trên các phương tiện thông tin hay hội thảo khoa học theo quy định và sẽ được bảo vệ khi có những ý kiến phản biện.

Định hướng chung về phương pháp giáo dục môn Vật lý trong dạy học chương trình mới ở trường phổ thông là chú trọng tổ chức cho HS tự học, tự nghiên cứu; Tạo điều kiện để HS kiểm tra các dự đoán qua việc tiến hành thí nghiệm, hoặc tìm kiếm, thu thập dữ liệu qua nhiều nguồn, nhiều kênh thông tin trong đời sống xã hội.^{5,6} Dựa vào cơ sở lý luận về TDBC và phương pháp nghiên cứu khoa học, để hoạt động dạy học rèn luyện TDBC cho HS được tiến hành một cách thuận lợi, phù hợp với trình độ của người học và điều kiện thực tế dạy học ở trường phổ thông thì GV phỏng theo 5 giai đoạn của phương pháp khoa học mà tổ chức cho HS hoạt động. Có thể chia làm 4 giai đoạn chính như sau (gộp giai đoạn 1 và 2 của phương pháp nghiên cứu khoa học thành giai đoạn 1 trong dạy học):

➤ *Giai đoạn 1: Làm nảy sinh, xác định vấn đề cần giải quyết từ hoàn cảnh thực tiễn*

GV đưa ra một tình huống có vấn đề (làm nảy sinh vấn đề từ thí nghiệm, bài tập hay một hoàn cảnh thực tế thật gần gũi với đời thường của học sinh...). Vấn đề này không thể giải thích được bằng các lý thuyết mà HS đã có. Tình huống có vấn đề cần đảm bảo mang các đặc trưng của TDBC.

HS nhận diện được vấn đề (xem xét các mặt của vấn đề) chưa giải thích được và tìm cách giải thích một cách khoa học vấn đề đó.

➤ *Giai đoạn 2: Đưa ra các lập luận cho vấn đề*

Sử dụng các kỹ năng (phương thức) tư duy như so sánh, phân tích, tổng hợp, khả năng phán đoán... để xác lập mối quan hệ giữa các đại lượng vật lý (mô hình hóa các sự vật hiện tượng; xây dựng giả thuyết (dự đoán) và suy ra hệ quả) nhằm giải quyết vấn đề.

➤ *Giai đoạn 3: Giải quyết vấn đề*

Dựa vào dữ liệu thu thập được thông qua quan sát thực tế, phương tiện thông tin đại chúng, khai thác mạng internet, giao tiếp, tranh luận phản biện; kiến thức đã học cùng với kinh nghiệm của bản thân; tiến hành thí nghiệm kiểm tra... để loại bỏ các lập luận không phù hợp đi đến kết luận (hình thành kiến thức, quan niệm mới). Cần lưu ý, nhiều khi phải quay lại giai đoạn 2 để điều chỉnh lập luận và tiếp tục thực hiện các giai đoạn tiếp theo.

➤ *Giai đoạn 4: Vận dụng kiến thức để giải thích các hiện tượng, ứng dụng thực tế*

Vận dụng kiến thức mới để giải thích các hiện tượng thực tế. Thường có ba dạng: Giải thích hiện tượng, dự đoán hiện tượng và chế tạo thiết bị đáp ứng một yêu cầu của đời sống sản xuất và đôi khi lại nảy sinh vấn đề nghiên cứu tiếp theo.

2.3.2.2. *Minh họa tiến trình dạy học nội dung “Quy tắc momen lực” phỏng theo phương pháp khoa học nhằm rèn luyện TDBC cho HS*

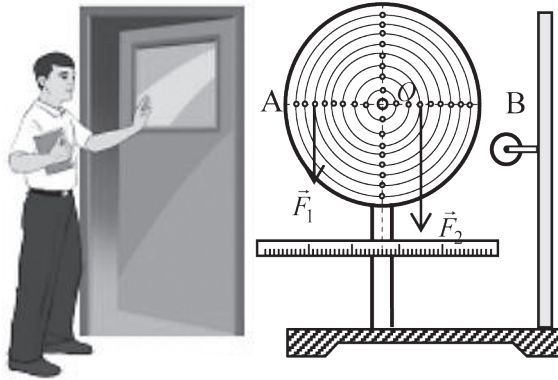
- *Giai đoạn 1:*

+ Yêu cầu HS tìm hiểu những vật dụng có trục quay cố định và có trục quay tạm thời trong thực tế cuộc sống (lấy một số ví dụ về vật rắn có trục quay cố định và có trục quay tạm thời).

+ Với một vật có trục quay cố định (chẳng hạn như cánh cửa quay quanh một trục thẳng đứng xuyên qua các bản lề hoặc một vật rắn

là một đĩa tròn quay quanh một trục cố định (hình 2)) khi chịu tác dụng của một lực:

- Khi nào thì vật quay và khi nào vật không quay?

Hình 2. Vật có trục quay cố định.

- Làm thế nào để cho vật quay được dễ dàng hơn?

• Nếu tác dụng vào vật hai lực \vec{F}_1, \vec{F}_2 làm cho vật quay theo hai chiều ngược nhau thì điều kiện để cho vật ở trạng thái cân bằng (không quay) là gì?

- Giai đoạn 2:

+ Cánh quạt điện, bánh xe, quả lắc đồng hồ, cánh cửa có bản lề, cân đòn, cầu bập bênh, đu quay trong công viên...

+ Chiếc búa dùng để nhổ đinh, xà beng hoặc búa chim đang bẫy một hòn đá (đòn bẫy, HS nhớ lại quy tắc đòn bẫy), người nông dân gánh lúa...

+ Chiếc búa dùng để nhổ đinh, xà beng hoặc búa chim đang bẫy một hòn đá (đòn bẫy, HS nhớ lại quy tắc đòn bẫy), người nông dân gánh lúa...

+ Khi lực tác dụng lên vật có phương (có giá) không cắt trục quay hoặc không song song với trục quay thì sẽ làm cho vật quay.

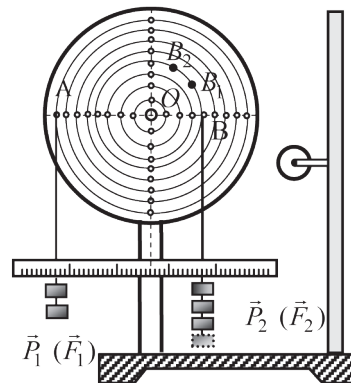
+ Lực có tác dụng làm quay vật, tác dụng làm quay của lực tỷ lệ với:

- Độ lớn của lực.
- Khoảng cách từ trục quay đến điểm đặt của lực.

+ Vật càng dễ dàng quay nếu lực tác dụng càng lớn và khoảng cách từ trục quay đến điểm đặt của lực càng lớn.

* GV có thể hướng dẫn HS lập luận như sau: Hai lực \vec{F}_1 và \vec{F}_2 cùng tác dụng lên vật, có tác dụng làm quay vật theo hai chiều ngược nhau. Vật ở trạng thái cân bằng khi tác dụng làm quay của hai lực bằng nhau (tác dụng làm quay của hai lực bằng và ngược chiều nhau, bù trừ lẫn nhau). Gọi khoảng cách từ trục quay đến điểm đặt của mỗi lực là $l_1, l_2 \rightarrow$ điều kiện cân bằng của vật chịu tác dụng của hai lực \vec{F}_1 và \vec{F}_2 là $F_1 l_1 = F_2 l_2$.

- Giai đoạn 3:

Hình 3. Vật có trục quay cố định (đĩa momen).

* Thí nghiệm kiểm tra (GV hỗ trợ HS khi cần thiết):

+ Thí nghiệm 1 (hình 3):

• Đầu tiên, HS tìm thấy điểm B, kết quả thí nghiệm:

B nằm trên đường OA nằm ngang.

$$F_1 l_1 = F_2 l_2 \text{ (với } l_1 = OA, l_2 = OB \text{)}.$$

Vật ở trạng thái cân bằng đúng như lập luận.

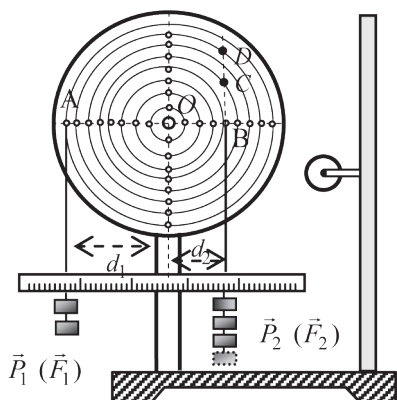
• Xuất hiện vấn đề nghiên cứu tiếp theo: Nếu điểm B nằm ngoài đường thẳng OA.

+ Thí nghiệm 2 (hình 3):

• HS di chuyển và tìm thấy các điểm, ví dụ B_1, B_2, \dots đều có bán kính OB thì thấy đĩa không còn cân bằng nữa. Vậy lập luận trên chưa tổng quát.

• Trên cơ sở nghiên cứu thí nghiệm trên, HS tiếp tục tìm tòi xây dựng lập luận mới. Vật ở trạng thái cân bằng khi: Tác dụng làm quay của hai lực bằng nhau. Biểu thức: $F_1 d_1 = F_2 d_2$ (d_1, d_2 là khoảng cách từ trục quay đến giá của lực).

+ Thí nghiệm 3 (hình 4):

Hình 4. Đĩa momen.

• HS tiếp tục nghiên cứu, treo quả nặng P_2 ở các vị trí khác sao cho vật vẫn ở vị trí cân bằng (HS làm thí nghiệm thăm dò tìm thấy nhiều vị trí B, C, D...).

Vậy, thí nghiệm phù hợp với lập luận.

• HS nhận xét: Trong các trường hợp đặt lực P_2 ở trên, tuy khoảng cách từ trục quay đến điểm đặt của lực P_2 là khác nhau, nhưng khoảng cách từ trục quay đến giá của lực vẫn là OB.

+ Thí nghiệm 4:

• GV định hướng HS tiếp tục làm thí nghiệm để đi đến kết luận tổng quát hơn, ví dụ: Thay đổi phương của lực P_2 nhưng không thay đổi độ dài d_2 thì vật vẫn ở vị trí cân bằng như cũ.

• Kết luận:

Momen của lực \vec{F} đối với trục quay là đại lượng vật lý đặc trưng cho tác dụng làm quay của lực quanh trục ấy và được đo bằng tích độ lớn của lực với cánh tay đòn của nó. Momen lực thể hiện tác động gây ra sự quay quanh một điểm hoặc một trục của một vật thể. Công thức: $M = Fd$.⁷

• Quy tắc momen lực: Vật rắn có trục quay cố định nằm cân bằng khi tổng momen

lực làm vật quay theo chiều kim đồng hồ bằng tổng momen lực có tác dụng làm vật quay ngược chiều kim đồng hồ.⁷

- *Giai đoạn 4:*

+ Vận dụng kiến thức giải bài tập đã nêu ở giai đoạn 1:

• Lực có giá đi qua (cắt) trục quay và song song với trục quay: $d = 0$ nên $M = 0$, do đó lực này không làm vật quay.

(Lưu ý: Lực song song với trục quay thì có thể coi như cắt trục quay ở vô cực).

+ Mở rộng quy tắc:

• Vận dụng quy tắc momen lực cho trường hợp vật có trục quay tạm thời vẫn đúng, ví dụ: chiếc búa dùng để nhổ đinh, xà beng hoặc búa chim đang bẫy một hòn đá...

• Momen lực là khái niệm mở rộng cho chuyển động quay từ khái niệm lực trong chuyển động thẳng. Có thể thông báo thêm, sau này ta còn dùng khái niệm momen lực để nghiên cứu trường hợp vật không cân bằng mà quay có gia tốc quanh một trục.

+ Nhờ vào khái niệm momen lực mà người ta chế tạo dụng cụ cờ lê để mở và siết các loại ốc vít có độ rộng của đầu ốc khác nhau. Với cùng một lực để vặn mở hoặc siết chặt ốc vít, cờ lê nào có cánh tay đòn lớn thì tác dụng làm quay sẽ lớn hơn.

+ *Chú ý:*

• Momen lực có đơn vị là lực nhân với độ dài (N.m) trong hệ SI. Nói đến momen lực là đề cập đến hiệu quả của lực trong việc gây ra sự thay đổi chuyển động quay, nó phụ thuộc vào cả độ lớn và cánh tay đòn của lực. Vì vậy, tránh nhầm lẫn momen lực và lực.

• Momen lực và công có cùng đơn vị nhưng là hai khái niệm khác nhau.

3. KẾT LUẬN

Trên cơ sở nghiên cứu về rèn luyện TDBC cho HS trong dạy học Vật lý, bài viết đề xuất các giai

đoạn của tiến trình dạy học rèn luyện TDBC phỏng theo phương pháp nghiên cứu khoa học và minh họa chi tiết hoạt động của GV và HS trong mỗi giai đoạn đó nhằm làm rõ cơ sở lý luận.

Việc rèn luyện TDBC cho HS trong dạy học Vật lí là một trong những cách xây dựng những giờ học mang tính dân chủ (sinh động và hứng thú) và nền giáo dục dân chủ, tiến bộ, góp phần đáp ứng công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hội nhập quốc tế.

Để rèn luyện và phát triển TDBC cho HS, GV cần có hiểu biết sâu sắc lý luận về tư duy và các phương pháp nhận thức. Trong dạy học Vật lí, GV cần chú trọng khơi gợi để HS đưa ra nhiều dự đoán; tạo mọi cơ hội cho HS nghiên cứu, tranh luận rồi loại bỏ những ý kiến, dự đoán sai lầm để đi đến những kết luận đúng đắn.

Lời cảm ơn

Nghiên cứu này được thực hiện trong khuôn khổ đề tài khoa học công nghệ cấp cơ sở của Trường Đại học Quy Nhơn với mã số T2022.771.27.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. N. C. Toàn. *Phương pháp luận duy vật biện chứng với việc học, dạy, nghiên cứu toán học*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, 1997.
2. N. T. Hưng. *Rèn luyện và phát triển tư duy biện chứng khi dạy học môn hình học ở trường phổ thông*, Luận án Tiến sĩ giáo dục học, Trường Đại học Vinh, 2009.
3. Đ. Đ. Phương. *Phát triển tư duy biện chứng cho HS trong dạy học chủ đề tính thể tích khối đa diện*, Luận văn Thạc sĩ giáo dục học, Trường Đại học Tây Bắc, 2014.
4. P. X. Quế & N. V. Nghiệp. Vận dụng phương pháp khoa học trong dạy học Vật lí ở trường phổ thông: đưa nội dung nghiên cứu tổng quan vào tiến trình dạy học, *Tạp chí Khoa học Giáo dục*, **2016**, 61(8B), 49-56.
5. N. T. B. Ngọc & P. T. T. Hội. Rèn luyện kỹ năng tư duy phản biện cho học sinh trong dạy học chương “Chuyển hóa vật chất và năng lượng” (Sinh học 11), *Tạp chí Giáo dục*, **2020**, 487(1), 34-39.
6. P. N. T. Vinh, N. L. Duy, Đ. H. Hà, B. Q. Hân, Đ. X. Hợi, Đ. Q. Thiều, T. Đ. H. Thu & T. T. M. Trinh. *Vật lí 10*, Nxb Giáo dục Việt Nam, 2021.

Tourism accommodating capacity assessment of Nha Trang Oceanography museum, Khanh Hoa province

Nguyen Hoang Thai Khang^{1,*}, Ngo Manh Tien¹, Tran Van Chung¹,
Truong Si Hai Trinh¹, Nguyen Thanh Thien Ly¹, Ha Thi My Duyen²

¹*Institute of Oceanography, Vietnam*

²*Nha Trang Tourism College, Vietnam*

Received: 21/07/2023; Revised: 22/08/2023;

Accepted: 25/08/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

Nha Trang Oceanographic museum is a popular tourist destination, attracting a large number of domestic and foreign tourists for entertainment and learning of scientific knowledge and the value of marine and island resources. However, recent increase in tourism activities has also caused some certain consequences to the capacity to serve visitors, infrastructure and environmental landscapes. The purpose of this article is to assess the tourism accommodating capacity of Nha Trang Oceanographic museum, and on this basis, we propose a number of solutions for management to promote sustainable tourism development. The article uses quantitative research methods with a formula for calculating tourism carrying capacity that has been applied in many related studies. The calculation results show that the potential and actual tourism carrying capacity of Nha Trang Oceanographic museum do not exceed the allowable capacity even during peak tourist season. However, in order to improve the tourism accommodating capacity for Nha Trang Oceanographic museum and to develop tourism services in a sustainable direction, it is necessary to improve the infrastructure, create more attractive tourism products, strengthen cooperation with tourism organizations and travel companies, expand and strengthen more educational and propaganda activities about the sea and islands.

Keywords: *Oceanographic museum, tourism carrying capacity, sustainable tourism.*

*Corresponding author:

Email: nguyenhoangthaikhang@gmail.com

Đánh giá sức chứa du lịch cho Bảo tàng Hải dương học Nha Trang, tỉnh Khánh Hòa

Nguyễn Hoàng Thái Khang^{1,*}, Ngô Mạnh Tiến¹, Trần Văn Chung¹,
Trương Sĩ Hải Trình¹, Nguyễn Thanh Thiên Lý¹, Hà Thị Mỹ Duyên²

¹Viện Hải dương học, Việt Nam

²Trường Cao đẳng Du lịch Nha Trang, Việt Nam

Ngày nhận bài: 21/07/2023; Ngày sửa bài: 22/08/2023;

Ngày nhận đăng: 25/8/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023

TÓM TẮT

Bảo tàng Hải dương học Nha Trang là điểm đến du lịch hấp dẫn, thu hút một lượng lớn du khách trong và ngoài nước đến tham quan giải trí, tìm hiểu các kiến thức khoa học và giá trị của tài nguyên biển đảo. Tuy nhiên, việc gia tăng hoạt động du lịch gần đây cũng đã gây ra một số hệ lụy nhất định đến năng lực phục vụ khách tham quan, cơ sở hạ tầng và cảnh quan môi trường. Mục tiêu của bài báo là đánh giá sức chứa du lịch ở bảo tàng Hải dương học Nha Trang, trên cơ sở đó đề xuất một số các giải pháp phục vụ cho công tác quản lý nhằm hướng đến việc phát triển du lịch một cách bền vững. Bài báo sử dụng phương pháp nghiên cứu định lượng với công thức tính toán sức chứa du lịch đã được áp dụng trong nhiều nghiên cứu có liên quan. Kết quả tính toán cho thấy, sức chứa du lịch tiềm năng và thực tế của bảo tàng Hải dương học Nha Trang không vượt quá khả năng cho phép ngay cả trong thời gian cao điểm của mùa du lịch. Tuy nhiên, để nâng cao sức chứa du lịch cho bảo tàng Hải dương học Nha Trang, cũng như phát triển dịch vụ du lịch tại đây theo hướng bền vững cần phải cải thiện thêm về cơ sở hạ tầng, tạo thêm nhiều các sản phẩm du lịch hấp dẫn, tăng cường hợp tác với các tổ chức du lịch và các doanh nghiệp lữ hành, mở rộng và tăng cường thêm các hoạt động giáo dục và tuyên truyền về biển đảo.

Từ khóa: Bảo tàng Hải dương học, du lịch bền vững, sức chứa du lịch.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Hiệp hội Bảo tàng quốc tế đã chọn chủ đề cho Ngày Quốc tế Bảo tàng năm 2022 là “Sức mạnh của Bảo tàng”. Tinh thần của chủ đề trên được thể hiện thông qua ba khía cạnh: sức mạnh của sự bền vững, của đổi mới về số hóa và khả năng tiếp cận, của xây dựng cộng đồng. Giáo dục thông qua du lịch bảo tàng là một cách thức hiệu quả để đạt được mục tiêu tăng cường kiến thức, nâng cao nhận thức về văn hóa cho cộng đồng, cũng như xây dựng một cộng đồng có tính gắn kết.^{1,2} Bảo tàng Hải dương học không chỉ cung cấp kiến

thức về sinh vật biển, môi trường biển, mà còn giúp hiểu rõ hơn về tầm quan trọng của việc bảo tồn nguồn tài nguyên biển. Chính vì vậy, việc xây dựng một cộng đồng thông qua giáo dục kết hợp với du lịch bảo tàng không những giúp nâng cao nhận thức của cộng đồng về giá trị nguồn tài nguyên biển mà còn đóng góp vào việc phát triển kinh tế địa phương.³ Du lịch bảo tàng không chỉ thu hút khách du lịch tới tham quan, mà còn tạo ra cơ hội việc làm cho người dân địa phương và thúc đẩy hoạt động kinh doanh trong khu vực như dịch vụ nhà hàng, khách sạn, vận chuyển,

*Tác giả liên hệ chính.

Email: nguyenhoangthaikhang@gmail.com

và sản xuất đồ thủ công lưu niệm từ đó mang lại những lợi ích cho nền kinh tế địa phương.^{4,5}

Bên cạnh mặt tích cực mang lại từ du lịch bảo tàng, những tác động khi một lượng lớn du khách tới tham quan bảo tàng có thể gây ra nhiều vấn đề đi kèm. Một lượng du khách quá đông có thể gây ra mất mát hoặc hao mòn các tài sản hiện vật trưng bày.^{6,7} Việc tiếp xúc, va chạm và hơi ẩm từ hơi thở du khách có thể làm suy giảm chất lượng hiện vật, ảnh hưởng đến công tác bảo quản và duy trì hiện vật của bảo tàng.⁶ Ngoài ra, sự chật chội và cảm giác bị “dồn ép” từ lượng du khách quá đông có thể làm giảm sự trải nghiệm cá nhân của mỗi du khách khi đến tham quan bảo tàng. Đồng thời, một môi trường ồn ào và chật chội có thể làm giảm giá trị giáo dục và thông điệp truyền tải mà bảo tàng muốn gửi đến du khách.^{7,8} Không những thế với lượng du khách quá đông, rác thải có thể gây ảnh hưởng tiêu cực đến môi trường nuôi các loài sinh vật biển của bảo tàng Hải dương.⁹

Đánh giá sức chứa du lịch là một yếu tố quan trọng trong việc quản lý các hoạt động tham quan du lịch tại bảo tàng. Vai trò của đánh giá sức chứa du lịch là xác định số lượng khách tối đa mà bảo tàng có thể đón nhận được trong một khoảng thời gian nhất định nhằm đảm bảo sự trải nghiệm du lịch tốt nhất cho khách đến tham quan. Nếu số lượng du khách vượt quá sức chứa của bảo tàng, điều này có thể dẫn đến tình trạng quá tải, gây ảnh hưởng không tốt đến sự trải nghiệm của khách tham quan. Đồng thời, việc quá tải cũng có thể gây ra hao hụt đối với tài nguyên hiện vật và phi hiện vật của bảo tàng.¹⁰ Do vậy, đánh giá sức chứa du lịch cho bảo tàng Hải dương học Nhà Trang không chỉ cần thiết xét về mặt quản lý hoạt động du lịch, mà còn góp phần nâng cao hiệu quả công tác phục vụ khách tham quan từ đó nhằm hỗ trợ tốt hơn trong công tác giáo dục truyền thông cộng đồng về tài nguyên biển đảo.

2. TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU

Khái niệm về sức chứa du lịch (Tourism Carrying Capacity) xuất hiện từ những năm 1960 và được

áp dụng nhằm giải quyết các vấn đề về kinh tế-xã hội, đặc biệt là tác động của du khách đến nguồn tài nguyên thiên nhiên cũng như đối với cộng đồng dân cư địa phương. Từ khi quan điểm phát triển du lịch bền vững được đề cập nhiều hơn từ những năm 1990, sức chứa du lịch được đánh giá là một công cụ hiệu quả để quản lý hoạt động du lịch theo hướng phát triển bền vững. Nghiên cứu đánh giá sức chứa du lịch được thực hiện nhằm xác định mức độ chịu tải của một địa điểm du lịch, trên cơ sở đó đề xuất các biện pháp quản lý nhằm tối ưu hóa nguồn lực du lịch.^{11,12}

Tổ chức Du lịch Thế giới (World Tourism Organization - WTO) đã đề xuất một định nghĩa về sức chứa du lịch như sau: “Số lượng người tối đa có thể đến tham quan một điểm du lịch cùng một lúc, mà không gây ra sự phá hủy về mặt môi trường, kinh tế, xã hội - văn hóa và cũng như không làm suy giảm sự hài lòng của du khách”.¹³ Hay một định nghĩa khác về sức chứa du lịch do Luc Hens đưa ra: “Số lượng người tối đa sử dụng điểm đến du lịch mà không gây ra tác động tiêu cực đến tài nguyên môi trường trong khi vẫn đáp ứng được nhu cầu của du khách”.¹⁴ Khái niệm về sức chứa du lịch được hiểu và áp dụng theo nhiều góc độ khác nhau. Mỗi góc độ đề cập đến một khía cạnh cụ thể của sức chứa, cũng như đánh giá giới hạn và khả năng chịu tải của một điểm đến du lịch:

- Sức chứa vật lý: Đây là góc độ xem xét về khả năng cơ sở hạ tầng của một điểm đến du lịch. Sức chứa vật lý thường liên quan đến khả năng cung cấp các nguồn lực cần thiết như điện, nước, xử lý chất thải, giao thông và thông tin liên lạc. Điểm đến du lịch cần đảm bảo có đủ khả năng cung cấp các yếu tố cần thiết nêu trên để đáp ứng nhu cầu của du khách.¹⁵

- Sức chứa kinh tế - xã hội: Sức chứa kinh tế - xã hội đề cập đến giới hạn về số lượng du khách mà một điểm đến du lịch có thể chịu tải mà không gây ảnh hưởng tiêu cực đến đời sống văn hóa - xã hội của cộng đồng địa phương cũng như không gây tổn hại đến các hoạt động kinh tế của chính địa phương. Điều này đồng nghĩa với

việc không phá vỡ đời sống bình thường của cư dân địa phương, không tạo ra xung đột với các ngành kinh tế khác cũng như không làm giảm đi thu nhập của người dân địa phương.^{15,16}

- Sức chứa môi trường: Sức chứa môi trường là khía cạnh đánh giá khả năng tiếp nhận số lượng du khách tối đa mà một địa điểm du lịch có thể đảm bảo môi trường không bị ảnh hưởng. Điểm đến du lịch cần bảo vệ và duy trì sự cân bằng về mặt môi trường, tránh gây tổn hại đến các nguồn tài nguyên tự nhiên trong quá trình đón tiếp khách. Để tính toán sức chứa môi trường, thường sử dụng các ngưỡng giới hạn về an toàn của môi trường thông qua các chỉ số về mặt sinh thái, đa dạng sinh học và ô nhiễm.¹⁶

Butler đã giới thiệu khái niệm vòng đời của một địa điểm du lịch, giúp hiểu rõ hơn quá trình phát triển và suy thoái của điểm đến du lịch, từ đó định rõ sức chứa du lịch và trên cơ sở đó đưa ra các biện pháp quản lý hiệu quả.¹⁷ Lim đã ứng dụng phương pháp đánh giá sức chứa du lịch đối với các khu bảo tồn biển ở vịnh Bengal.¹⁸ Coccossis & Mexa lại tập trung nghiên cứu về mặt lý thuyết khái niệm sức chứa du lịch và những thách thức mà nó mang lại. Các tác giả nhấn mạnh tầm quan trọng của việc đánh giá sức chứa du lịch và đề xuất các hướng giải quyết để đạt được sự phát triển du lịch một cách bền vững cho các điểm du lịch tham quan.¹⁹ Carsten và cộng sự khi đề cập đến phát triển du lịch bền vững vùng ven biển Philippines, đã đánh giá sức chứa du lịch cho các điểm đến tham quan nhằm phục vụ cho công tác quản lý môi trường đối với các hoạt động du lịch ven biển.²⁰ Weaver cung cấp một cái nhìn tổng quan về phát triển du lịch bền vững và các nguyên lý quản lý sức chứa du lịch, từ đó giúp định rõ các khái niệm quan trọng và phương pháp để thực hiện quản lý sức chứa du lịch một cách có hiệu quả.²¹ Dredge & Jamal đã đánh giá các yếu tố về vận chuyển trong du lịch và những tác động của chúng lên sức chứa du lịch của các điểm đến tham quan tại Úc.²² Ở Việt Nam cũng đã có một số công trình về đánh giá sức chứa du lịch. Hoàng đã tính toán sức chứa du lịch ở đảo Hòn Mun, vịnh Nha Trang –

tỉnh Khánh Hòa, nhằm đề xuất một số giải pháp quản lý về mặt môi trường cũng như đối với các hoạt động du lịch tại Hòn Mun.¹⁵ Vinh đánh giá sức chứa du lịch và dựa trên cơ sở đó đề xuất các giải pháp phát triển du lịch bền vững ở Vườn quốc gia Cúc Phương.²³ Thủy và cộng sự đề xuất cơ sở luận cứ cho công tác quy hoạch và định hướng quản lý du lịch bền vững bãi biển ở Đồng Hới, tỉnh Quảng Bình dựa trên căn cứ đánh giá sức chứa du lịch cho các bãi biển tại đây.²⁴

Nghiên cứu đánh giá sức chứa du lịch là một lĩnh vực quan trọng trong quản lý và phát triển du lịch bền vững. Khung nghiên cứu trong đánh giá sức chứa du lịch cung cấp nền tảng cho việc thu thập, phân tích dữ liệu và đưa ra các khuyến nghị để quản lý phát triển du lịch một cách bền vững. Mục tiêu chính của khung nghiên cứu là đảm bảo cho sự phát triển du lịch không gây ảnh hưởng tiêu cực đến môi trường, văn hóa và cộng đồng địa phương, đồng thời tối đa hóa những lợi ích về mặt kinh tế và xã hội do ngành du lịch mang lại.²⁵ Một khung nghiên cứu đánh giá sức chứa du lịch thường bao gồm các yếu tố chính sau:

- Thu thập dữ liệu: Đây là quá trình thu thập thông tin về các yếu tố liên quan đến sức chứa du lịch, bao gồm dân số ở địa phương, cơ sở hạ tầng, tài nguyên thiên nhiên, nguồn nhân lực du lịch, và các hoạt động du lịch hiện tại. Các phương pháp thu thập dữ liệu có thể bao gồm các cuộc khảo sát, phỏng vấn, và nghiên cứu tài liệu.^{26,27}

- Xác định chỉ số sức chứa du lịch: Dựa trên dữ liệu thu thập được, các chỉ số sức chứa du lịch được xây dựng để đo lường khả năng tiếp nhận du khách của một điểm đến du lịch trong một khoảng thời gian xác định cụ thể. Chỉ số sức chứa có thể bao gồm sức chứa về cơ sở hạ tầng, về môi trường, về văn hóa - xã hội.²⁵⁻²⁷

- Đánh giá sức chứa du lịch hiện tại và tương lai: Sử dụng các chỉ số sức chứa, đánh giá sức chứa hiện tại và dự đoán sức chứa tương lai của điểm đến du lịch. Điều này có thể đòi hỏi sử dụng các mô hình và phương pháp dự báo để ước

tính sức chứa tương lai dựa trên xu hướng phát triển cũng như nguồn dự báo về cung cầu của ngành du lịch.²⁸

- Xác định biện pháp quản lý: Dựa trên kết quả đánh giá sức chứa, các biện pháp quản lý được đề xuất để điều tiết sự phát triển du lịch. Điều này có thể bao gồm việc giới hạn số lượng khách du lịch, cải thiện cơ sở hạ tầng, tăng cường quản lý môi trường và xây dựng các chính sách hỗ trợ để phát triển du lịch bền vững.^{27,28}

- Theo dõi và đánh giá: Việc theo dõi và đánh giá sức chứa du lịch là quan trọng để đánh giá hiệu quả các biện pháp quản lý đã được triển khai. Thông qua việc thu thập dữ liệu và đánh giá kết quả, khung nghiên cứu về đánh giá sức chứa du lịch đóng một vai trò quan trọng trong việc cải thiện quá trình quản lý nhằm hướng đến việc phát triển ngành du lịch theo hướng bền vững.²⁵⁻²⁸

3. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Trong nghiên cứu này số liệu được thu thập từ báo cáo thống kê hàng năm của bảo tàng, cũng như từ các đề tài nghiên cứu ứng dụng của bảo tàng. Sức chứa du lịch được tính toán dựa trên công thức của Cifuentes²⁹ và Ceballos-Lascurain³⁰ có hiệu chỉnh:

3.1. Sức chứa vật lý (Physical carrying capacity - PCC)

Sức chứa vật lý được định nghĩa là số lượng du khách tối đa có thể ở lại một khu vực cụ thể trong một khoảng thời gian nhất định.^{13-15,16} Công thức tính như sau:

$$PCC = A \times D \times R_f \quad (1)$$

Trong đó:

A: Diện tích sẵn có của khu vực tham quan (m²)

D: mật độ khách tham quan (khách/m²)

R_f: hệ số luân chuyển

R_f được tính theo công thức sau:

R_f = chu kỳ mở cửa / thời gian trung bình của một chuyến tham quan

3.2. Sức chứa thực tế (Real carrying capacity - RCC)

Sức chứa thực tế được định nghĩa là số lượng khách được phép tối đa dựa trên điều kiện thực tế và khả năng quản lý của địa điểm tham quan mà không làm ảnh hưởng đến nhu cầu trải nghiệm của du khách.^{13-15,16} Công thức tính như sau:

$$RCC = PCC \times (C_{f1} \times C_{f2} \times C_{f3} \times \dots \times C_{fn}) \quad (2)$$

Trong đó:

PCC: Sức chứa vật lý

C_f: Hệ số điều chỉnh

C_f được tính theo công thức sau:

$$C_f = 1 - \frac{M_1}{M_t}$$

M₁: Cường độ giới hạn của biến số

M_t: Tổng cường độ của biến số

Những biến số này được lựa chọn dựa trên các hoạt động du lịch cũng như điều kiện cụ thể của điểm đến tham quan như điều kiện tự nhiên, môi trường, xã hội, hoạt động du lịch, nguồn nhân lực, sự đóng góp của du lịch đối với việc phát triển kinh tế của địa phương. Trong nghiên cứu này, các biến số như tiếng ồn, chất lượng cơ sở hạ tầng, bão hay áp thấp nhiệt đới là những biến số có thể hạn chế một số hoạt động tham quan du lịch bảo tàng của du khách.

3.3. Điều tra xã hội học

Nghiên cứu cũng đã tiến hành phỏng vấn nhanh du khách nhằm xác định năng lực quản lý du lịch của điểm tham quan. Phương pháp điều tra bằng kỹ thuật phỏng vấn bán cấu trúc. Với số biến dự kiến là 2 biến (tiếng ồn và chất lượng cơ sở hạ tầng), theo Erin Ruel, cỡ mẫu tối thiểu cho một nghiên cứu phải từ 100 - 150.³¹ Như vậy, nghiên cứu chọn số mẫu tối thiểu ban đầu là 100 mẫu. Sai số mẫu dự kiến là 10% cho nên số mẫu cần thu thập là 110 mẫu. Các mức trả lời được đánh giá theo thang đo Likert 5 mức.³²

4. KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN

4.1. Sức chứa vật lý

Chiều dài toàn tuyến tham quan bảo tàng khoảng 350 m.³³ Theo kết quả khảo sát từ nhóm nghiên

cứ, số người tối đa trong mỗi nhóm tham quan là 10 người. Khoảng cách giữa hai nhóm là 3 m. Khoảng cách giữa hai người là 1m. Thời gian mở cửa bảo tàng cho khách tham quan là 12 h (6 AM – 18 PM). Thời gian tham quan trung bình của 1 nhóm khách là 2h. Hệ số luân chuyển là 6 ($R_f = 12/2$). Nếu gọi k là số nhóm khách tối đa có được của bảo tàng, thì theo phương trình $10 \times k + (k - 1) \times 3 = 350$ có được $x = 27$ nhóm. Theo công thức (1) có:

$$PCC = 27 \times 10 \times 6 = 1620 \text{ (khách/ngày)}$$

Như vậy số lượng khách tối đa mà bảo tàng có thể phục vụ khoảng 1.620 khách/ngày.

4.2. Sức chứa thực tế

Để tính toán RCC, cần xác định các yếu tố của hệ số điều chỉnh C_f . Đây là những yếu tố có thể gây trở ngại cho các hoạt động du lịch cũng như sự trải nghiệm của du khách.

+ Bão, áp thấp nhiệt đới

Khánh Hòa nói chung và Nha Trang nói riêng thời kỳ mưa chính vụ bắt đầu từ tháng 9 đến tháng 12. Theo số liệu quan trắc được trong 44 năm (1977 - 2021) có tất cả 20 cơn bão đổ bộ trực tiếp vào tỉnh Khánh Hòa, tương đương 2 năm có một cơn bão ảnh hưởng trực tiếp. Trong khi đó số cơn bão, áp thấp nhiệt đới ảnh hưởng gián tiếp là 40 cơn, tương đương mỗi năm có một cơn ảnh hưởng gián tiếp tới Khánh Hòa.^{34,35} Đặc biệt trong hai tháng 10 và 11 là hai tháng xuất hiện mưa bão nhiều nhất.^{35,36} Phần lớn du khách sẽ ít đi lại tham quan trong những khoảng thời gian như vậy, do đó yếu tố bão áp thấp nhiệt đới được xem như là một trong những yếu tố của hệ số điều chỉnh. Cường độ giới hạn của biến số $M_1 = 61$ ngày (hai tháng 10 và 11) và tổng cường độ của biến số $M_2 = 365$ ngày (1 năm). Hệ số điều chỉnh của bão, áp thấp nhiệt đới:

$$C_{f1} = 1 - (61 / 365) = 0.8329$$

+ Tiếng ồn

Qua tiến hành phỏng vấn nhanh với du khách cũng như đối với hướng dẫn viên du lịch

đã chỉ ra tiếng ồn từ các phương tiện vận chuyển (xe ô tô, xe máy) khi vào tập kết ở bãi đậu xe (nằm gần sát khu vực tham quan), cũng như sự ồn ào từ khu vực nhà chờ của bảo tàng đã làm ảnh hưởng phần nào đến sự trải nghiệm của du khách. Do vậy, tiếng ồn được xem như là một trong các yếu tố của hệ số điều chỉnh. Trong tổng số 110 người được khảo sát ($M_2 = 100$) có 48 người khó chịu với tiếng ồn ($M_1 = 48$), vậy hệ số điều chỉnh tiếng ồn:

$$C_{f2} = 1 - (48 / 110) = 0.5636$$

+ Chất lượng cơ sở hạ tầng

Cũng tiến hành phỏng vấn nhanh đối với du khách, hướng dẫn viên du lịch nhằm khảo sát về chất lượng cơ sở hạ tầng bao gồm chất lượng bộ mẫu vật sinh vật và phi sinh vật của bảo tàng, nhà vệ sinh, quầy giải khát, hệ thống đường hầm tham quan, hay các khó khăn gặp phải tại khu vực nhà chờ. Tổng số 110 người được phỏng vấn ($M_2 = 110$) có 52 người cảm thấy không hài lòng với chất lượng cơ sở hạ tầng của bảo tàng ($M_1 = 52$), vậy hệ số điều chỉnh chất lượng cơ sở hạ tầng:

$$C_{f3} = 1 - (52 / 110) = 0.5272$$

Theo công thức (2) sức chứa thực tế của bảo tàng Hải dương sẽ là:

$$RCC = 1620 \times 0.8329 \times 0.5636 \times 0.5272 = 400 \text{ (khách/ngày)}$$

Kết quả tính toán cho thấy với sức chứa thực tế là 400 khách/ngày và sức chứa tiềm năng là 1.620 khách/ngày, bảo tàng có khả năng thu hút một lượng lớn du khách. Nếu so sánh sức chứa thực tế là 400 khách/ngày với số lượng khách trong ngày cao điểm nhất đạt 320 khách/ngày, điều này cho thấy bảo tàng vẫn đáp ứng được nhu cầu du lịch của hiện tại. Việc duy trì sức chứa thực tế này đảm bảo khả năng giảm thiểu tình trạng quá tải cũng như cung cấp một chất lượng dịch vụ tốt cho du khách. Tuy nhiên, với sức chứa tiềm năng là 1.620 khách/ngày sẽ mở ra một cơ hội để phát triển và mở rộng hoạt động du lịch của bảo tàng. Sự khác biệt giữa sức

chứa thực tế và tiềm năng cho thấy bảo tàng vẫn còn nhiều tiềm năng để phát triển. Nếu bảo tàng quyết định mở rộng và nâng cấp, có thể tăng gấp đôi sức chứa và tận dụng tối đa sức chứa tiềm năng du lịch. Tuy nhiên, việc tăng sức chứa cần đi kèm với việc đảm bảo chất lượng trải nghiệm của du khách.

Bên cạnh đó, nếu so sánh với các bảo tàng hải dương khác trên thế giới thì sức chứa du lịch của bảo tàng Hải dương học ở Khánh Hòa nói riêng và Việt Nam nói chung là tương đối thấp. Ví dụ, sức chứa thực tế của bảo tàng Hải dương Monterey Bay ở California, Hoa Kỳ là 20.000 khách/ngày,³⁷ sức chứa của bảo tàng Hải dương Vancouver (thuộc trung tâm sinh học biển ở Canada) là 15.000 khách/ngày.³⁸

5. KẾT LUẬN

Những kết quả tính toán trên cho thấy sức chứa du lịch của bảo tàng Hải dương học Nha Trang không vượt quá khả năng cho phép, thậm chí cả trong những ngày cao điểm nhất của mùa du lịch. Điều này cho phép bảo tàng có thể đón nhận nhiều khách tham quan hơn hiện tại. Để phát triển du lịch bền vững cho bảo tàng Hải dương học Nha Trang, cần có một số giải pháp như cải thiện cơ sở hạ tầng của bảo tàng, xây dựng thêm chỗ đậu xe, khu vực nhà chờ, tăng cường thêm số lượng bộ mẫu sinh vật và phi sinh vật. Một số các hoạt động về giáo dục và giải trí cho khách tham quan như các cuộc thi, trò chơi, triển lãm về sinh vật biển cũng cần được mở rộng thêm. Ngoài ra, các sản phẩm du lịch hấp dẫn như tour du lịch lặn biển, các lớp học về sinh vật biển cần được xây dựng, phát triển và nhân rộng hơn nhằm tuyên truyền nâng cao nhận thức về bảo vệ môi trường biển cho khách tham quan.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. C. Jones. Enhancing our understanding of museum audiences: visitor studies in the twenty-first century, *Museum and Society*, **2015**, 13(4), 539-544.

2. D. R. Mosako. Implementation of museum educational strategies through information communication technology: Building on the global sustainable development goal 4, *South African Museums Association Bulletin*, **2022**, 44(1), 29-37.
3. J. Ji, D. Anderson & X. Wu. Chinese science museum educators' perspectives on the contradictions between their practice and visitors' expectations, *Visitor Studies*, **2023**, 26(10), 1-21.
4. K. Perera. The role of museums in cultural and heritage tourism for sustainable economy in developing countries, *Regional Centre for Strategic*, **2013**, 8, 1-6.
5. M. Lanzinger & A. Garlandini. Local development and sustainable development goals: A museum experience, *Museum International*, **2019**, 71(3-4), 46-57.
6. C. Goulding. The museum environment and the visitor experience, *European Journal of Marketing*, **2000**, 34(3/4), 261-278.
7. H. D. Cros. Too much of a good thing? Visitor congestion management issues for popular world heritage tourist attractions, *Journal of Heritage Tourism*, **2008**, 2(3), 225-238.
8. A. Milman, A. D. Tasci & W. Wei. Crowded and popular: The two sides of the coin affecting theme-park experience, satisfaction, and loyalty, *Journal of Destination Marketing & Management*, **2020**, 18, 100468.
9. J. Swarbrooke. *The impact of tourism on the marine environment*, Goodfellow Publishers Ltd, 2020.
10. B. Zekan, C. Weismayer, U. Gunter, B. Schuh & S. Sedlacek. Regional sustainability and tourism carrying capacities, *Journal of Cleaner Production*, **2022**, 339, 130624.
11. R. E. Manning, D. W. Lime & M. Hof. Social carrying capacity of natural areas: Theory and application in the US national parks, *Natural Areas Journal*, **1996**, 16(2), 118-127.
12. R. Queiroz, M. A. Ventura, J. A. Guerreiro & R. Cunha. Carrying capacity of hiking trails

- in Natura 2000 sites: A case study from North Atlantic Islands (Azores, Portugal), *Revista de Gestão Costeira Integrada*, **2014**, 14(2), 233-242.
13. World Tourism Organization (WTO). *Tourism's potential as a sustainable development strategy*, Madrid, Spain, 2005.
 14. L. Hens. *Tourism and environment*, Free University of Brussels, Belgium, 1998.
 15. N. V. Hoàng. Đánh giá sức tải trong hoạt động du lịch - Sự cần thiết cho quy hoạch và quản lý phát triển du lịch biển, *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư phạm Thành phố Hồ Chí Minh*, **2012**, 38, 76-83.
 16. N. Tran, T. L. Nguyen, D. T. Nguyen, M. Dang & X. T. Dinh. Tourism carrying capacity assessment for Phong Nha – Ke Bang and Dong Hoi, Quang Binh Province, *VNU Journal of Science: Earth Sciences*, **2007**, 23, 80-87.
 17. R. W. Butler. The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources, *Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, **1980**, 24(1), 5-12.
 18. L. C. Lim. *Carrying capacity assessment of Pulau Payar marine park*, Malaysia – Bay of Bengal Programme, India, 1998.
 19. H. Coccossis & A. Mexa. *The challenge of tourism carrying capacity assessment: Theory and practice*, Routledge, 2004.
 20. M. H. Carsten, T. W. Alan & M. M. M. Flores. *Sustainable coastal tourism handbook for the Philippines*, Coastal Resource Management Project of the Department of Environment and Natural Resources, Cebu City, Philippines, 2002.
 21. D. Weaver. *Sustainable tourism: Theory and practice*, Elsevier Butterworth-Heinemann, London, 2006.
 22. D. Dredge & T. Jamal. Mobilities on the Gold Coast, Australia: Implications for destination governance and sustainable tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, **2013**, 21(4), 557-579.
 23. T. S. Vinh. Tính toán sức chịu tải môi trường du lịch của vườn quốc gia Cúc Phương, *Tạp chí Khoa học Biến đổi khí hậu*, **2019**, 12, 49-54.
 24. D. T. Thủy, N. T. H. Thành & T. Q. Hải. Đánh giá sức chứa du lịch các bãi biển ở thành phố Đồng Hới tỉnh Quảng Bình, *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư Phạm Thành phố Hồ Chí Minh*, **2022**, 19(11), 1854-1864.
 25. C. M. Hall, & A. A. Lew. *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*, Routledge, 2009.
 26. A. G. Woodside & C. Dubelaar. A general theory of tourism consumption systems: A conceptual framework and an empirical exploration, *Journal of Travel Research*, **2002**, 41(2), 120-132.
 27. A. Baixinho, C. Santos, G. Couto, I. S. D. Albergaria, L. S. D. Silva, P. D. Medeiros & R. M. N. Simas. Islands and sustainable creative tourism: A conceptual framework and guidelines for best practices, *Land*, **2021**, 10(12), 1302.
 28. J. N. Albrecht. Towards a framework for tourism strategy implementation, *International Journal of Tourism Policy*, **2010**, 3(3), 181-200.
 29. A. M. Cifuentes. *Determinacion de capacidad de carga turistica en areas protegidas* CATIE, Turrialba, Costa Rica, 1992.
 30. C. Lascrain & Hector. *Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*, IUCN Protected Area Programme series, Island Press, 1996.
 31. E. Ruel, W. E. Wagner & B. J. Gillespie. *The practice of survey research: Theory and applications, how to pretest and pilot a survey questionnaire*, SAGE Publications, 2018.
 32. N. M. Hà & N. T. Trung. Vốn tâm lý: Lý thuyết và thang đo, *Tạp chí Khoa học Đại học Mở Thành phố Hồ Chí Minh - Kinh tế và Quản trị kinh doanh*, **2018**, 13(3), 138-152.
 33. V. V. Tác, T. T. Phúc & Q. Đ. Cường. Thiết kế và thực hiện hệ thống thu thập dữ liệu môi trường

- từ xa qua mạng ZIGBEE WIRELESS cho bảo tàng Viện Hải dương học, *Tạp chí Khoa học và Công nghệ Biển*, **2014**, 14(3), 289-298.
34. P. T. Minh, L. T. M. Liên, N. T. Hằng & T. T. H. Tường. Nghiên cứu đánh giá xu thế và mức độ biến đổi nhiệt độ cực trị tỉnh Khánh Hòa giai đoạn 1981 - 2020, *Tạp chí Khí tượng Thủy văn*, **2023**, 750(1), 53-66.
35. N. D. Chinh. Đánh giá khí hậu tỉnh Khánh Hòa, *Tạp chí Khí tượng Thủy văn*, **2003**, 512, 1-7.
36. N. K. Vân, T. P. Tuấn, Đ. L. Thủy & T. A. Đức. Mưa lớn trên khu vực tỉnh Khánh Hòa - Nguyên nhân và tần suất xuất hiện, *Tạp chí Khí tượng Thủy văn*, **2013**, 635,1-8.
37. S. S. Yalowitz. Evaluating visitor conservation research at the monterey bay aquarium, *Curator: The Museum Journal*, **2004**, 47(3), 283-298.
38. A. B. Garzón, D. Anderson & A. Anderson. Adult learning experiences from an aquarium visit: The role of social interactions in family groups, *Curator: The Museum Journal*, **2007**, 50(3), 299-318.

Joseph Nye's concept of soft power

Tang Thai Thuy Ngan Tam*

Research Affairs Office, Dong Thap University, Vietnam

Received: 28/07/2023; Revised: 20/09/2023;

Accepted: 11/10/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

Since the introduction of soft power in 1990 by Joseph Nye, the term has quickly attracted the attention and research of scholars and politicians around the world. Soft power has been increasingly applied in national foreign policy to increase its position and influence in the world in the 21st century. To contribute to research on soft power, the article delves into the historical context of Joseph Nye's soft power, evolution from the term soft power until Joseph Nye's systematic perfection of this term, the content of soft power and the deployment of soft power in foreign strategies of some most influential soft power countries.

Keywords: *Joseph Nye, soft power, historical context of soft power, content of soft power.*

*Corresponding author:

Email: ttntam@dthu.edu.vn

Tìm hiểu khái niệm sức mạnh mềm của Joseph Nye

Tăng Thái Thụy Ngân Tâm*

Phòng Khoa học và Công nghệ, Trường Đại học Đồng Tháp, Việt Nam

Ngày nhận bài: 28/07/2023; Ngày sửa bài: 20/09/2023;

Ngày nhận đăng: 11/10/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023

TÓM TẮT

Kể từ khi Joseph Nye giới thiệu thuật ngữ sức mạnh mềm vào năm 1990, sức mạnh mềm đã nhanh chóng thu hút được sự quan tâm, nghiên cứu của các học giả và nhà chính trị trên thế giới. Bước sang thế kỷ XXI, sức mạnh mềm được ứng dụng ngày càng nhiều trong chính sách đối ngoại quốc gia, nhằm gia tăng vị thế, sức ảnh hưởng trên thế giới. Với mục đích góp phần nghiên cứu về nội hàm của sức mạnh mềm, bài viết tìm hiểu sâu hơn về bối cảnh ra đời sức mạnh mềm của Joseph Nye, quá trình hình thành từ thuật ngữ sức mạnh mềm cho đến khi Joseph Nye hoàn thiện khái niệm sức mạnh mềm một cách hệ thống, nội dung của sức mạnh mềm và sức mạnh mềm được triển khai trong chiến lược đối ngoại của một số quốc gia có sức mạnh mềm hàng đầu thế giới hiện nay.

Từ khóa: Joseph Nye, sức mạnh mềm, bối cảnh ra đời, nội dung sức mạnh mềm.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong quan hệ quốc tế trước đây, sức mạnh quân sự và sức mạnh kinh tế đóng một vai trò vô cùng quan trọng, chúng được xem là thước đo sức mạnh tổng hợp quốc gia. Bước vào thời đại toàn cầu hóa, lợi ích giữa các quốc gia luôn đan xen nhau, sự bùng nổ và phát triển của khoa học kỹ thuật - công nghệ thông tin giúp các quốc gia dễ dàng tiếp cận thông tin cũng như so sánh các giá trị văn hóa - tinh thần giữa các quốc gia. Vì thế, sức mạnh tổng hợp quốc gia không chỉ được tính bằng sức mạnh cứng mà còn được thể hiện ở sức mạnh mềm. Ngày nay, các quốc gia trên thế giới ngày càng coi trọng vai trò của sức mạnh mềm trong xây dựng sức mạnh tổng hợp quốc gia, từ đó đưa vị thế và ảnh hưởng của sức mạnh mềm trong sức mạnh tổng hợp quốc gia tăng lên, trở thành công cụ quan trọng trong cạnh tranh quốc tế. Kể từ khi học giả Joseph Nye đưa ra khái niệm sức mạnh mềm, nó đã nhận được phản

ứng tích cực từ nhiều quốc gia trên thế giới, đồng thời khơi dậy làn sóng nghiên cứu, ứng dụng sức mạnh mềm vào trong chính sách đối ngoại của các quốc gia.

Bước vào thế kỷ XXI, sức mạnh mềm đã trở thành một công cụ quan trọng thực thi chính sách đối ngoại quốc gia, sức mạnh mềm không chỉ giúp xây dựng hình ảnh, vị thế và gia tăng sức ảnh hưởng của quốc gia trên thế giới, nâng cao sức mạnh mềm còn hỗ trợ triển khai sức mạnh quân sự và sức mạnh kinh tế của quốc gia. Do vậy, cạnh tranh sức mạnh mềm giữa các quốc gia đang diễn ra ngày càng sôi nổi, những quốc gia có sức mạnh quân sự, sức mạnh kinh tế cao như Mỹ, Trung Quốc, Nga, Ấn Độ, Anh, Pháp, Nhật,... cũng muốn gia tăng sức mạnh mềm quốc gia nhằm duy trì sức và nâng cao sức ảnh hưởng trong quan hệ quốc tế; còn những quốc gia không có sức mạnh quân sự và sức mạnh kinh tế cao như các nước đang phát triển cũng

*Tác giả liên hệ chính.

Email: ttntam@dthu.edu.vn

<https://doi.org/10.52111/qnjs.2023.17604>

34 | Tạp chí Khoa học Trường Đại học Quy Nhơn, 2023, 17(6), 33-41

muốn tận dụng nguồn lực sức mạnh mềm quốc gia sẵn có để tranh thủ sự ủng hộ, hợp tác, thu hút sự chú ý của các quốc gia khác nhằm mang lại những lợi ích về kinh tế, chính trị.

Tóm lại, sức mạnh mềm ngày càng khẳng định vị trí và vai trò quan trọng trong quan hệ quốc tế và là một công cụ quan trọng để các quốc gia muốn gia tăng sức mạnh tổng hợp quốc gia.

2. NỘI DUNG

2.1. Bối cảnh ra đời sức mạnh mềm của Joseph Nye

Sau khi Chiến tranh lạnh kết thúc, Mỹ chiếm vị thế siêu cường thế giới duy nhất về kinh tế, quân sự - quốc phòng, khoa học - công nghệ, có vai trò chủ đạo chi phối các hoạt động chính trị, kinh tế, tài chính, thương mại của thế giới.

Thế nhưng, khi đã đứng trên đỉnh cao thế giới, Mỹ luôn lo sợ sẽ đánh mất vị trí số một của mình. Người Mỹ đã nhiều lần hoài nghi sức mạnh, vị thế của mình đang trên con đường suy tàn. Trong *Thế giới hậu Mỹ*, Fareed Zakaria¹ cho rằng trong lịch sử nước Mỹ có bốn lần sóng lo sợ nước Mỹ đang suy tàn kể từ sau năm 1945. Làn sóng thứ nhất xuất hiện vào cuối những năm 1950, kết quả của việc Liên bang Xô-Việt phóng thành công vệ tinh Sputnik. Làn sóng thứ hai là vào đầu thập kỷ 1970, khi giá dầu cao ngất ngưỡng và tốc độ tăng trưởng chậm chạp thuyết phục họ rằng Tây Âu và Ả-Rập Xê-Út mới là những người có quyền lực trong tương lai. Làn sóng thứ ba nổi lên vào thập niên 80 của thế kỷ XX, khi nhiều chuyên gia, học giả tin tưởng rằng Nhật Bản sẽ vượt qua Mỹ trở thành siêu cường quốc thống trị kinh tế và công nghệ trong tương lai. Làn sóng thứ tư chính là giai đoạn đầu thế kỷ XXI, với sự trỗi dậy mạnh mẽ của những quốc gia ở Châu Á mà Fareed Zakaria gọi là “phần còn lại của thế giới”, đặc biệt là hai cường quốc mới nổi được mệnh danh là “rồng” Trung Quốc và “hổ” Ấn Độ.

Trên thực tế, sự lo sợ mất đi vị trí dẫn đầu trên thế giới đã được các học giả tạo thành

“Thuyết nước Mỹ suy yếu” hay “Thuyết nước Mỹ suy tàn” từ cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX. Trong đó, “Thuyết kinh tế suy yếu” dựa vào những số liệu và thực tế để chứng minh rằng sức mạnh kinh tế của nước Mỹ đang suy yếu, từ đó dẫn chứng sức mạnh của Mỹ đã yếu đi. Họ chủ yếu so sánh số liệu kinh tế của Mỹ trong các thời kỳ lịch sử, như tỷ trọng chi tiêu kinh tế chủ yếu trên thế giới; hay tình hình kinh tế trong các thời kỳ hoặc giai đoạn lịch sử nhất định. Ví dụ, trong nghiên cứu “Thuyết nước Mỹ suy yếu”, Donal W. White đã chỉ ra, thời gian đầu sau khi Chiến tranh Thế giới thứ hai kết thúc, Mỹ từng đạt 50% tổng lượng kinh tế thế giới, nhưng năm 2007 chỉ bằng khoảng 30%. Năm 1950, Mỹ chiếm 60% sản xuất của ngành chế tạo thế giới đến năm 1999 giảm xuống còn 25%. Từ đó, Donald W. White cho rằng, việc mất đi địa vị thống trị kinh tế khiến Mỹ không có đủ của cải đáp ứng được nhu cầu trong nước, trong khi phải đáp ứng những cam kết đối ngoại vô hạn. Theo thuyết kinh tế suy yếu nhận định rằng khi sức mạnh kinh tế Mỹ suy giảm sẽ dẫn đến sức mạnh tổng hợp quốc gia suy giảm theo.

Những tranh cãi về sự suy tàn của bá quyền Mỹ trong giới học thuật và dư luận Mỹ diễn ra sôi nổi nhất có lẽ là khi nhà sử học nổi tiếng Paul Kennedy viết cuốn sách *Hung thịnh và suy vong của các cường quốc* năm 1987. Paul Kennedy cho rằng: “Nước Mỹ đang đứng trước một nguy cơ, rất quen thuộc với các sử gia về hưng thịnh và suy vong của các cường quốc trước đây, mà có thể gọi một cách đại thể là “sự vươn ra quá xa của đế chế”. Có nghĩa là những người ra quyết định ở Washington phải đứng trước một thực tế trớ trêu và lâu dài là tổng số những lợi ích và nghĩa vụ toàn cầu của Mỹ ngày nay lớn hơn nhiều so với sức mạnh của Mỹ để bảo vệ cùng một lúc tất cả những lợi ích và nghĩa vụ đó.”² Trong bối cảnh, các học giả tranh luận sôi nổi về “sự suy tàn của nước Mỹ”, đại diện cho “Phái phục hưng” là Joseph Nye đã đưa ra khái niệm sức mạnh mềm trong *Ràng buộc để dẫn dắt: bản chất đang thay đổi của sức mạnh Mỹ* năm 1990. Ông cho rằng, “nước Mỹ từng là

một quốc gia mạnh nhất không chỉ về sức mạnh quân sự và kinh tế, mà còn một sức mạnh thứ ba gọi là sức mạnh mềm.³

Đến năm 2002, Joseph Nye nhắc lại khái niệm sức mạnh mềm trong *Nghịch lý sức mạnh của Mỹ*⁴ nhưng lần này cũng gặp phải những khó khăn. Nhiều học giả cho rằng Nye cần phải khảo sát tỉ mỉ và phát triển khái niệm sức mạnh mềm đầy đủ hơn nữa nếu như muốn mọi người hiểu đúng và được ứng dụng trong các chính sách đối ngoại.

Sau một thời gian dài nghiên cứu, năm 2004 Joseph Nye đã cho ra đời quyển sách có tên *Sức mạnh mềm: Phương tiện để thành công trong chính trị thế giới*⁴ gây tiếng vang lớn và có tầm ảnh hưởng nhất định trong giới học giả quan hệ quốc tế. Joseph Nye đã đưa ra khái niệm sức mạnh mềm một cách có hệ thống và ông được xem là cha đẻ của khái niệm sức mạnh mềm. Kể từ đó, thuật ngữ sức mạnh mềm được sử dụng rộng rãi và được đưa vào chiến lược chính sách đối ngoại của nhiều quốc gia.

2.2. Định nghĩa “sức mạnh mềm” của Joseph Nye

Kể từ khi đưa ra thuật ngữ sức mạnh mềm năm 1990, sau gần 15 năm hoàn thiện, đến năm 2004 Joseph Nye đã đưa ra khái niệm sức mạnh mềm một cách có hệ thống trong tác phẩm *Sức mạnh mềm: Phương tiện để thành công trong chính trị thế giới*. Có lẽ người ta đã biết đến sức mạnh mềm trước khi Joseph Nye phát triển khái niệm này thành một hệ thống như ngày nay trong một vài hình thức nào đó. Ví dụ như sức ảnh hưởng của “Bốn quyền tự do”⁴ (quyền tự do ngôn luận và biểu đạt; quyền tự do tôn giáo; quyền tự do khỏi sự thiếu thốn; quyền tự do khỏi sự sợ hãi) của tổng thống Mỹ Franklin Roosevelt ở châu Âu vào lúc Chiến tranh Thế giới thứ hai đang đến hồi kết; về sự kiện những sinh viên Trung Quốc biểu tình ở Quảng trường Thiên An Môn bằng việc tạo ra một mô hình của bức tượng Nữ thần Tự Do; hay về những thanh niên Iran ngày nay vẫn lên lút xem phim và các chương trình truyền hình phát thanh vệ tinh của

Mỹ bị cấm trong nhà họ,... đến khi Joseph Nye khơi nguồn và hệ thống hóa lý thuyết về sức mạnh mềm, đến nay khái niệm được biết đến và sử dụng rộng rãi trong quan hệ chính trị quốc tế. Các nhà lãnh đạo của các cường quốc như Mỹ, Trung Quốc, Anh,... không ít lần nhắc đến khái niệm sức mạnh mềm trong các bài phát biểu của mình, đưa sức mạnh mềm vào trong chính sách đối ngoại của quốc gia. Khái niệm mới này đã làm thay đổi cách tiếp cận quan hệ quốc tế hiện đại và đưa tên tuổi Joseph Nye vào lịch sử. Trong cuộc khảo sát về các học giả quan hệ quốc tế, Joseph Nye được xếp hạng là học giả có ảnh hưởng nhất về chính sách đối ngoại của Mỹ; và vào năm 2011, Tạp chí Chính sách Đối ngoại (Foreign Policy) đã bình chọn ông là một trong 100 nhà tư tưởng hàng đầu trên thế giới.⁵

Sức mạnh chính là khả năng gây ảnh hưởng đến hành vi của người khác để đạt được kết quả mình mong muốn. Có ba cách cơ bản để gây ảnh hưởng đến hành vi của người khác: một là, bạn có thể ép buộc, gây áp lực lên đối phương bằng cách đe dọa; hai là, bạn có thể dụ dỗ hay mua chuộc đối phương bằng việc trả tiền để họ vì lợi ích mà thực hiện điều mình muốn; ba là, bạn có thể thu hút và dung nạp họ để họ tự nguyện thực hiện điều bạn muốn (hấp dẫn đối phương). Theo đó, Joseph Nye chia sức mạnh quốc gia thành hai loại là sức mạnh cứng (nhân tố vật chất) và sức mạnh mềm (nhân tố tinh thần và ảnh hưởng trong quan hệ quốc tế). Trong đó, sức mạnh cứng là loại sức mạnh dùng bạo lực cưỡng ép (như sức mạnh quân sự) và vật chất để mua chuộc (như sức mạnh kinh tế). Sức mạnh cứng của một quốc gia có thể nhận biết tương đối rõ ràng, thông qua những con số cụ thể về tiềm lực quân sự (số lượng và chất lượng quân đội; năng lực chỉ huy; trình độ lý luận quân sự và trang thiết bị, khí tài quân sự, đặc biệt là những vũ khí có sức hủy diệt lớn), thực lực kinh tế (quy mô kinh tế, GDP và cơ cấu kinh tế).³

Vậy, sức mạnh mềm là gì? Trong *Sức mạnh mềm: Phương tiện để thành công trong chính trị thế giới*, ngay phần mở đầu Joseph Nye đã trả lời ngay câu hỏi này. “Sức mạnh mềm chính là khả

năng đạt được những điều bạn muốn thông qua sức hấp dẫn hơn là ép buộc hay mua chuộc. Sức mạnh mềm phát sinh từ sức hấp dẫn văn hóa của quốc gia, quan điểm chính trị và những chính sách. Khi chính sách của chúng ta được các quốc gia khác công nhận là hợp pháp thì sức mạnh mềm được nâng cao”.³

Lần đầu tiên, Joseph Nye đưa ra thuật ngữ sức mạnh mềm trong quyển sách *Ràng buộc để dẫn dắt: bản chất đang thay đổi của sức mạnh Mỹ* xuất bản năm 1990. Joseph Nye cho rằng sức mạnh mềm làm cho người khác muốn những kết quả bạn muốn hay sức mạnh mềm tạo điều kiện hợp tác với nhau hơn là ép buộc nhau.³

Gần 10 năm sau, Joseph Nye trở lại với định nghĩa về sức mạnh mềm trong *Thách thức của sức mạnh mềm* với những giải thích cụ thể hơn về sức mạnh mềm. Sức mạnh mềm là sức hấp dẫn về văn hóa và ý thức hệ của một quốc gia. Sức mạnh mềm là khả năng dành, đạt được những kết quả mong muốn thông qua sức hấp dẫn thay vì sức mạnh vũ lực. Sức mạnh mềm thuyết phục người khác rằng họ nên làm theo bạn hoặc khiến họ đồng ý với những quy tắc và thể chế tạo ra những hành vi bạn mong muốn. Sức mạnh mềm phụ thuộc nhiều vào sức thuyết phục của thông tin. Nếu như một quốc gia có thể làm cho lập trường của mình hấp dẫn trong mắt những quốc gia khác hay động viên những nước khác để tìm kiếm một phương thức cùng tồn tại có lợi cho các bên trong thiết lập các tổ chức quốc tế, thì quốc gia đó không cần khuếch trương sức mạnh tài nguyên kinh tế và quân sự truyền thống mình.⁶

Năm 2001, trong *Nghịch lý của sức mạnh mềm*, Joseph Nye cho rằng, “sức mạnh mềm chính là khiến người khác muốn điều bạn muốn bằng sự thu phục hơn là cưỡng ép họ”.⁴ Vượt qua sự ảnh hưởng và thuyết phục, sức mạnh mềm chính là khả năng lôi kéo và hấp dẫn, dẫn đến sự đồng thuận hay noi gương, và có thể làm cho những nỗ lực của người lãnh đạo trở nên dễ thực hiện hơn. Một quốc gia có thể thu được những kết quả họ mong muốn trong thế giới chính trị

bởi vì những quốc gia khác muốn làm theo họ, hâm mộ những giá trị của họ, cạnh tranh hình tượng gương mẫu với họ, mong muốn đạt được mức độ thịnh vượng và cởi mở của họ.

Trong *Tại sao sức mạnh quân sự không còn đủ nữa* năm 2002, Joseph Nye cho rằng có một khía cạnh khác của sức mạnh, sử dụng sức mạnh một cách gián tiếp, đó chính là sức mạnh mềm. Trong cuốn sách trên, ông cũng giải thích thêm một quốc gia có thể đạt được những kết quả mình mong muốn trong thế giới chính trị bởi vì những quốc gia khác mong muốn đạt được mức độ thịnh vượng và cởi mở của mình. Sức mạnh mềm có ý nghĩa quan trọng trong việc xây dựng các chương trình nghị sự trong giới chính trị thế giới, cũng như có sức hấp dẫn những quốc gia khác hơn là ép buộc họ thay đổi bằng cách đe dọa hay sử dụng vũ khí kinh tế hay quân đội. Và sức mạnh mềm chính là khiến người khác muốn cái bạn muốn.

Đến năm 2004, Joseph Nye xuất bản quyển sách *Sức mạnh mềm: Phương tiện để thành công trong chính trị thế giới*, hoàn toàn bàn luận về sức mạnh mềm, ông đưa ra khái niệm sức mạnh mềm một cách hệ thống, giải thích nội dung của sức mạnh mềm, đưa ra nhiều ví dụ nói về sức mạnh mềm của Mỹ, châu Âu, các quốc gia châu Á,... Đây có thể nói là quyển sách đầy đủ nhất của Joseph Nye viết về sức mạnh mềm.

Trong *Suy nghĩ lại: Sức mạnh mềm* năm 2006, bàn luận về những điểm mọi người thường nhầm lẫn khi sử dụng khái niệm sức mạnh mềm. Joseph Nye giản lược khái niệm sức mạnh mềm: sức mạnh mềm chính là phương thức thông qua sức hấp dẫn, không cần ép buộc hay dụ dỗ để thay đổi hành vi của kẻ khác để nhận cái bạn muốn. Sức mạnh mềm của một quốc gia chủ yếu được tạo thành từ ba nguồn tài nguyên: văn hóa, giá trị quan chính trị (thể chế) và chính sách đối ngoại.

Tóm lại, sức mạnh mềm chính là khả năng đạt được thứ mình muốn thông qua sự hấp dẫn thay vì ép buộc bằng vũ lực. Sức mạnh mềm của một quốc gia xuất phát từ văn hóa quốc gia (nếu

nền văn hóa đó có sức hút đối với các quốc gia khác), hệ giá trị quốc gia (nếu các tư tưởng đó được nhân dân trong nước và trên thế giới thấy hấp dẫn), chính sách đối ngoại (khi chính sách đó chính đáng và hợp pháp trong con mắt của cộng đồng quốc tế).³

2.3. Nội dung cơ bản về sức mạnh mềm của Joseph Nye

Trong cuốn sách *Sức mạnh mềm: Phương tiện để thành công trong chính trị thế giới*,³ Joseph Nye cho rằng nội dung của sức mạnh mềm bao gồm ba yếu tố chính.

Thứ nhất là văn hóa quốc gia. Theo Joseph Nye, văn hóa của một quốc gia muốn trở thành nguồn lực tạo nên sức mạnh mềm, thì nền văn hóa đó phải có sức thu hút, hấp dẫn các quốc gia khác. Nguồn lực văn hóa chia thành hai loại: văn hóa tinh hoa bao gồm văn học, nghệ thuật, giáo dục,... và văn hóa phổ thông được tập trung vào những loại hình giải trí đại chúng. Khi văn hóa một quốc gia chứa đựng các giá trị phổ biến và các quốc gia có những chính sách để khuyến khích chia sẻ những giá trị đó với các quốc gia trên thế giới, thì quốc gia đó dễ đạt được kết quả mong muốn nhờ vào sự hấp dẫn và tính trách nhiệm mà nó tạo ra. Còn những giá trị văn hóa nhỏ hẹp hay mang tính địa phương ít có khả năng tạo ra sức mạnh mềm.

Thứ hai là hệ giá trị quốc gia. Các tư tưởng chính trị của một quốc gia muốn trở thành sức mạnh mềm thì các tư tưởng đó phải được nhân dân trong nước và trên thế giới thấy hấp dẫn. Một quốc gia có thể đạt được những kết quả mong muốn trong thế giới chính trị bởi vì những quốc gia khác khâm phục các giá trị, cạnh tranh lành mạnh, khát vọng phát triển và cởi mở như quốc gia họ.

Thứ ba là chính sách đối ngoại. Chính sách đối ngoại của một quốc gia chỉ trở thành sức mạnh mềm khi chính sách đó chính đáng và hợp pháp trong con mắt của cộng đồng quốc tế. Chính sách đối nội và đối ngoại của quốc gia luôn là nguồn tài nguyên tiềm năng tạo thành sức mạnh mềm. Chính sách quốc gia có thể giúp gia

tăng hay suy giảm sức mạnh mềm của quốc gia đó. Nếu chính sách đối nội hay đối ngoại có tính đạo đức giả, kiêu ngạo, lãnh đạm hay quan hệ với các quốc gia khác không tốt có thể làm suy yếu sức mạnh mềm của quốc gia.

Chính phủ của một quốc gia biết cách gìn giữ và bảo vệ những hình ảnh gương mẫu, dân chủ trong nước, khi làm việc với các nước khác trong các tổ chức quốc tế, trong chính sách đối ngoại không ngừng thúc đẩy hòa bình và nhân quyền sẽ tạo được ấn tượng tốt và được những quốc gia khác yêu mến, tạo nên sức mạnh mềm của quốc gia. Chính quyền ở các quốc gia có thể tạo ra sức hấp dẫn đối với quốc gia khác hay phản đối, thù ghét đối với quốc gia khác bằng sức ảnh hưởng trong những hành động họ thực hiện.

2.4. Sức mạnh mềm trong chiến lược đối ngoại của một vài quốc gia

Trong thế kỷ XXI, cạnh tranh sức mạnh mềm được cho là một trong những công cụ hữu hiệu giúp các quốc gia trên thế giới duy trì và mở rộng sức ảnh hưởng; nâng cao vị thế và uy tín quốc gia; đạt được sự ủng hộ và hợp tác của các quốc gia khác. Thực tế, các quốc gia đứng đầu thế giới đều là những quốc gia có ảnh hưởng lớn về chính trị, kinh tế và quân sự, đồng thời, cũng là những quốc gia có sức ảnh hưởng văn hoá lan rộng khắp thế giới. Nhận thức được tầm quan trọng của sức mạnh mềm trong việc trong đánh giá, xếp hạng sức mạnh tổng hợp quốc gia. Các quốc gia muốn nâng cao vị thế của quốc gia mình trên bản đồ thế giới, bắt buộc phải nỗ lực thúc đẩy sức mạnh mềm của quốc gia. Bằng chứng rõ ràng nhất chúng ta có thể nhìn thấy được chính là kể từ khi học giả Joseph Nye đưa ra khái niệm sức mạnh mềm cho đến nay, nó đã nhận được phản ứng tích cực từ nhiều quốc gia trên thế giới, đồng thời khơi dậy làn sóng nghiên cứu, ứng dụng sức mạnh mềm vào trong chính sách đối ngoại của các quốc gia.

Sau đây, bài viết giới thiệu khái quát một vài quốc gia đang vận dụng sức mạnh mềm vào chiến lược đối ngoại quốc gia đạt hiệu quả.

Mỹ: Theo Báo cáo chỉ số sức mạnh mềm toàn cầu của Brand Finance trong những năm gần đây, chỉ số sức mạnh mềm của Mỹ có lúc tăng lúc giảm, nhưng hiện tại Mỹ đang là nước có sức mạnh mềm lớn nhất thế giới. Thông qua nhiều phương thức khác nhau, Mỹ đã không ngừng tăng cường triển khai chiến lược sức mạnh mềm nhằm khẳng định và gia tăng sự ảnh hưởng của Mỹ. Đặc biệt, Mỹ xem chính sách ngoại giao là một công cụ quan trọng trong việc phát huy sức mạnh mềm Mỹ ra thế giới. Theo ông Hà Kim Ngọc – Đại sứ Việt Nam tại Mỹ, thông qua con đường ngoại giao công chúng, Mỹ “thiết kế và triển khai các chương trình trao đổi giáo dục, làm việc, trao đổi văn hóa và các chương trình khác nhằm tạo ra và duy trì sự hiểu biết lẫn nhau với các quốc gia khác để thúc đẩy chính sách đối ngoại của Mỹ”, Mỹ đã đầu tư cho ngoại giao công chúng khoảng 2 tỷ USD/năm.

Trung Quốc: Sau khi Joseph Nye hệ thống khái niệm sức mạnh mềm, Trung Quốc cũng bắt đầu nghiên cứu về sức mạnh mềm, sức mạnh mềm được các học giả rất quan tâm tìm hiểu và cũng đã được các nhà lãnh đạo Trung Quốc chú ý đến và đưa vào trong chính sách đối ngoại của quốc gia. Từ năm 2013, Tập Cận Bình đã nhiều lần nhắc đến sức mạnh mềm trong các cuộc họp quan trọng của Chính phủ Trung Quốc, ông nhấn mạnh “nâng cao sức mạnh mềm văn hóa của đất nước là nhiệm vụ chiến lược vô cùng quan trọng của Đảng và nước ta”.

Một trong những công cụ triển khai sức mạnh mềm văn hóa của Trung Quốc ra thế giới chính là Học viện Khổng Tử. Học viện Khổng Tử đang từng bước trở thành nơi quảng bá sức mạnh mềm văn hóa của Trung Quốc. Trong “Báo cáo phát triển hàng năm của Học viện Khổng Tử năm 2021” tính đến ngày 31/12/2021, Trung Quốc đã thành lập tổng cộng 489 Học viện Khổng Tử và 817 lớp dạy tiếng Hán ở 158 quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới, số học viên đăng ký dự học lên đến 1.050.000 học viên. Tính đến năm 2021, Trung Quốc đã thành lập 135 Học viện Khổng Tử ở khu vực châu Á, riêng ở ĐNA có 59 Học viện Khổng Tử ở 10 quốc gia Đông Nam Á.

Hoạt động chính của Học viện Khổng Tử là dạy tiếng Hán, đào tạo giảng viên dạy tiếng Hán, tư vấn cho người có nhu cầu đến Trung Quốc du học, giới thiệu về Trung Quốc, văn hóa Trung Quốc, Trung Quốc đương đại và các kiến thức cần thiết trong quan hệ thương mại đối với Trung Quốc,... Thông qua các Học viện Khổng Tử, Trung Quốc đã tạo nên “con số Hán ngữ” trong nước cũng như quốc tế những năm vừa qua. Sự thành công của các Học viện Khổng Tử đã góp phần tăng cường vai trò quan trọng của tiếng Hán và ảnh hưởng của văn hóa Hán trong các hoạt động giao lưu văn hóa quốc tế. Sự gia tăng nhanh chóng của các Học viện Khổng Tử và lớp học Khổng Tử trên thế giới cho thấy sự quan tâm của Trung Quốc đối với việc truyền bá ngôn ngữ và văn hóa Hán ra bên ngoài.

Bên cạnh việc tăng cường thiết lập các Học viện Khổng Tử, Trung Quốc còn cấp học bổng cho học sinh các nước đến Trung Quốc học tập, khuyến khích sinh viên trong nước ra nước ngoài du học. Bởi vì, mỗi sinh viên Trung Quốc ra nước ngoài du học hay mỗi du học sinh đến Trung Quốc sẽ là “một đại sứ văn hóa” thiết thực nhất trong việc quảng bá hình ảnh Trung Quốc ra bên ngoài. Theo báo cáo mới nhất của Bộ Giáo Dục Trung Quốc, năm 2018 có tổng cộng 492.185 sinh viên quốc tế đến từ 196 quốc gia và khu vực trên thế giới đến Trung Quốc du học (không bao gồm sinh viên quốc tế ở Hong Kong, Macau và Đài Loan).⁷

Bên cạnh đó, Trung Quốc còn thúc đẩy các hoạt động giao lưu văn hóa giữa các quốc gia như thường xuyên tổ chức “Năm văn hóa Trung Quốc”, đây được xem là hoạt động có ảnh hưởng sâu rộng và ý nghĩa nhất trong việc truyền bá phong tục tập quán, tôn giáo, văn hóa của Trung Quốc đến người dân các nước. Ngoài ra, Trung Quốc còn đẩy mạnh xuất khẩu các sản phẩm văn hóa thông qua điện ảnh, truyền hình, sách, báo chí và internet,... để quảng bá hình ảnh đất nước, con người, văn hóa Trung Quốc đến người dân trong nước và bạn bè thế giới.⁸

Nhật Bản: Nhận thức rõ tầm quan trọng của văn hóa trong ngoại giao quốc tế, giúp gia tăng sức mạnh mềm Nhật Bản, tháng 12/2005, Chính phủ Nhật Bản đã công bố “Chiến lược ngoại giao văn hóa thế kỷ XXI” với ba mục tiêu là: Tăng cường hiểu biết của thế giới về Nhật Bản, nâng cao hình ảnh, cũng như lòng tin của các quốc gia đối với Nhật Bản; Tăng cường hiểu biết lẫn nhau giữa các nền văn minh, văn hóa, tránh khỏi mọi cuộc xung đột; Nuôi dưỡng những giá trị văn hóa chung của toàn nhân loại.⁹

Nhằm thúc đẩy giao lưu văn hóa quốc tế, năm 1972 Nhật Bản đã thành lập Quỹ Giao lưu Quốc tế Nhật Bản (The Japan Foundation) có mạng lưới toàn cầu có trụ sở chính ở Tokyo, văn phòng ở Kyoto và hai Viện Ngôn ngữ Nhật Bản, hiện có 26 văn phòng làm việc ở 25 quốc gia. Hiện nay, Quỹ Giao lưu Quốc tế Nhật Bản triển khai các hoạt động tài trợ trong ba lĩnh vực chính là giao lưu văn hóa nghệ thuật; nghiên cứu Nhật Bản và giao lưu tri thức; và giáo dục tiếng Nhật. Nhật Bản muốn thông qua các hoạt động ngoại giao văn hóa này nâng cao sự hiểu biết của thế giới về Nhật Bản, tăng cường tình hữu nghị quốc tế, xây dựng hình ảnh góp phần gia tăng sức mạnh mềm của Nhật Bản.

Ấn Độ: Sức mạnh mềm được xem trọng và triển khai mạnh mẽ trong chính sách đối ngoại của Ấn Độ kể từ thời Thủ tướng Narendra Modi. Ấn Độ đã thông qua các giá trị văn hóa truyền thống kết nối những cộng đồng tộc người có nét tương đồng văn hóa ở khu vực Nam Á, Đông Á với nhau, sau đó là mở rộng tầm ảnh hưởng của Ấn Độ ra thế giới, nâng cao vị thế trên trường quốc tế. Với nguồn lực sức mạnh mềm văn hóa hàng ngàn năm mang theo giá trị có sức lôi cuốn như Phật giáo, Ấn Độ giáo, Yoga, phim ảnh ca nhạc Bollywood,... đã giúp chiến lược triển khai sức mạnh mềm của Ấn Độ đạt hiệu quả.

Đồng thời, Ấn Độ còn thành lập Hội đồng Quan hệ Văn hóa Ấn Độ (ICCR) nhằm thúc đẩy và tăng cường giao lưu văn hóa giữa Ấn Độ và thế giới. Kể từ khi thành lập vào năm 1950, ICCR được xem là một phương thức triển khai

sức mạnh mềm của Ấn Độ, ICCR thông qua 37 trung tâm văn hóa thành lập ở nước ngoài và 11 trung tâm văn phòng khu vực và khu vực phụ đã tổ chức nhiều hoạt động mang lại hiệu quả như trao đổi văn hóa, học thuật, các vấn đề đương đại...

Hàng năm, ICCR cung cấp khoảng 3.900 suất học bổng với 21 chương trình khác nhau cho sinh viên nước ngoài đến từ khoảng 190 quốc gia trên thế giới. Mỗi năm học ICCR cũng hỗ trợ khoảng 7.000 sinh viên nước ngoài đến nghiên cứu học tập ở các cơ sở giáo dục, viện nghiên cứu.

3. KẾT LUẬN

Sức mạnh mềm của Joseph Nye ra đời trong bối cảnh học giả cho rằng sức mạnh quốc gia của Mỹ đang trên con đường suy tàn và sức mạnh mềm chính là một công cụ giúp nước Mỹ bảo vệ vị trí cường quốc thế giới. Kể từ khi Joseph Nye đưa ra khái niệm sức mạnh mềm, nó đã nhận được sự quan tâm của giới chính trị trên thế giới, tạo ra một làn sóng thảo luận và ứng dụng sức mạnh mềm vào chính sách đối ngoại của nhiều quốc gia. Nhìn chung, nội dung sức mạnh mềm của Joseph Nye đưa ra chủ yếu dựa vào bối cảnh của nước Mỹ, phù hợp phát triển sức mạnh mềm của Mỹ, cho nên khi các quốc gia khác muốn triển khai ứng dụng sức mạnh mềm vào chính sách đối ngoại cần có sự nghiên cứu và điều chỉnh cho phù hợp. Do đó, hiện nay, nội dung sức mạnh mềm của Joseph đã được các quốc gia quan tâm nghiên cứu và mở rộng phù hợp với bối cảnh của quốc gia, khu vực. Không đứng ngoài xu thế chung của thế giới, Việt Nam cũng đã và đang rất quan tâm đến phát huy sức mạnh mềm của quốc gia ra thế giới, minh chứng là trong Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Đảng đã đề ra “Khẩn trương triển khai phát triển có trọng tâm, trọng điểm ngành công nghiệp văn hóa và dịch vụ văn hóa trên cơ sở xác định và phát huy sức mạnh mềm của văn hóa Việt Nam”.¹⁰ Sự quan tâm của Đảng và Nhà nước đến phát triển sức mạnh mềm Việt Nam cũng sẽ tạo ra làn sóng nghiên cứu sức mạnh mềm Việt Nam ngày càng sôi nổi trong thời gian tới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. F. Zakaria (D. Ngọc dịch). *Thế giới hậu Mỹ*, Nxb Tri Thức, 2009.
2. P. Kennedy (H. H. Tâm dịch). *Hung thịnh và suy vong của các cường quốc*, Nxb Thông tin Lý luận, 1992.
3. J. J. S. Nye. *Soft power: The means to success in world politics*, Public Affairs, New York, 2004.
4. J. J. S. Nye. *The paradox of american power: Why the world's only superpower can't go it alone*, Oxford University Press, 2001.
5. J. S. Nye, M. Chernin & R. Dhingra. Presidential leadership and U.S foreign policy, *The Brown Journal of World Affairs*, **2013**, 20(1), 283-291.
6. E. E. D. Aysha. September 11 and the Middle East failure of US 'Soft Power': Globalisation contra Americanisation in the "New" US century, *International Relations*, **2005**, 19(2), 193-210.
7. P. A. Biney & M. Y. Cheng. International students' decision to study in China: A study of some selected international students from universities in China, *Open Journal of Social Sciences*, **2021**, 9(8), 305-325.
8. T. T. T. N. Tâm. *Sức mạnh mềm trong chính sách đối ngoại của Trung Quốc ở Đông Nam Á sau Chiến tranh lạnh*, Luận văn Thạc sĩ Châu Á học, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, 2012.
9. N. P. Anh. Chiến lược quảng bá sức mạnh mềm của Nhật Bản và kinh nghiệm đối với Việt Nam, *Tạp chí Lý luận chính trị*, **2015**, 9.
10. N. T. K. Liên. Phát triển công nghiệp văn hóa theo tinh thần Đại hội lần thứ XIII của Đảng, *Tạp chí Khoa học chính trị*, **2021**, 8, 9-14.

Impact of work environment on organizational commitment: A case study at Fresenius Kabi Vietnam Plant

Nguyen Thi Kim Anh^{1,*}, Le Anh Khoa²

¹*Department of Finance – Banking and Business Administration, Quy Nhon University, Vietnam*

²*Fresenius Kabi Bidiphar Plant, Quy Nhon, Binh Dinh, Vietnam*

Received: 17/08/2023; Revised: 19/11/2023;

Accepted: 22/11/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

Organizational commitment is an important subject in theory and practice of administration. Using structural modeling techniques (SEM), the study identifies three factors of the work environment that affect behavioral commitment (employees' efforts) including "colleagues", "direct managers" and "nature of works" and 3 factors affecting perceived commitment (employees' intention to stay at work) including "colleagues", "direct managers" and "nature of works" and "salary". Through structural model, the study also shows that there is an influence of perceived commitment on behavioral commitment of employees working at Fresenius Kabi Bidiphar (FKV) Plant. In addition, by T-test and Anova, the results do not differ in the degree of Organizational commitment with the plant according to individual characteristics.

Keywords: *Organizational commitment, perceived commitment, behavioral commitment.*

*Corresponding author:

Email: nguyenkimanh@qnu.edu.vn

Ảnh hưởng của môi trường làm việc đến sự gắn kết của người lao động: trường hợp nghiên cứu tại Nhà máy Fresenius Kapi Việt Nam

Nguyễn Thị Kim Ánh^{1,*}, Lê Anh Khoa²

¹Khoa Tài chính – Ngân hàng và Quản trị kinh doanh, Trường Đại học Quy Nhơn, Việt Nam

²Nhà máy Fresenius Kapi Việt Nam, Quy Nhơn, Bình Định, Việt Nam

Ngày nhận bài: 17/08/2023; Ngày sửa bài: 19/11/2023;

Ngày nhận đăng: 22/11/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023

TÓM TẮT

Sự gắn kết của người lao động với tổ chức là một vấn đề thu hút nhiều sự quan tâm trong cả lý thuyết và thực hành quản trị. Bằng kỹ thuật phân tích mô hình cấu trúc SEM, nghiên cứu xác định 3 nhân tố của môi trường làm việc ảnh hưởng đến gắn kết hành vi (sự nỗ lực của người lao động) gồm “đồng nghiệp”, “quản lý trực tiếp” và “bản chất công việc” và 3 nhân tố ảnh hưởng đến gắn kết nhận thức (ý định ở lại làm việc của người lao động) gồm “đồng nghiệp”, “quản lý trực tiếp” và “bản chất công việc” và “tiền lương”. Thông qua mô hình cấu trúc, nghiên cứu cũng cho thấy có sự ảnh hưởng của gắn kết nhận thức đến gắn kết hành vi của người lao động làm việc tại Nhà máy FKV. Ngoài ra, bằng kiểm định T-test và Anova, kết quả không có sự khác nhau về mức độ gắn kết của người lao động đối với Nhà máy theo các đặc điểm cá nhân.

Từ khóa: Sự gắn kết, gắn kết nhận thức, gắn kết hành vi.

1. GIỚI THIỆU

Hiện nay, các doanh nghiệp ngày càng nhận thức rõ nguồn nhân lực là tài sản quan trọng, là lợi thế cạnh tranh, góp phần thiết yếu vào sự thành công của doanh nghiệp. Kết quả một số nghiên cứu cho thấy các tổ chức có thể xây dựng và duy trì vị thế cạnh tranh của mình bằng cách quản lý các nguồn lực bên trong có giá trị cao, không thể thay thế và không thể bắt chước, đó chính là nguồn lực con người. Các doanh nghiệp cần hơn những lao động có năng lực, tích cực và nhiệt tình đối với công việc, có niềm tin và sẵn sàng nỗ lực hết mình đóng góp vào phát triển của doanh nghiệp. Đó chính là sự gắn kết của người lao động với doanh nghiệp. Nâng cao sự gắn kết của người lao động với doanh nghiệp sẽ

góp phần duy trì được lợi thế cạnh tranh, hạn chế được những tổn thất về chi phí đào tạo, xây dựng nguồn nhân lực và những rủi ro khác khi lao động nghỉ việc, từ đó góp phần nâng cao hiệu quả trong kinh doanh của doanh nghiệp.

Chiến lược phát triển kinh tế xã hội Việt Nam giai đoạn 2021 - 2030 được thông qua tại Đại hội Đảng lần thứ XIII định hướng phát triển công tác chăm sóc sức khỏe là xây dựng hệ thống y tế công bằng, chất lượng, hiệu quả và hội nhập quốc tế, thực hiện bao phủ chăm sóc sức khỏe toàn dân. Đối với ngành dược, nhiệm vụ cần chú trọng ưu tiên trong giai đoạn tới đó là phát triển dược liệu, công nghiệp dược và thiết bị y tế, nâng cao năng lực nghiên cứu, chủ động sản xuất vắc xin, thuốc sáng chế. Hiện nay, thị

*Tác giả liên hệ chính.

Email: nguyenkimanh@qnu.edu.vn

<https://doi.org/10.52111/qnjs.2023.17605>

44 | Tạp chí Khoa học Trường Đại học Quy Nhơn, 2023, 17(6), 43-58

trường dược phẩm ở Việt Nam đang trong quá trình tăng trưởng mạnh mẽ với mức tăng về tổng giá trị từ 2,7 tỉ USD năm 2015 lên 3,6 tỉ USD năm 2018, tỷ lệ tăng trưởng kép là 10,6%. Theo IQVIA, tính đến năm 2020 quy mô của ngành dược Việt Nam đạt 6,4 tỉ USD, giai đoạn 2018 – 2020 đạt tốc độ tăng trưởng kép hàng năm 6%. Hiện có hơn 44.000 lao động đang làm việc trong ngành. Hệ thống sản xuất kinh doanh dược phẩm được mở rộng với khoảng 250 nhà máy sản xuất, 200 cơ sở xuất nhập khẩu, 4.300 đại lý bán buôn và hơn 62.000 đại lý bán lẻ. Từ đó cho thấy sự phát triển lớn mạnh của ngành công nghiệp dược phẩm, kéo theo đó là nhu cầu lao động ngành dược ngày càng gia tăng mạnh mẽ.

Nhà máy sản xuất thuốc tiêm và dịch truyền của Công ty cổ phần Fresenius Kabi Việt Nam (sau đây gọi là nhà máy FKV) bắt đầu đi vào hoạt động từ năm 2011 và đến nay đã có sự phát triển đáng kể về nhiều mặt. Theo dự báo bán hàng và phát triển công suất sản xuất thuốc dịch truyền giai đoạn 2020 – 2025, sản lượng bán hàng chai dịch truyền PP tăng từ 87 triệu chai năm 2020 lên đến 141 triệu chai năm 2025. Do đó, xây dựng và phát triển lực lượng lao động đáp ứng yêu cầu của Nhà máy là một trong những yếu tố lớn cần được chú trọng nhằm đảm bảo sự ổn định và hiệu quả sản xuất kinh doanh của Nhà máy. Tuy nhiên, với sự gia tăng nhanh chóng số lượng các doanh nghiệp trong ngành dược và tính chất đặc thù của lao động ngành dược, dẫn đến sự cạnh tranh trên thị trường lao động ngành dược ngày càng trở nên khốc liệt. Đối với nhà máy FKV, những năm gần đây, số lượng người nghỉ việc và chuyển nơi làm việc gia tăng nhanh, lao động ngày càng thiếu tính kỷ luật và tinh thần trách nhiệm; sự phàn nàn và các đòi hỏi về quyền lợi của người lao động ngày càng nhiều; phối hợp và hỗ trợ công việc giữa các bộ phận và giữa những người lao động trong cùng bộ phận ngày càng khó khăn hơn. Mặc dù Nhà máy đã có nhiều sự điều chỉnh trong công tác nhân sự nhưng vẫn chưa có những cải thiện đáng kể. Bài viết đã tổng quan về sự gắn kết, xác định các nhân tố thuộc môi trường công việc ảnh

hưởng đến sự nỗ lực và ý định ở lại làm việc của người lao động đối với Nhà máy FKV. Từ đó, nghiên cứu đã đề xuất các hàm ý chính sách về nhân sự phù hợp nhằm nâng cao sự gắn kết của người lao động với Nhà máy.

2. TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm sự gắn kết

Hiện có nhiều quan điểm khác nhau về sự gắn kết. Mỗi quan điểm tiếp cận ở một khía cạnh khác nhau về sự gắn kết nên đưa ra định nghĩa khác nhau. Sự gắn kết có thể là một trạng thái tâm lý như sự cam kết gắn bó, sự trung thành hoặc có thể là thái độ, hành vi như làm việc hiệu quả cao, hòa hợp với đồng nghiệp và sự nỗ lực cống hiến hết sức cho tổ chức.

Legge cho rằng sự gắn kết được xây dựng dựa trên niềm tin vào một môi trường làm việc tin tưởng lẫn nhau. Theo đó, sự gắn kết của người lao động hoàn toàn khác với hành vi phục tùng được xem là yếu tố đặc trưng của quan điểm quản trị truyền thống. Hành vi phục tùng đó được duy trì bởi hệ thống kiểm soát áp đặt, từ đó dẫn đến sự phản ứng của người lao động hơn là các hành vi phản hồi tích cực và chủ động trong công việc.¹

Theo Kahn, sự gắn kết là trạng thái tâm lý mà người lao động đưa toàn bộ nhận thức, thể chất và tinh cảm vào công việc của mình. Quan điểm này nói đến mối quan hệ tích cực với tổ chức khiến người lao động luôn sẵn sàng đầu tư công sức để đóng góp cho sự thành công và phát triển của tổ chức. Do vậy, sự gắn kết không chỉ xuất phát từ niềm tin và lời nói của nhân viên mà còn từ hành động thiết thực trong công việc.²

Ở một khía cạnh khác, Roberts và cộng sự cho rằng nếu người lao động có sự gắn kết ở mức độ cao sẽ mang lại các kết quả hoạt động có giá trị lớn cho doanh nghiệp. Bên cạnh đó, người lao động gắn kết sẽ ít có khả năng rời bỏ doanh nghiệp và ít chuyển chuyên nơi làm việc hơn.³

Meyer và Allen⁴ cho rằng sự gắn kết với tổ chức là một trạng thái tâm lý thể hiện mối quan hệ của người lao động với tổ chức liên hệ mật

thiết đến quyết định ở lại làm việc cho tổ chức. Theo định nghĩa này, sự gắn kết đề cập tới ba yếu tố có liên quan chặt chẽ đến nhau: gắn kết về mặt cảm xúc, gắn kết thể hiện bằng sự cam kết ở lại làm việc với doanh nghiệp và gắn kết thể hiện tuân thủ các quy định trong việc thực hiện các mục tiêu của doanh nghiệp.

Trên cơ sở các khái niệm về sự gắn kết như trên, trong nghiên cứu này, quan điểm về sự gắn kết là thái độ tích cực của người lao động đối với công việc ở doanh nghiệp. Thái độ tích cực đó được thể hiện qua nhận thức tích cực về công việc và doanh nghiệp; sự khao khát và sẵn sàng nỗ lực hết mình vì mục tiêu của doanh nghiệp.

2.2. Các hướng tiếp cận trong nghiên cứu về sự gắn kết của người lao động với tổ chức

Sự gắn kết của người lao động với tổ chức là một vấn đề thu hút nhiều sự quan tâm trong cả lý thuyết và thực hành của quản trị nhân lực. Nhiều nghiên cứu về sự gắn kết của người lao động trong tổ chức đã được thực hiện và đã có những kết quả tương đồng. Tuy nhiên, một số nghiên cứu tiếp cận ở các hướng khác nhau đưa ra quan điểm khác nhau về sự gắn kết. Các hướng tiếp cận chủ yếu trong các nghiên cứu trước tập trung vào thái độ gắn kết và hành vi gắn kết.

Diễn hình ở hướng nghiên cứu thứ nhất (thái độ gắn kết) là nghiên cứu của Allen và Meyer. Với quan điểm cho rằng sự gắn kết của người lao động với tổ chức là trạng thái tâm lý biểu thị mối quan hệ của người lao động với tổ chức, thể hiện sự gắn kết chặt chẽ với tổ chức và mong muốn góp phần vào việc hoàn thành các mục tiêu của tổ chức, Allen và Meyer đo lường sự gắn kết thông qua ba khía cạnh: gắn kết đạo đức - tuân thủ các quy định của tổ chức, rời bỏ tổ chức xem như là sự phản bội; gắn kết tình cảm - cảm xúc tích cực khi làm việc ở tổ chức; và gắn kết duy trì - tiếp tục ở lại làm việc. Trên cơ sở khái niệm sự gắn kết của Allen và Meyer, các nghiên cứu sau đó đã kế thừa và phát triển thành các thang đo thành phần của thái độ gắn kết như nghiên cứu về sự hài lòng, nghiên cứu

về lòng trung thành, nghiên cứu về ý định ở lại làm việc của người lao động với tổ chức. Đồng thời, các tác giả cũng nghiên cứu các nhân tố ảnh hưởng đến sự gắn kết hoặc ảnh hưởng đến các thành phần sự gắn kết của người lao động với tổ chức.⁴ Một số tác giả nghiên cứu theo hướng này như Edison và cộng sự, Sturges và các cộng sự, Vương và cộng sự.⁵⁻⁷

Đối với hướng nghiên cứu thứ hai (hành vi gắn kết), các nghiên cứu tập trung vào xem xét ảnh hưởng của sự gắn kết đến các vấn đề liên quan đến hành vi của người lao động ở nơi làm việc. Đối tượng nghiên cứu ở hướng tiếp cận này thường là nghiên cứu mức độ ảnh hưởng của các thành phần sự gắn kết đến hành vi rời bỏ doanh nghiệp, hiệu quả hoạt động của tổ chức, kết quả thực hiện công việc của các cá nhân. Một số nghiên cứu theo hướng này như LePine và cộng sự, Hạnh và cộng sự.^{8,9}

2.3. Các thành phần sự gắn kết

Để nghiên cứu sâu về sự gắn kết, một số nhà nghiên cứu tâm lý không chỉ dừng lại ở sự gắn kết nói chung mà phân tích để tiếp cận sự gắn kết ở các khía cạnh khác nhau. Các thành phần sự gắn kết trong các nghiên cứu thường dựa vào mô hình nghiên cứu thái độ và hành vi người lao động trong tổ chức của McShane và Von Glinow. Theo đó, sự gắn kết gồm 3 thành phần: gắn kết cảm xúc, gắn kết nhận thức và gắn kết hành vi.

Gắn kết cảm xúc: được hiểu là những cảm xúc tích cực trong công việc của người lao động đối với doanh nghiệp và những định hướng phát triển của doanh nghiệp. Cảm xúc tích cực đó được biểu hiện thông qua sự hài lòng và yêu mến công việc mà người lao động đang làm ở doanh nghiệp. Cảm xúc đó khiến người lao động cảm thấy yêu mến, quan tâm và hứng thú với công việc. Đồng thời, người lao động nhận thấy công việc mình làm góp phần quan trọng vào kết quả chung cho hoạt động của doanh nghiệp.

Gắn kết nhận thức: được hiểu là niềm tin của người lao động đối với định hướng phát triển và các chính sách của doanh nghiệp. Vì

niềm tin này mà người lao động muốn ở lại làm việc cho doanh nghiệp, muốn gắn bó lâu dài với doanh nghiệp chứ không phải vì tiền lương cao hay phúc lợi tốt. Họ cũng không bị lôi cuốn bởi những chính sách thu hút của các doanh nghiệp khác vì cho rằng doanh nghiệp này là nơi làm việc tốt nhất và phù hợp nhất đối với họ.

Gắn kết hành vi: được hiểu là sự nỗ lực một cách tự nguyện của người lao động để làm việc cho doanh nghiệp. Họ đề cao tinh thần trách nhiệm trong công việc nên sẵn sàng cống hiến, phối hợp thực hiện để có thể đạt được kết quả tốt nhất vì mục tiêu của doanh nghiệp. Họ có thể làm việc nhiều hơn những gì được yêu cầu, không so đo thiệt hơn với những nội dung trong mô tả công việc hay hợp đồng lao động đã ký kết.

Như vậy, sự gắn kết trong các nghiên cứu có thể gồm một trong 3 thành phần hoặc cả ba thành phần: gắn kết nhận thức, gắn kết cảm xúc và gắn kết hành vi. Theo đó, một số nghiên cứu tiếp cận theo hướng xem gắn kết cảm xúc (sự hài lòng) của người lao động như là một biến trung gian trong mối quan hệ giữa sự gắn kết hành vi và ý định rời bỏ tổ chức và kết quả nghiên cứu lại cho thấy sự hài lòng với công việc không thể giải quyết mối quan hệ giữa sự gắn kết của người lao động và ý định rời bỏ tổ chức.¹⁰ Hơn nữa, tiếp cận theo quan điểm của định nghĩa sự gắn kết được xác định ở trên, nghiên cứu này xác định các thành phần sự gắn kết gồm gắn kết hành vi (sự nỗ lực) và gắn kết nhận thức (ý định ở lại làm việc).

2.4. Các nhân tố ảnh hưởng đến sự gắn kết của người lao động trong tổ chức

Lý thuyết đặc điểm công việc của Hackman & Oldham và lý thuyết của Patton & McMahon^{11,12} cho rằng tất cả các yếu tố từ bên trong đến bên ngoài môi trường làm việc và cả các yếu tố tâm lý và đặc điểm cá nhân người lao động đều có ảnh hưởng đến quá trình làm việc và phát triển của người lao động. Do đó, các nghiên cứu xem xét các yếu tố ảnh hưởng đến sự gắn kết người

lao động với tổ chức cũng thường được xây dựng trên nền tảng lý thuyết này.

Thứ nhất, lý thuyết đặc điểm công việc cho rằng trạng thái tâm lý của người lao động phụ thuộc vào đặc tính công việc. Nghĩa là tâm lý làm việc của người lao động phụ thuộc vào bản chất công việc mà họ thực hiện. Bên cạnh đó, trạng thái tâm lý làm việc như thế nào và khả năng kiểm soát công việc ở mức độ nào phụ thuộc vào mức độ mong muốn hoặc sự khát khao của chính bản thân người lao động đó. Hay nói cách khác, kết quả thực hiện công việc phụ thuộc vào giá trị cốt lõi của công việc và các trạng thái tâm lý làm việc. Ngoài ra, các trạng thái tâm lý làm việc của người lao động chịu sự tác động của các yếu tố môi trường – nơi tổ chức thực hiện công việc, các mối quan hệ trong công việc và các đặc điểm cá nhân của người lao động. Mỗi thành phần tương tác với nhau và ảnh hưởng đến động lực làm việc của người lao động.¹¹

Thứ hai, khung hệ thống lý thuyết của Patton và McMahon về các yếu tố ảnh hưởng đến quá trình làm việc và phát triển của người lao động trong tổ chức được chia thành 3 nhóm: (1) đặc điểm cá nhân: độ tuổi, giới tính, trình độ, thu nhập, thâm niên công tác, ...; (2) Các yếu tố môi trường công việc: lương thưởng, điều kiện làm việc, cơ hội đào tạo, phát triển nghề nghiệp, hòa nhập xã hội, vai trò cá nhân, ...; và (3) Các yếu tố môi trường ngoài công việc: các dịch vụ y tế địa phương, dịch vụ giáo dục và đào tạo, tệ nạn xã hội, môi trường sống tự nhiên, điều kiện giao thông,..¹²

Trong nghiên cứu sự gắn kết người lao động, các tác giả thường chỉ tập trung tìm hiểu ảnh hưởng của các yếu tố liên quan đến công việc và môi trường làm việc. Ngoài ra, các nghiên cứu cũng đo lường sự khác biệt trong mức độ gắn kết của người lao động theo các đặc điểm cá nhân. Đó cũng là lựa chọn của nghiên cứu này.

Quản lý trực tiếp: mỗi thành viên trong tổ chức là một bên liên quan và có thể tham gia vào tất cả các khía cạnh của tổ chức, do đó nền tảng

văn hóa tổ chức, trong đó có phong cách lãnh đạo hợp tác, sẽ thúc đẩy sự gắn kết. Macey và Schneider cho rằng quản lý trực tiếp có thể có tác động gián tiếp lên hành vi gắn kết của nhân viên, thông qua việc xây dựng niềm tin cho nhân viên của mình.¹³ Trong nghiên cứu này, quản lý trực tiếp được hiểu là cách đối xử của người quản lý đối với nhân viên: người quản lý quan tâm, lắng nghe ý kiến phản hồi; đồng viên và hỗ trợ nhân viên trong công việc, giao tiếp cởi mở, tôn trọng cá nhân và đối xử công bằng với nhân viên.

Cơ hội phát triển: Người lao động được đào tạo và định hướng phát triển sự nghiệp sẽ giúp họ nâng cao kiến thức, kỹ năng và đúc rút được nhiều kinh nghiệm, từ đó đáp ứng tốt hơn yêu cầu công việc. Do đó, việc xây dựng các chính sách khuyến khích và tạo điều kiện để người lao động có cơ hội tăng cường nỗ lực học tập nâng cao năng lực là cần thiết. Bên cạnh đó, người lao động cần được tin tưởng, được giao trách nhiệm đồng thời giao quyền hạn trong phạm vi công việc để họ có thể tự chủ thực thi nhiệm vụ, đạt được mục tiêu công việc có cơ hội để phát triển bản thân.

Bản chất công việc: Quan điểm của nghiên cứu này, nếu công việc thú vị và có nhiều thử thách, đòi hỏi sự sáng tạo sẽ thúc đẩy cơ hội phát triển kỹ năng và sẽ mang lại sự hứng thú cho người lao động. Do đó, nếu công việc được thiết kế phù hợp sẽ tạo được sự thỏa mãn và khuyến khích người lao động tự nỗ lực để thực hiện công việc đạt hiệu quả cao.

Điều kiện làm việc: Các quá trình lao động khác nhau có thể tạo ra môi trường làm việc khác nhau nên mức độ tác động đến người lao động cũng khác nhau. Tuy nhiên, nếu được tổ chức hợp lý và trang bị đầy đủ, đồng thời tuân thủ các tiêu chuẩn và quy định cụ thể nơi làm việc thì không những hạn chế được nhiều những tác động có hại đến sức khỏe của người lao động mà còn tạo tâm lý thoải mái, yên tâm và hứng thú cho người lao động khi làm việc. Trong nghiên cứu này, điều kiện làm việc được hiểu là tổng thể các yếu tố tổ chức lao động nơi làm việc bao

gồm các tiêu chuẩn về vệ sinh môi trường, sự an toàn của người lao động, kỹ thuật và trang thiết bị phục vụ công việc.

Tiền lương: được hiểu là khoản tiền mà người chủ doanh nghiệp có nghĩa vụ phải trả cho người lao động theo thỏa thuận hợp pháp được ghi trong hợp đồng lao động để người lao động thực hiện một hoặc một số công việc đã được thỏa thuận. Trong thực tế, khoản tiền này được thể hiện rất đa dạng dưới nhiều hình thức khác nhau. Trong nghiên cứu này, tiền lương gồm lương cơ bản (mức lương cố định mà người lao động nhận được theo định kỳ hằng tháng) và các khoản tiền thưởng có tính chất tiền lương (gọi là thu nhập tăng thêm và được chi trả vào cuối năm).

Phúc lợi: là một trong những quyền lợi của người lao động được hưởng theo quy định của pháp luật. Một số hoạt động phúc lợi bắt buộc phải tuân theo các quy định của luật pháp và một số phúc lợi được cung cấp tự nguyện bởi doanh nghiệp. Các chế độ bắt buộc như: thai sản, trợ cấp ốm đau, khuyết tật, thương vong, hưu trí, tai nạn lao động, bảo hiểm xã hội, bảo hiểm y tế và bảo hiểm thất nghiệp. Ngoài ra, để nâng cao tinh thần, sự hứng khởi trong công việc, sự gắn kết giữa những người lao động, tăng cường phối hợp và nâng cao năng suất lao động, doanh nghiệp có thể triển khai các chế độ phúc lợi tự nguyện, tùy thuộc vào khả năng và nhu cầu của nhân viên như các chuyến du lịch và nghỉ dưỡng, vui chơi tập thể, kiểm tra sức khỏe định kỳ, văn nghệ và thể thao, ...

Đồng nghiệp: là những người làm việc trong cùng một tổ chức hoặc cùng ngành nghề với nhau, có thể có các vai trò và trách nhiệm khác nhau nhưng đều hướng đến một mục tiêu chung của tổ chức đó. Môi trường làm việc nhẹ nhàng khi các mối quan hệ đồng nghiệp chân thành, sẵn sàng hợp tác và hỗ trợ cùng nhau để đạt hiệu quả công việc tốt nhất. Do đó, nếu có mối quan hệ đồng nghiệp tốt cũng là nguồn năng lượng tích cực giúp người lao động tăng cường nỗ lực và gắn kết với doanh nghiệp.

3. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

3.1. Nghiên cứu định tính

Trên cơ sở thống kê các nhân tố ảnh hưởng đến sự gắn kết của một số nghiên cứu trước, tác giả tiến hành tổ chức thảo luận nhóm để lấy ý kiến. Nhóm thảo luận gồm 2 chuyên gia trong công tác nhân sự và 5 người quản lý đang làm việc trong các doanh nghiệp sản xuất ở Bình Định. Các ý kiến thống nhất việc đề xuất các yếu tố ảnh hưởng đến sự gắn kết người lao động với doanh nghiệp gồm: (1) Quản lý trực tiếp; (2) Cơ hội phát triển; (3) Đồng nghiệp; (4) Bản chất công việc; và (5) Điều kiện làm việc.

Bên cạnh đó, các ý kiến của chuyên gia cho rằng yếu tố “Hỗ trợ công việc” thường nằm trong mối quan hệ với quản lý trực tiếp và đồng nghiệp vì chính hai đối tượng này là người hỗ trợ chính yếu trong quá trình thực hiện công việc. Nhóm thảo luận cũng đã đối chiếu thang đo “Hỗ trợ công việc” với thang đo “Quản lý trực tiếp” và thang đo “Đồng nghiệp” trong các nghiên cứu có liên quan và đã thấy có sự tương đồng. Do đó, nhóm đề xuất không đưa yếu tố “Hỗ trợ công việc” vào mô hình nghiên cứu.

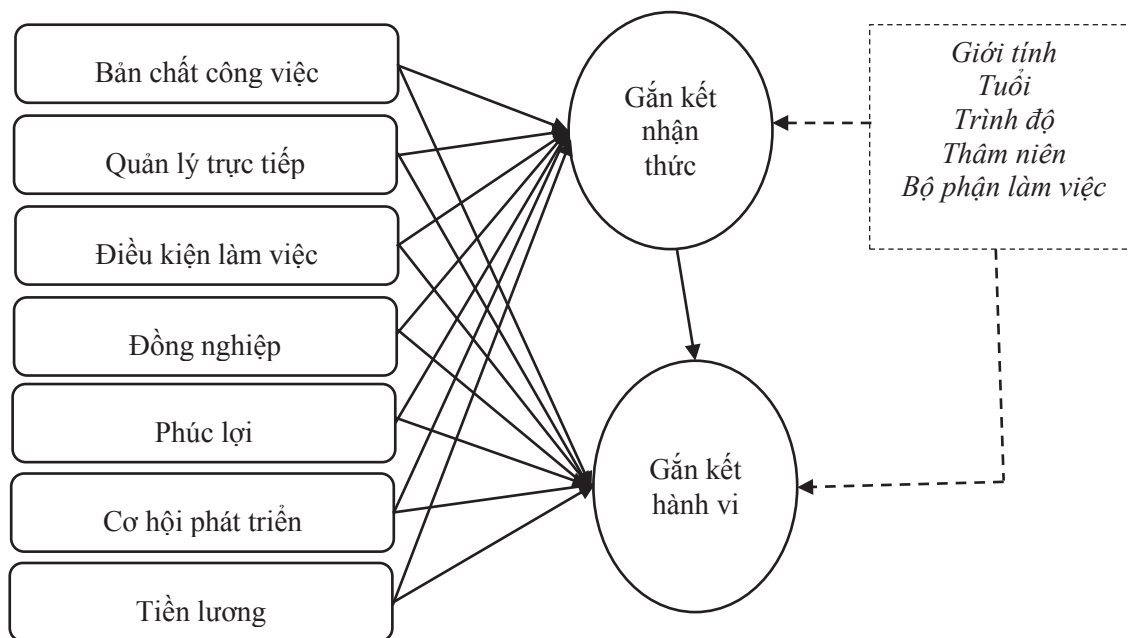
Ngoài ra, đối với yếu tố “Sự ghi nhận”, một số nhà quản lý cho rằng trong thực tế, sự ghi nhận được thể hiện đầy đủ và rõ nét nhất là thông qua kết quả đánh giá thực hiện công việc. Hiện nay đối với nhiều doanh nghiệp, trong đó có Nhà máy sản xuất thuốc tiêm và dịch truyền của Công ty cổ phần Fresenius Kabi Việt Nam đã sử dụng hệ thống đánh giá thực hiện công việc theo KPIs, đồng thời sử dụng kết quả đánh giá làm căn cứ trả lương cho người lao động. Hơn nữa, lao động trong các doanh nghiệp ở Bình Định nói chung và Nhà máy FKV nói riêng có mức thu nhập tương đối thấp so với nhiều vùng khác trong cả nước. Mặc dù là doanh nghiệp FDI nhưng thu nhập bình quân đầu người năm 2022 chỉ vào khoảng 3,9 triệu đồng/tháng, thấp hơn mức thu nhập bình quân chung của lao động trong các doanh nghiệp trong cả nước 4,673 triệu đồng/tháng. Trong khi đó, đặc thù của công việc ở nhà máy FKV là vấn đề vệ sinh lao động được thực

hiện và quản lý theo quy trình rất chặt chẽ, người lao động phải tuân thủ nguyên tắc đúng giờ và tập trung cao độ mới có thể đảm bảo chất lượng và hiệu quả công việc. Gần như họ không thể bớt xen thời gian làm việc cho các công việc cá nhân khác để kiếm thêm thu nhập như ở một số doanh nghiệp khác. Do đó, tiền lương là yếu tố quan trọng đối với người lao động trong việc nỗ lực và gắn bó lâu dài với doanh nghiệp. Nhóm thảo luận thống nhất bổ sung yếu tố “Tiền lương” vào mô hình nghiên cứu.

Mặc khác, các nhà quản lý cho rằng một số chính sách đãi ngộ khác và các hoạt động tập thể cũng góp phần củng cố tinh thần làm việc và tăng năng suất làm việc một cách hiệu quả cho doanh nghiệp. Các quyền lợi chính đáng mà người lao động được hưởng theo quy định Nhà nước và các hoạt động cụ thể như: các chuyến du lịch và nghỉ dưỡng tập thể; kiểm tra sức khỏe định kỳ; các hoạt động vui chơi tập thể dành cho người lao động và gia đình, ... mà các doanh nghiệp thực hiện trong thực tế đã mang lại hiệu quả rất tích cực cho doanh nghiệp. Do vậy, nhóm thảo luận cũng thống nhất nên đưa yếu tố này vào mô hình nghiên cứu và gọi tên yếu tố là “Phúc lợi”.

Nghiên cứu này tiến hành khảo sát người lao động trong cùng một nhà máy với số lượng hơn 500 người, để đảm bảo độ tin cậy trong phân tích, nghiên cứu chọn khảo sát tất cả các lao động hiện đang làm việc ở Nhà máy.

Nghiên cứu đã hệ thống để làm rõ khái niệm, quá trình và các yếu tố ảnh hưởng đến sự gắn kết của người lao động với tổ chức. Sau đó, thu thập các tài liệu để tìm ra dữ liệu có liên quan đến các yếu tố ảnh hưởng đến sự gắn kết. Nghiên cứu sắp xếp theo nhóm yếu tố, trong đó có một nhóm biến độc lập thuộc môi trường bên trong doanh nghiệp ảnh hưởng đến hai thành phần của sự gắn kết và một nhóm biến kiểm soát thuộc về đặc điểm cá nhân. Bên cạnh đó, nghiên cứu tìm hiểu về một số thông tin từ các nghiên cứu trước, kết hợp với khảo sát chuyên gia và thảo luận nhóm để đưa ra mô hình nghiên cứu đề xuất và xây dựng thang đo cho các biến của mô hình.

Hình 1. Mô hình nghiên cứu đề xuất.

(Nguồn: tác giả đề xuất)

Trên cơ sở lý thuyết về sự gắn kết và thang đo các nghiên cứu trước về sự gắn kết của người lao động với tổ chức, tác giả kế thừa, phát triển và sử dụng có chọn lọc một số lý thuyết làm cơ sở. Bên cạnh đó, nghiên cứu thang đo của các nhà khoa học đi trước phù hợp với mục tiêu nghiên cứu của đề tài. Sau đó, tổ chức thảo luận với một số chuyên gia trong lĩnh vực nhân sự và những người lao động làm việc tại nhà máy sản xuất thuốc tiêm và dịch truyền của Công ty cổ phần Fresenius Kabi Việt Nam, xây dựng thang đo các nhân tố ảnh hưởng đến sự gắn kết của

người lao động với tổ chức phù hợp với đặc thù tại nhà máy sản xuất thuốc tiêm và dịch truyền của Công ty cổ phần Fresenius Kabi Việt Nam.

Thang đo các nhân tố ảnh hưởng đến sự gắn kết trong nghiên cứu này bao gồm (1) thang đo của 7 nhân tố thuộc môi trường công việc, (2) thang đo của gắn kết hành vi và (3) thang đo của gắn kết nhận thức. Ngoài ra, nghiên cứu cũng đề xuất các đặc điểm cá nhân tác động đến mối quan hệ giữa các nhân tố môi trường công việc với các thành phần sự gắn kết.

Bảng 1. Thang đo các nhân tố môi trường công việc ảnh hưởng đến sự gắn kết của người lao động với Nhà máy.

MH	Các tiêu thức	Nguồn
BCCV	Bản chất công việc	
BCCV1	Anh/chị hoàn toàn tự chủ trong công việc	Saks ¹⁴
BCCV2	Công việc đòi hỏi phối hợp nhiều kỹ năng	Saks ¹⁴
BCCV3	Anh/chị nhận thấy công việc mình làm thật ý nghĩa	Saks ¹⁴
BCCV4	Anh/chị nhận thấy công việc rất phù hợp với bản thân	Thảo luận nhóm
BCCV5	Công việc đòi hỏi sự tập trung cao và cẩn thận	Saks ¹⁴
QLTT	Quản lý trực tiếp	
QLTT1	Anh/chị cảm thấy tin tưởng người quản lý trực tiếp	Macey và cs. ¹³

QLTT2	Quản lý trực tiếp của anh/chị biết lắng nghe phản hồi từ nhân viên	Macey và cs. ¹³
QLTT3	Quản lý trực tiếp của anh/chị luôn tạo điều kiện để anh/chị nói lên ý kiến của mình	Thảo luận nhóm
QLTT4	Anh/chị nhận được sự hỗ trợ rất nhiều từ người quản lý trực tiếp	Macey và cs. ¹³
QLTT5	Quản lý trực tiếp của anh/chị tôn trọng nhân viên	Macey và cs. ¹³
QLTT6	Quản lý trực tiếp của anh/chị luôn tạo động lực phát triển nghề nghiệp cho anh/chị	Macey và cs. ¹³
DN	Đồng nghiệp	
DN1	Đồng nghiệp của anh/chị là người thân thiện và hòa đồng	Teck-Hong và cs., Niehoff và cs. ^{15,16}
DN2	Anh/chị và các đồng nghiệp cùng phối hợp làm việc tốt	Teck-Hong và cs., Niehoff và cs. ^{15,16}
DN3	Những người mà anh/chị làm việc chung thường giúp đỡ lẫn nhau	Teck-Hong và cs., Niehoff và cs. ^{15,16}
DN4	Anh/chị cảm thấy thoải mái trong quan hệ với các đồng nghiệp	Teck-Hong và cs., Niehoff và cs. ^{15,16}
DKLV	Điều kiện làm việc	
DKLV1	Nơi làm việc sạch sẽ và thoáng mát	Phong ¹⁷
DKLV2	Nơi làm việc của anh/chị an toàn và sạch sẽ	Phong ¹⁷
DKLV3	Trang thiết bị phục vụ cho công việc của anh/chị luôn sẵn sàng và đầy đủ	Phong ¹⁷
DKLV4	Anh/chị cảm thấy thoải mái ở nơi làm việc	Phong ¹⁷
PL	Phúc lợi	
PL1	Nhà máy đảm bảo quyền lợi và các chính sách phúc lợi dành cho anh/chị theo quy định pháp luật	Luận và cs. ¹⁸
PL2	Anh/chị rất hứng thú với các chương trình sinh hoạt tập thể do Nhà máy tổ chức	Thảo luận nhóm
PL3	Nhà máy rất quan tâm chăm sóc sức khỏe cho người lao động	Luận và cs. ¹⁸
PL4	Anh/chị hài lòng với các khoản phúc lợi nhận được từ Nhà máy	Luận và cs. ¹⁸
CHPT	Cơ hội phát triển	
CHPT1	Anh/chị có nhiều cơ hội để phát triển nghề nghiệp	Phong ¹⁷
CHPT2	Nhà máy có chính sách hỗ trợ đào tạo và phát triển nhân viên rất tốt	Phong ¹⁷
CHPT3	Anh/chị được trang bị các kỹ năng cần thiết để thực hiện công việc	Phong ¹⁷

CHPT4	Anh/chị được khuyến khích để phát triển các kỹ năng mới	Phong ¹⁷
CHPT5	Nhà máy giúp cho anh/chị định hướng phát triển nghề nghiệp	Phong ¹⁷
TL	Tiền lương	
TL1	Tiền lương tương xứng với công việc của anh/chị	Saks, Phong ^{14,17}
TL2	Tiền lương được trả công bằng đối với công việc anh/chị làm	Saks, Phong ^{14,17}
TL3	Anh/chị nhận được khoản tiền lương tương xứng với mức độ đóng góp	Saks, Phong ^{14,17}
TL4	Anh/chị nhận thấy Nhà máy có chế độ lương phù hợp	Saks, Phong ^{14,17}
GKHV	Gắn kết hành vi	
GKHV1	Anh/chị luôn làm việc với tinh thần trách nhiệm cao	Thomas, Sundaray, Lookwood ¹⁹⁻²¹
GKHV2	Anh/chị luôn nỗ lực để thực hiện công việc được tốt nhất ở mức có thể	Thomas, Sundaray, Lookwood ¹⁹⁻²¹
GKHV3	Anh/chị cố gắng giúp đỡ những người khác trong Nhà máy này bất cứ khi nào có thể	Thomas, Sundaray, Lookwood ¹⁹⁻²¹
GKHV4	Anh/chị sẵn sàng làm nhiều hơn những gì được yêu cầu để góp phần đạt mục tiêu của Nhà máy	Thomas, Sundaray, Lookwood ¹⁹⁻²¹
GKNT	Gắn kết nhận thức	
GKNT1	Anh/chị nghĩ rằng Nhà máy là nơi làm việc tốt nhất đối với mình	Thomas, Sundaray, Lookwood, Adams ¹⁹⁻²²
GKNT2	Anh/chị sẵn sàng nỗ lực cống hiến lâu dài ở Nhà máy	Thomas, Sundaray, Lookwood, Adams ¹⁹⁻²²
GKNT3	Anh/chị sẵn sàng ở lại làm việc cho Nhà máy ngay cả khi Nhà máy gặp khó khăn	Thomas, Sundaray, Lookwood, Adams ¹⁹⁻²²
GKNT4	Anh/chị không có ý định rời bỏ Nhà máy ngay cả khi có cơ hội làm việc ở nơi khác với mức thu nhập cao hơn	Thomas, Sundaray, Lookwood, Adams ¹⁹⁻²²

(Nguồn: tổng hợp của tác giả)

- Đối với các đặc điểm cá nhân người lao động: một số nghiên cứu trước cho thấy có sự khác biệt về mức độ gắn kết theo các đặc điểm cá nhân như *độ tuổi, giới tính và tình trạng hôn nhân*.^{23,24} Trong nghiên cứu này, ở phạm vi một nhà máy, đối tượng khảo sát thuộc nhiều bộ phận làm việc khác nhau, trình độ và mức thu nhập cũng rất khác nhau, vì vậy nghiên cứu này sẽ xem xét có hay không sự khác nhau về mức độ gắn kết theo 5 đặc điểm: *giới tính, độ tuổi, trình độ, thu nhập và tình trạng hôn nhân*.

3.2. Nghiên cứu định lượng

Nghiên cứu đã tiến hành khảo sát 503 người lao động đang làm việc ở Nhà máy, trong đó có 47,3% lao động nữ và 52,7% lao động nam với hơn 85% lao động ở độ tuổi từ 25 đến 44 tuổi. Trong số đó, có 57 lao động là nhân viên phòng ban, 19 lao động quản lý, còn lại là công nhân. Hơn 81% lao động được khảo sát là đã kết hôn và mức thu nhập phổ biến từ 5-8 triệu đồng/tháng. Khảo sát được thực hiện trực tuyến thông qua google form.

Nghiên cứu sử dụng nhiều kỹ thuật phân tích trên phần mềm SPSS 22.0 để xử lý dữ liệu và tìm ra các vấn đề mà mục tiêu nghiên cứu đã đặt ra. Sau khi kiểm định thang đo bằng hệ số Cronbach's Alpha (CA), nghiên cứu phân tích nhân tố khám phá và phân tích nhân tố khẳng định để xác định các nhân tố ảnh hưởng đến các thành phần sự gắn kết người lao động với nhà máy. Sau đó, dùng mô hình cấu trúc để xác định mức độ ảnh hưởng của từng nhân tố thuộc môi trường công việc đến các thành phần của sự gắn kết, đồng thời xem xét mối quan hệ giữa các thành phần của sự gắn kết. Ngoài ra, nghiên cứu tiến hành kiểm định có hay không sự khác nhau về mức độ gắn kết của người lao động theo các đặc điểm cá nhân bằng kỹ thuật phân tích sâu Anova và T-test.

4. KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN

Thang đo 7 biến độc lập trong mô hình nghiên cứu được thể hiện qua 32 biến quan sát và thang đo của 2 biến phụ thuộc (gắn kết nhận thức và gắn kết hành vi) được thể hiện qua 8 biến quan sát. Kết quả kiểm định độ tin cậy thông qua hệ số CA có 1 biến quan sát của biến độc lập “Bản chất công việc” không thỏa mãn điều kiện (tương quan với biến tổng nhỏ hơn 0,3) là “Anh/chị hoàn toàn tự chủ trong công việc” bị loại. Cấu trúc thang đo các biến có tính nhất quán vì các CA nằm trong khoảng giá trị từ 0,829 đến 0,933.

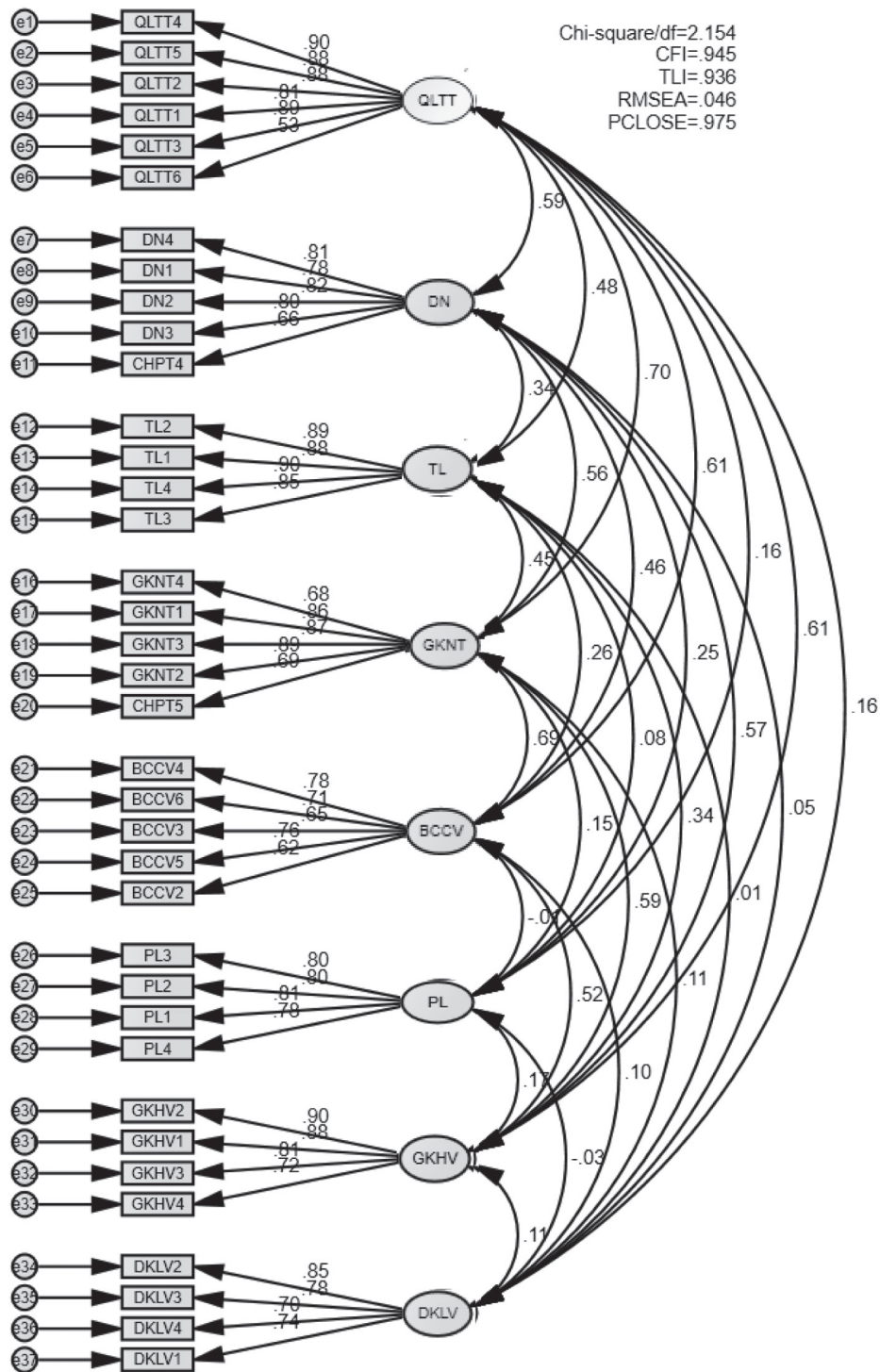
Kết quả phân tích nhân tố khám phá với các biến độc lập có 7 nhân tố được rút trích với hệ số KMO bằng 0,918 và phần trăm rút trích là 72,139%. Con số này cho thấy các biến quan sát của thang đo đã giải thích được 72,139% biến thiên của dữ liệu khảo sát. Nghiên cứu sử dụng phép quay promax, kết quả cho thấy tất cả các hệ số truyền tải đều lớn hơn 0,5 và khác biệt hệ số truyền tải giữa hai nhân tố được rút trích nhỏ hơn 0,3. Như vậy thang đo các nhân tố ảnh hưởng đến các thành phần sự gắn kết đã đạt yêu cầu về điều kiện giá trị phân biệt và tính chất hội tụ.

Kết quả phân tích nhân tố khám phá đối với biến phụ thuộc “gắn kết hành vi” và “gắn

kết nhận thức” đều có chỉ số KMO lớn hơn 0,75 và kiểm định Barlett's có sig. bé hơn 0,05. Đồng thời các hệ số tải lên nhân tố rút trích đều lớn hơn 0,5 và giá trị tổng phương sai trích đều trên 76%. Do đó, các thang đo đảm bảo giá trị hội tụ.

Kiểm tra mối quan hệ tuyến tính giữa các biến độc lập và biến phụ thuộc bằng phân tích hệ số tương quan đơn (Pearson) cho thấy “gắn kết hành vi” và “gắn kết nhận thức” có tương quan với tất cả các biến độc lập với hệ số tương quan lớn hơn 0 và mức ý nghĩa bé hơn 0,05, đồng thời không có hiện tượng đa cộng tuyến đáng kể giữa các biến độc lập.

Sau khi phân tích nhân tố khám phá để loại bỏ các quan sát không phù hợp, 39 quan sát còn lại tiếp tục được đưa vào phân tích nhân tố khẳng định để khẳng định tính đơn hướng và độ hội tụ của các biến thành phần bằng phần mềm Amos 20.0. Sau 4 lần phân tích, lần lượt loại các biến quan sát CHPT1, CHPT2, CHPT3 vì có hệ số tải nhân tố nhỏ hơn 0,5 và khoảng cách hệ số truyền tải giữa 2 nhân tố lớn hơn 0,3. Kết quả phân tích nhân tố khẳng định lần 4 cho thấy còn 36 biến quan sát hội tụ về 8 nhóm, trong đó CHPT4 tải lên nhân tố “Đồng nghiệp” và CHPT5 tải lên nhân tố “Gắn kết nhận thức”. Hệ số truyền tải lên nhân tố hội tụ của các biến quan sát đều lớn hơn 0,5 và kết quả kiểm định lại thang đo các nhân tố ảnh hưởng đến sự gắn kết và các thành phần sự gắn kết theo độ tin cậy tổng hợp (Composite Reliability-CR) đều lớn hơn 0,8, vì vậy thang đo là đáng tin cậy. Bên cạnh đó, giá trị phương sai trích (AVE) có giá trị lớn hơn 0,5, phương sai hệ số tương quan lớn nhất đều nhỏ hơn AVE, đồng thời các giá trị căn bậc hai của AVE đều lớn hơn tương quan giữa hai khái niệm nên thang đo đạt điều kiện về độ hội tụ và giá trị phân biệt. Kết quả phân tích nhân tố khẳng định có các hệ số CFI bằng 0,945, TLI bằng 0,936, CMIN/DF bằng 2,154, p bằng 0,000, RMSEA bằng 0,046 và phương sai phần dư của các biến và tương quan phần dư giữa các biến bằng 0,0424, vì vậy mô hình được xem là phù hợp với dữ liệu khảo sát.

Hình 2. Mô hình kết quả phân tích nhân tố khẳng định.

(Nguồn: kết quả xử lý dữ liệu từ phần mềm SPSS)

Sau khi phân tích nhân tố khẳng định để khẳng định lại độ hội tụ và giá trị phân biệt của các nhân tố và các thành phần của sự gắn kết, nghiên cứu tiếp tục chuyển từ mô hình CFA sang mô hình cấu trúc tuyến tính (SEM) để phân tích

mức độ ảnh hưởng của các nhân tố lên các thành phần của sự gắn kết và kiểm định mối quan hệ giữa các thành phần gắn kết nhận thức và gắn kết hành vi. Kết quả phân tích mô hình cấu trúc có các hệ số CFI bằng 0,945 (lớn hơn 0,9),

TFI bằng 0,935 (lớn hơn 0,9), cmin/df bằng 2,208 (bé hơn 3), p bằng 0,000, RMSEA bằng 0,047 (bé hơn 0,08). Ngoài ra, phương sai phần dư của

các biến và tương quan phần dư giữa các biến (SRMR) bằng 0,0484 (nhỏ hơn 0,05). Vì vậy mô hình xác định phù hợp với dữ liệu khảo sát.

Bảng 2. Mức độ ảnh hưởng của các nhân tố lên các thành phần sự gắn kết.

Mối quan hệ	HSUL chưa chuẩn hóa	HSUL chuẩn hóa	Giá trị p	Sai số chuẩn
Gắn kết hành vi <--- Đồng nghiệp	0,318	0,298	0,000	0,058
Gắn kết hành vi <--- Quản lý trực tiếp	0,260	0,288	0,000	0,056
Gắn kết hành vi <--- Bản chất công việc	0,214	0,188	0,000	0,062
Gắn kết nhận thức <--- Bản chất công việc	0,438	0,347	0,000	0,068
Gắn kết nhận thức <--- Quản lý trực tiếp	0,236	0,237	0,000	0,057
Gắn kết nhận thức <--- Đồng nghiệp	0,156	0,132	0,009	0,060
Gắn kết nhận thức <--- Tiền lương	0,115	0,133	0,000	0,034
Gắn kết nhận thức <--- Gắn kết hành vi	0,149	0,134	0,007	0,055

(Nguồn: kết quả xử lý dữ liệu từ phần mềm Amos)

Đối với thành phần “Gắn kết hành vi”: có 3 nhân tố ảnh hưởng đến thành phần “Gắn kết hành vi” gồm: “Đồng nghiệp”, “Quản lý trực tiếp” và “Bản chất công việc”. Các thành phần này có hệ số ước lượng chuẩn hóa về mức độ ảnh hưởng lên thành phần “Gắn kết hành vi” lần lượt là: 0,318; 0,260; 0,214. Các hệ số ước lượng này có độ lệch chuẩn từ 0,055 đến 0,062.

Đối với thành phần “Gắn kết nhận thức”: Mức độ gắn kết nhận thức trung bình của người lao động với Nhà máy FKV theo thang đo 5 mức độ dao động từ 3,70 đến 4,00, trong đó biến quan sát “Anh/chị không có ý định rời bỏ Nhà máy ngay cả khi có cơ hội làm việc ở nơi khác với mức thu nhập cao hơn” có mức trung bình thấp nhất (3,70), bên cạnh đó sự tin tưởng đây là nơi làm việc tốt nhất và sự sẵn sàng nỗ lực cống hiến lâu dài cho doanh nghiệp đều có giá trị trung bình thấp hơn 4. Sự gắn kết này chịu tác động của 4 nhân tố: “Bản chất công việc”, “Quản lý trực tiếp”, “Đồng nghiệp” và “Tiền lương”. Các nhân tố này có hệ số ước lượng chuẩn hóa về mức độ ảnh hưởng lên thành phần “Gắn kết nhận thức” lần lượt là: 0,438; 0,236; 0,156 và 0,115. Các hệ số ước lượng này có độ lệch chuẩn từ 0,034 đến 0,068. Kết quả này cho thấy quản lý

trực tiếp là nhân tố quan trọng nhất tác động đến ý định ở lại làm việc và sự nỗ lực làm việc của người lao động.

Như vậy, các nhân tố bên trong doanh nghiệp như “Bản chất công việc”, “Quản lý trực tiếp”, “Đồng nghiệp” và “Tiền lương” có ảnh hưởng đến sự gắn kết của người lao động với doanh nghiệp. Đối với công việc ở nhà máy FKV, lao động thường xuyên làm việc trong môi trường sản xuất dược phẩm, tiếp xúc hàng ngày với các máy móc, hóa chất nên người lao động luôn phải tập trung cao độ, có ý thức chấp hành tốt các quy định, nội quy của Công ty về bảo hộ lao động, việc vận hành máy móc, quy trình sản xuất đảm bảo vô trùng, vô khuẩn. Với điều kiện làm việc như vậy, việc cắt xén thời gian của Nhà máy là rất khó, đồng thời cần sự phối hợp hỗ trợ lớn từ các đồng nghiệp với nhau. Ngoài ra, thu nhập của người lao động gần như phụ thuộc hoàn toàn vào tiền lương từ công việc.

Đối với nhân tố “Bản chất công việc”, các biến quan sát bao gồm BCCV2 (Công việc đòi hỏi phối hợp nhiều kỹ năng), BCCV3 (“Anh/chị cảm thấy công việc của mình thật quan trọng và ý nghĩa”), BCCV4 (“Anh/chị cảm thấy công việc rất phù hợp với mình”), BCCV5 (“Công

việc đòi hỏi sự tập trung cao và cẩn thận”) đều có sự ảnh hưởng đến sự gắn kết của người lao động. Thực tế bản chất công việc tại nhà máy FKV mang tính chất đặc thù là sản xuất dược phẩm – ngành sản xuất được quản lý và giám sát chặt chẽ bởi cơ quan nhà nước (Cục Quản lý Dược, Bộ Y tế) và sản phẩm có sự ảnh hưởng trực tiếp đến sức khỏe của người bệnh khi sử dụng. Theo yêu cầu pháp lý, nhà máy sản xuất dược phẩm phải đáp ứng tiêu chuẩn do Bộ Y tế ban hành (GMP, GLP, GSP), do đó các quy trình liên quan đến sản xuất, kiểm soát và đảm bảo chất lượng sản phẩm, bảo quản và phân phối sản phẩm đòi hỏi người lao động cần tập trung và thận trọng trong mọi hoạt động của mình vì môi trường sản xuất được kiểm soát và đòi hỏi độ sạch vô trùng và vô khuẩn, đồng thời người lao động cũng cần phối hợp nhiều kỹ năng trong công việc (kỹ năng phân tích, kỹ năng hợp tác, làm việc theo nhóm, kỹ năng truyền đạt thông tin...), bên cạnh năng lực chuyên môn của mình. Đối với các biến quan sát BCCV3 và BCCV4, sự ảnh hưởng của các biến này đối với sự gắn kết của người lao động là điều rõ ràng vì tính chất đặc thù của ngành/ nghề sản xuất dược phẩm.

Các nhân tố “Quản lý trực tiếp” và “Đồng nghiệp” có sự ảnh hưởng đến sự gắn kết của người lao động. Nhân tố “Quản lý trực tiếp” với các biến quan sát bao gồm QLTT1 (“Anh/chị rất tin tưởng vào người quản lý trực tiếp của mình”), QLTT2 (“Quản lý trực tiếp của anh/chị biết lắng nghe nhân viên”), QLTT3 (“Quản lý trực tiếp của anh/chị luôn tạo điều kiện để anh/chị nói lên ý kiến của mình”), QLTT4 (“Anh/chị nhận được sự hỗ trợ rất tốt từ người quản lý trực tiếp”), QLTT5 (“Quản lý trực tiếp của anh/chị tôn trọng nhân viên”) và QLTT6 (“Quản lý trực tiếp của anh/chị luôn tạo động lực phát triển nghề nghiệp cho anh/chị”). Nhân tố “Đồng nghiệp” bao gồm các biến quan sát DN1 (“Đồng nghiệp của anh/chị là người thân thiện và hòa đồng”), DN2 (“Anh/chị và các đồng nghiệp cùng phối hợp làm việc tốt”), DN3 (“Những người mà anh/chị làm việc chung thường giúp đỡ lẫn nhau”), và DN4 (“Anh/chị cảm thấy thoải mái

trong quan hệ với các đồng nghiệp”). Kết quả này được ủng hộ bởi nghiên cứu trước đây của Macey.¹³ Bên cạnh đó, kết quả này cũng xuất phát từ thực tế quy trình tuyển dụng của nhà máy FKV với các tiêu chí xét tuyển và đánh giá có hiệu quả, tuyển chọn đúng người phù hợp với đúng công việc và phù hợp với giá trị cốt lõi của công ty (Collaboration).

Nhân tố “Tiền lương” với các biến quan sát TL1 (Tiền lương nhận được tương xứng với công việc của anh/chị), TL2 (“Anh/chị cảm thấy tiền lương được trả công bằng”), TL3 (“Tiền lương tương xứng với kết quả anh/chị đóng góp cho Nhà máy”) và TL4 (“Anh/chị nhận thấy Nhà máy có chế độ lương phù hợp”) cũng cho thấy sự ảnh hưởng đến thành phần gắn kết nhận thức của người lao động. Kết quả này tương đồng với nghiên cứu của Saks, Phong.^{14,17} Thực tế tại nhà máy FKV, tiền lương của nhân viên được thực hiện dựa trên sự thỏa thuận giữa nhà máy và người lao động khi bắt đầu làm việc. Mức tiền lương khác nhau tùy thuộc vào từng vị trí và tính chất công việc khác nhau và mỗi vị trí công việc đều được mô tả thông qua bản mô tả công việc. Việc tăng lương và thưởng hàng năm của nhân viên được đánh giá dựa trên thành tích đạt được thông qua hệ số KPI. Ngoài tiền lương chính người lao động còn nhận các khoản phụ cấp hỗ trợ xăng xe, ăn ca (đối với lao động sản xuất trực tiếp) và phụ cấp hỗ trợ xăng xe, điện thoại (đối với lao động gián tiếp). Tuy nhiên, nhìn chung thì mức lương trả cho người lao động của doanh nghiệp còn thấp so với các doanh nghiệp khác trong tỉnh. Điều này cũng giải thích vì sao mức độ gắn kết của người lao động đối với nhà máy FKV là khá thấp.

Ngoài ra, kết quả nghiên cứu cũng cho thấy có sự tác động của gắn kết nhận thức lên gắn kết hành vi với mức ước lượng là 0,149. Điều này cho thấy những lao động càng tin tưởng rằng đây là nơi tốt nhất để làm việc, càng muốn gắn bó và làm việc lâu dài ở Nhà máy thì càng trách nhiệm trong công việc, càng nỗ lực làm việc vì sự phát triển của Nhà máy. Hơn nữa, phân tích Anova và T-test kiểm định sự khác nhau về mức độ gắn

kết theo Levene Statistic giữa các nhóm doanh nghiệp theo các đặc điểm cá nhân đều có giá trị sig. lớn hơn 0,05. Như vậy có thể kết luận không có sự khác nhau về mức độ gắn kết theo các giới tính, độ tuổi, thu nhập và bộ phận làm việc.

5. KẾT LUẬN VÀ ĐỀ XUẤT

Sự gắn kết của người lao động với doanh nghiệp là yếu tố có tác động lớn đến hành vi của người lao động nơi làm việc, giúp ổn định nhân sự, tăng năng suất lao động và hiệu quả kinh doanh của doanh nghiệp. Dưới sự tác động của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, môi trường kinh doanh biến động không ngừng thì sự gắn kết của người lao động với doanh nghiệp càng trở nên quan trọng và cần thiết. Do đó, cần tạo dựng và nâng cao sự gắn kết để nó trở thành phương tiện hữu ích, đặc lực cho các nhà quản trị nhân sự trong việc thúc đẩy sự phát triển bền vững của doanh nghiệp. Từ kết quả nghiên cứu, tác giả đưa ra một số đề xuất hàm ý chính sách cho Nhà máy nhằm nâng cao sự gắn kết của người lao động:

- Về bản chất công việc: vì tính chất đặc thù của công việc sản xuất dược phẩm nên tác giả không đề xuất các biện pháp làm thay đổi bản chất công việc. Tác giả đề xuất nhóm giải pháp hỗ trợ nhằm làm giảm tính chất căng thẳng trong công việc: Giảm số giờ làm việc của người lao động trực tiếp sản xuất bằng cách đầu tư tự động và đồng bộ hóa thiết bị dây chuyền sản xuất nhằm tăng hiệu suất sản xuất; tổ chức những hình thức giải trí và tập luyện thể dục thể thao cho người lao động, cụ thể tạo điều kiện cho người lao động tham gia các hoạt động tập thể do các tổ chức đoàn thể tổ chức một cách hiệu quả và thực chất.

- Về quản lý trực tiếp: Nhà máy tiếp tục duy trì và nâng cao bầu không khí thân thiện và gần gũi giữa quản lý và nhân viên; linh hoạt tổ chức những buổi đối thoại trực tiếp giữa người quản lý và cấp dưới nhằm nắm bắt kịp thời những khó khăn, trở ngại trong công việc cũng như trong đời sống của người lao động, từ đó có biện pháp giải quyết kịp thời; có kế hoạch liên tục bồi dưỡng năng lực cho đội ngũ quản lý trực

tiếp để nâng cao năng lực quản lý, phát huy tính sáng tạo và hiệu quả, đồng thời tạo động lực cho người lao động.

- Về mối quan hệ với đồng nghiệp: Dù ở bất kỳ vị trí quản lý hay nhân viên, người lao động cần phải được tôn trọng và đối xử công bằng, tất cả cùng nỗ lực, phối hợp để đóng góp hướng tới mục tiêu chung của tổ chức. Do đó, Nhà máy cần hoàn thiện quy chế làm việc theo hướng tạo lập một môi trường bình đẳng, đoàn kết, tôn trọng và giúp đỡ lẫn nhau trong công việc. Bên cạnh đó, cần có các chính sách để tạo lập một môi trường cạnh tranh, thi đua lành mạnh và bình đẳng.

- Giải pháp về tiền lương: Cần lập ngân sách cho chính sách giữ người ở những vị trí công việc quan trọng dựa trên sự cam kết gắn bó trong một khoảng thời gian nhất định của người lao động. Việc này tạo động lực cho người lao động gắn kết với Nhà máy trong bối cảnh cạnh tranh về nhân lực chất lượng cao ngày càng tăng trong ngành sản xuất dược phẩm. Bên cạnh đó, xây dựng chính sách thu hút và phát triển nhân tài cả bên trong và bên ngoài nhằm tạo nguồn nhân lực kế cận trong tương lai, đảm bảo sự ổn định trong sản xuất và phát triển của Nhà máy.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. K. Legge. *Human resource management: Rhetorics and realities*, Chippenham: MacMillan Business, 2005.
2. W. A. Kahn. Psychological conditions of personal engagement and disengagement at work, *Academy of Management Journal*, **1990**, 33(4), 692-724.
3. D. R. Roberts & T. O. Davenport. Job engagement: Why it's important and how to improve it, *Employment Relations Today*, **2002**, 29(3), 21-29.
4. J. P. Meyer & N. J. Allen. A three-component conceptualization of organizational commitment, *Human Resource Management Review*, **1991**, 1(1), 61-89.

5. E. Edison & S. Josephine. Factors affecting employee commitment in the workplace: An analysis, *Journal of Education and Practice*, **2020**, 11(27), 160-171.
6. J. Sturges, D. Guest & K. M. Davey. Who's in charge? Graduates' attitudes to and experiences of career management and organizational commitment among graduates in the first ten years at work, *Journal of Organization Behavior*, **2000**, 23(6), 731-748.
7. B. N. Vương & N. T. N. Châu. Nâng cao sự gắn kết của nhân viên với tổ chức: nghiên cứu thực nghiệm tại Công ty TNHH Hùng Cá, *Tạp chí Khoa học Đại học Văn Hiến*, **2020**, 7(2), 57-74.
8. J. A. LePine, A. Erez & D. E. Johnson. The nature and dimensionality of organizational citizenship behavior: A critical review and meta-analysis, *Journal of Applied Psychology*, **2002**, 87(1), 52-65.
9. L. N. Hạnh, H. X. Hường & N. N. Đức. Hành vi công dân tổ chức của giảng viên đại học ở Việt Nam: Vai trò của phong cách lãnh đạo chuyển dạng, cam kết về khía cạnh cảm xúc và sự vượt qua cái tôi, *Tạp chí Nghiên cứu Kinh tế và Kinh doanh Châu Á*, **2020**, 12(2019), 55-80.
10. S. L. McShane & M. A. V. Glinow. *Organizational behaviour*, International Edition, McGraw-Hill Education, New York, 2003.
11. J. R. Hackman & G. R. Oldham. *Work redesign*, Reading, MA: Addison-Wesley, 1980.
12. W. Patton & M. McMahon. *Career development and systems theory: A new relationship*, Pacific Grove, CA: Brooks/Cole, 1999.
13. W. H. Macey & B. Schneider. The meaning of employee engagement, industrial and organizational psychology, *Perspectives on Science and Practice*, **2008**, 1, 3-30.
14. A. M. Saks. Antecedents and consequences of employee engagement, *Journal of Managerial Psychology*, **2006**, 21(7), 600-619.
15. T. H. Tan & A. Waheed. Herzberg's motivation - hygiene theory and job satisfaction in the Malaysian retail sector: the mediating effect of love of money, *Asian Academy of Management Journal*, **2011**, 16(1), 73-94.
16. B. P. Niehoff & R. H. Moorman. Fairness in performance monitoring: The role of justice in mediating the relationship between monitoring and organizational citizenship behaviors, *Academy of Management Journal*, **1993**, 36(3), 527-556.
17. T. K. Phong. *Ảnh hưởng của chất lượng cuộc sống công việc đến sự gắn kết nhân viên trong tổ chức*, Luận văn thạc sĩ, Trường Đại học Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh, 2011.
18. T. C. Luận & N. Q. Phước. Phân tích các nhân tố ảnh hưởng đến mức độ hài lòng công việc của nhân viên tại Công ty cổ phần dược phẩm Cửu Long, *Tạp chí Nghiên cứu khoa học và Phát triển kinh tế Trường Đại học Tây Đô*, **2018**, 3, 20-38.
19. C. H. Thomas. A new measurement scale for employee engagement: Scale development, pilot test, and replication, *Academy of Management Annual Meeting*, **2017**, 2007(1), 1-6.
20. K. B. Sundararaj. Employee engagement: A driver of organizational effectiveness, *European Journal of Business and Management*, **2011**, 3(8), 53-59.
21. N. R. Lockwood. Leveraging employee engagement for competitive advantage: HR's strategic role, *Society for Human Resource Management*, **2007**, 2, 1-9.
22. L. Eby, D. M. Adams, J. E. A. Russell & S. H. Gaby. Perceptions of organizational readiness for change: Factors related to employees' reactions to the implementation of team-based selling, *Human Relations*, **2000**, 53(3), 419-442.
23. S. Agrawal. Factors influencing employee engagement: A study of diverse workforce, *The Indian Journal of Social Work*, **2015**, 74(4), 485-506.
24. N. Rothbard. Enriching or depleting? The dynamics of engagement in work and family, *Administrative Science Quarterly*, **2001**, 46, 655-684.

Analysis of the cinnamon value chain in An Lao district, Binh Dinh province

Nguyen Tan Dat^{1,*}, Nguyen Thi Hanh²

¹*Binh Dinh Pharmaceutical and Medical equipment joint stock Company, Vietnam*

²*Finance – Banking and Business Administration Department, Quy Nhon University, Vietnam*

Received: 21/11/2023; Revised: 30/11/2023;

Accepted: 01/12/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

Cinnamon is a perennial plant suitable for soil and climate conditions in An Toan commune, An Lao district, Binh Dinh province. This is a plant that brings high economic value to farmers and other actors of the product value chain. Results of analysis of the cinnamon value chain in An Toan show that, with an average cinnamon growing area of 2 hectares/household, households (80% are ethnic minorities) have an average income of 90.03 million from cinnamon, contributing to significantly improving the income and living standards of people in An Toan communes. From the survey and analysis results, the authors also discussed a number of solutions to develop and improve the efficiency of the cinnamon value chain in An Lao, which requires strong efforts and determination of all entities in the value chain, along with relevant organizations from local governments to all levels of departments for coordination in implementation.

Keywords: *Cinnamon tree, value chain analysis, added value, net added value, An Lao district.*

*Corresponding author:

Email: tandat.bitechphar@gmail.com

Phân tích chuỗi giá trị cây quế tại huyện An Lão, tỉnh Bình Định

Nguyễn Tấn Đạt^{1,*}, Nguyễn Thị Hạnh²

¹Công ty CP Dược và Trang thiết bị Y tế Bình Định, Việt Nam

²Khoa Tài chính – Ngân hàng và Quản trị kinh doanh, Trường Đại học Quy Nhơn, Việt Nam

Ngày nhận bài: 21/11/2023; Ngày sửa bài: 30/11/2023;

Ngày nhận đăng: 01/12/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023

TÓM TẮT

Cây quế là loại cây lâu năm phù hợp với điều kiện thổ nhưỡng và khí hậu ở xã miền núi An Toàn, huyện An Lão, tỉnh Bình Định. Đây là loại cây mang lại giá trị kinh tế cao cho nông hộ và các tác nhân khác của chuỗi giá trị sản phẩm. Kết quả phân tích chuỗi giá trị cây quế tại An Toàn cho thấy, với diện tích trồng quế trung bình là 2 ha/hộ, các hộ dân (80% là người đồng bào dân tộc ít người) đang có thu nhập trung bình hàng năm từ quế là 90,03 triệu trên một hộ trồng, góp phần cải thiện đáng kể thu nhập và mức sống dân cư ở An Toàn. Từ các kết quả khảo sát và phân tích, các tác giả cũng đã có những bàn luận về một số giải pháp phát triển và nâng cao hiệu quả chuỗi giá trị cây quế tại An Lão, trong đó đòi hỏi những nỗ lực mạnh mẽ và quyết tâm của tất cả các chủ thể trong chuỗi giá trị, cùng với các tổ chức có liên quan từ chính quyền địa phương đến các cấp ban ngành phối hợp thực hiện.

Từ khóa: Cây quế, phân tích chuỗi giá trị, giá trị gia tăng, giá trị gia tăng thuần, huyện An Lão.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Cây Quế, tên khoa học là *Cinnamomum cassia* Presl, là loại cây thân gỗ, sống lâu năm, phân bố ở nhiều nơi trên thế giới như Trung Quốc, Lào, Myanmar, Ấn Độ, Sri Lanka, Nam Mỹ,... Ở Việt Nam, hiện nay cây quế phân bố trên nhiều địa phương, trong đó có 4 vùng trồng quế tập trung là Yên Bái, Quảng Ninh, Thanh Hóa – Nghệ An và Quảng Nam – Quảng Ngãi.¹

Quế là cây đa tác dụng, vừa cung cấp các sản phẩm có giá trị kinh tế như vỏ quế, gỗ, tinh dầu, vừa góp phần vào bảo vệ môi trường sinh thái, làm tăng độ che phủ của rừng, bảo vệ đa dạng sinh học, giữ đất, giữ nước, làm sạch không khí.

Hoạt động trồng quế ở huyện An Lão của tỉnh Bình Định bắt đầu từ hơn 10 năm trước đây bởi một vài hộ dân thuộc xã An Toàn nhằm phủ xanh đất trống. Nhận thấy hiệu quả kinh tế từ cây quế, những năm gần đây UBND xã An Toàn đã tuyên truyền, vận động người dân phát triển kinh tế đồi rừng, trong đó mũi nhọn là trồng cây quế. Tỉnh Bình Định đã có Quyết định số 4024/QĐ-UBND ngày 30/9/2021 hỗ trợ trồng cây phân tán trên địa bàn huyện An Lão. Ban quản lý rừng đặc dụng An Toàn được giao quyền chủ động mua cây giống tại các cơ sở sản xuất, vận chuyển và cung cấp cây giống đảm bảo tiêu chuẩn kỹ thuật cho các hộ dân đăng ký đủ điều kiện. Người trồng quế được hỗ trợ phân bón, cây giống và được tập huấn kỹ thuật từ các nguồn

*Tác giả liên hệ chính.

Email: tandat.bitechphar@gmail.com

vốn của Nhà nước. Đến thời điểm hiện nay, ở xã An Toàn, hơn 80% đồng bào dân tộc thiểu số đã chọn cây quế là cây trồng chủ lực, trung bình mỗi hộ trồng khoảng 2 ha, nâng tổng diện tích trồng quế toàn xã lên 175 ha. Thu nhập từ bán tía cây mỗi hộ từ 30 triệu đồng/đợt bán, hoặc theo ha từ 200 triệu đồng/ha trở lên.

An Lão đang phát triển vùng trồng quế hàng hóa góp phần phát triển kinh tế xã hội địa phương và tham gia vào chuỗi sản xuất và cung ứng các sản phẩm từ cây quế. Việc nghiên cứu chuỗi giá trị cây quế ở An Lão nhằm phân tích hoạt động của tất cả các tác nhân tham gia trong chuỗi, nhận diện được những thuận lợi và khó khăn, từ đó tìm ra các giải pháp góp phần nâng cấp chuỗi, tăng giá trị và cải thiện thu nhập cho hộ trồng quế là cần thiết. Tuy nhiên, cho đến nay, chưa có nghiên cứu nào phân tích mô hình liên kết chuỗi giá trị cây quế. Đây chính là khoảng trống nghiên cứu mà nhóm tác giả quan tâm và thực hiện trên địa bàn huyện An Lão, tỉnh Bình Định. Kết quả nghiên cứu này được kỳ vọng mang lại ý nghĩa thực tiễn cao, góp phần phát triển bền vững CGT cây quế tại xã An Toàn nói riêng và huyện An Lão, tỉnh Bình Định nói chung.

2. PHƯƠNG PHÁP

2.1. Phương pháp tiếp cận

Nghiên cứu sử dụng phân tích chuỗi giá trị như là một công cụ hữu hiệu nhằm tìm ra cách kết nối thị trường tốt nhất và bền vững cho nông sản, nâng cao giá trị gia tăng cho chuỗi, đặc biệt là cho người trồng quế tại xã An Toàn. Phương pháp tiếp cận chuỗi giá trị được đề cập bởi nhiều tác giả khác nhau như Kaplinsky,² Morris,³ Porter,^{4,5} Gereffi,⁶ Gereffi và Humphrey⁷ và cách tiếp cận liên kết chuỗi giá trị “ValueLinks” của

Bảng 1. Đối tượng khảo sát và phương pháp chọn mẫu.

STT	Tác nhân trong chuỗi	Cỡ mẫu	Phương pháp chọn mẫu
1	Hộ trồng quế	119	Phương pháp thuận tiện
2	Người thu gom	5	Liên kết chuỗi của GTZ ⁸
3	Cơ sở chế biến	3	Liên kết chuỗi của GTZ ⁸
4	Người bán sỉ	2	Liên kết chuỗi của GTZ ⁸
5	Người bán lẻ	4	Liên kết chuỗi của GTZ ⁸
Tổng số		133	

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả.

GTZ.⁸ Tại Việt Nam, phương pháp này được ứng dụng khá nhiều trong các nghiên cứu về các sản phẩm: rau (Nguyễn Thị Thanh Huyền,⁹ Lê Thị Minh Hằng),¹⁰ dưa (Trần Tiến Khai),¹¹ cà phê (Phan Thị Thanh Trúc và Nguyễn Thị Thúy Hạnh),¹² cam (Nguyễn Phú Sơn và cộng sự),¹³ hồ tiêu (Nguyễn Thị Thúy Hạnh),¹⁴ cây dược liệu Trần Trung Vũ và cộng sự,¹⁵ Huỳnh Bảo Tuấn và cộng sự,¹⁸ Ngô Văn Nam,¹⁷ Nguyễn Thị Hạnh và cộng sự,¹⁸...

Trong phạm vi bài báo này, các tác giả vận dụng khung lý thuyết chuỗi giá trị của Kaplinsky và Morris và phương pháp tiếp cận chuỗi giá trị của GTZ để làm cơ sở phân tích, đánh giá chuỗi giá trị cây quế tại huyện An Lão, tỉnh Bình Định.

2.2. Thu thập số liệu

Nghiên cứu sử dụng những thông tin thứ cấp từ những báo cáo hàng năm của UBND huyện An Lão, Phòng Nông nghiệp và Phát triển nông thôn huyện An Lão, Niên giám thống kê huyện An Lão, Niên giám thống kê tỉnh Bình Định.

Nguồn dữ liệu sơ cấp được thu thập thông qua khảo sát 119 hộ nông dân trồng quế, tổ chức 2 cuộc thảo luận nhóm tập trung ở xã An Toàn (1 tại nhà trường bản và 1 tại Công ty TNHH MTV Dược liệu hữu cơ BIDIPHAR...), phỏng vấn chuyên sâu 2 cán bộ quản lý hành chính và kỹ thuật thuộc UBND huyện An Lão và Phòng Nông nghiệp và Phát triển nông thôn huyện An Lão, 2 nhà khoa học thuộc Trường Đại học Quy Nhơn, 1 nhà quản lý và là cán bộ kỹ thuật tại Công ty TNHH MTV Dược liệu hữu cơ BIDIPHAR. Ngoài ra, nhóm nghiên cứu cũng đã tiến hành khảo sát 05 người thu gom, 02 người bán buôn, 04 người bán lẻ và 3 doanh nghiệp chế biến các sản phẩm từ cây quế.

Quá trình khảo sát bắt đầu từ các nông hộ trồng Quế tại xã An Toàn, huyện An Lão. Các đối tượng được lựa chọn theo phương pháp thuận tiện. Sau đó, từ các hộ trồng Quế, các tác giả tiếp cận các tác nhân khác lần theo các liên kết.

2.3. Phân tích số liệu

Nghiên cứu sử dụng các phương pháp thống kê mô tả số tuyệt đối, tương đối, bình quân để tính toán và mô tả thực trạng trồng và sản xuất các sản phẩm từ cây quế tại An Lão.

Nghiên cứu sử dụng các kỹ thuật và công cụ phân tích chuỗi giá trị: vẽ bản đồ và mô tả chuỗi giá trị, phân tích các tác nhân tham gia chuỗi, phân tích kênh thị trường chuỗi giá trị và phân tích kinh tế chuỗi giá trị cây quế An Lão. Cụ thể:

Giá trị gia tăng = Giá bán – Chi phí trung gian

Giá trị gia tăng thuần = Giá trị gia tăng – Chi phí tăng thêm

Chi phí trung gian là chi phí đầu vào trực tiếp sản xuất ra sản phẩm bao gồm giống, phân bón, chi phí nước tưới, ... (đối với hộ sản xuất), là giá mua sản phẩm (đối với các tác nhân khác).

Chi phí tăng thêm là chi phí còn lại ngoài chi phí trung gian của mỗi tác nhân, bao gồm: chi phí khấu hao, chi phí lao động, chi phí vận chuyển, chi phí vật tư, chi phí nước, điện thoại, chi phí quản lý,...

3. KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN

3.1. Sơ đồ chuỗi giá trị cây quế An Lão

Kết quả khảo sát cho thấy, các tác nhân tham gia vào chuỗi giá trị cây quế An Lão gồm có: người trồng (các nông hộ và nhóm nông hộ), người thu gom (người thu gom địa phương và người thu gom đường dài), người chế biến (các cơ sở chế biến tinh dầu quế, quế cạo vỏ, quế điều thuốc, đồ mỹ nghệ từ quế, ...), người bán sỉ, người bán lẻ và người tiêu thụ sản phẩm (người tiêu dùng nội địa và người tiêu dùng nước ngoài).

- Nông hộ trồng quế:

Hoạt động trồng quế diễn ra tập trung

tại xã An Toàn, ở cả 3 thôn (1,2,3) với khoảng 260 hộ dân, phần lớn là đồng bào dân tộc Bana. Trong đó, có hơn một nửa số hộ có hoạt động trồng quế, 119 nông hộ có diện tích trồng quế từ 0,1 ha trở lên, tổng diện tích trồng quế của cả xã là 175 ha. Hộ có diện tích trồng lớn nhất là 5 ha và có 7 hộ có diện tích trồng lớn hơn 3 ha. Các lao động của nông hộ làm nhiều công việc, chủ yếu sản xuất nông nghiệp: trồng cây lương thực (sắn, ngô); chăn nuôi (trâu, bò, heo, gà); trồng và thu hái tự nhiên cây dược liệu; trồng cây lâu năm (keo, quế), kết hợp dịch vụ du lịch. Thời gian cho trồng quế: 5 ngày công/tháng trong 2 năm đầu. 2 ngày công/tháng trong các năm 3-10. Các hoạt động bao gồm: chuẩn bị đất, chuẩn bị cây giống, vận chuyển và tập kết công cụ lao động và vật tư nông nghiệp, làm lán trại và hàng rào, trồng cây, bón phân, làm cỏ, cắt tỉa, thu hoạch lá, cành, thu hoạch vỏ, thu hoạch cây gỗ, ... Các nông hộ bán sản phẩm thu hoạch trên nhiều kênh khác nhau cho các tác nhân: người thu gom ở địa phương, người thu gom đường dài, các cơ sở chế biến, các nhà bán sỉ mà họ có thể tiếp cận được.

- Người thu gom (thương lái) tại địa phương và người thu gom đường dài:

Hiện nay, có khoảng 10 người có hoạt động thu gom quế tại An Lão, chiếm 38,34% sản lượng quế thu hoạch tại địa phương. Trong đó, có 5 người có mức sản lượng mua lớn nhất, có địa điểm giao dịch cố định và kho trữ hàng, sân phơi (4 người ở An Toàn và 1 người ở An Hòa). Hình thức giao dịch phổ biến là qua điện thoại và gặp gỡ trực tiếp, không có hợp đồng mua bán.

Các thương lái đường dài chủ yếu từ các tỉnh phía Bắc, thu mua 74,26% lượng quế do các nông hộ thu hoạch. Sau khi thu gom vỏ quế họ tập kết vỏ quế và sơ chế (phơi khô) trước khi phân phối cho các tác nhân tiếp theo trong chuỗi (chủ yếu là xuất khẩu và cung cấp cho các cơ sở chế biến).

- Cơ sở chế biến:

Hiện nay, Bình Định chưa có cơ sở chuyên chế biến các sản phẩm từ quế. Người thu gom hoặc nông hộ thường bán quế nguyên liệu cho các cơ sở chế biến ở ngoài tỉnh, chủ yếu là ở

các vùng trồng quế chính: Yên Bái, Quảng Ninh, Thanh Hóa - Nghệ An và Quảng Nam - Quảng Ngãi. Trong đó, người thu gom địa phương cung cấp chính cho các cơ sở chế biến ở gần (Quảng Nam - Quảng Ngãi), người thu gom đường dài cung cấp chính cho các cơ sở chế biến ở xa (Yên Bái, Quảng Ninh, Thanh Hóa - Nghệ An).

- Người bán sỉ và bán lẻ:

Người bán sỉ các sản phẩm từ quế không ở trên địa bàn tỉnh Bình Định. Họ chuyên cung cấp số lượng lớn các loại quế phục vụ nhu cầu trong nước và xuất khẩu với hoạt động quảng cáo và cung cấp chuyên nghiệp và cam kết mức chất lượng, giá cả tốt thị trường. Các sản phẩm của họ rất đa dạng từ quế thô khô, quế ống, quế bột, quế vụn, tinh dầu quế, xà phòng quế, nước lau sàn, nước rửa chén hương quế, ...

Người bán lẻ có số lượng mặt hàng đa dạng bao gồm các sản phẩm từ quế và các sản phẩm khác, trong đó số lượng sản phẩm từ quế chiếm tỷ trọng nhỏ. Họ có các shop bán hàng tổng hợp hoặc bán hàng online cho người tiêu dùng trong nước (chiếm 100%). Ở Bình Định có nhiều nhà bán lẻ các sản phẩm từ quế.

- Người tiêu dùng trong nước và nước ngoài:

Ở trong nước, các sản phẩm quế qua chế biến được khách hàng cá nhân ưa thích như: quế bột làm gia vị; quế khô ống hoặc vụn làm thuốc, làm chế phẩm khử mùi, diệt côn trùng; xà phòng quế; nước lau sàn từ quế, nước rửa chén từ quế, nước, tinh dầu quế...

Khách hàng tổ chức gồm có: các cơ sở massage, làm đẹp, kinh doanh lưu trú sử dụng nhiều các chế phẩm từ quế và tinh dầu quế; các cơ sở làm bánh, nhà hàng sử dụng quế làm gia vị; các tiệm thuốc bắc sử dụng nguyên liệu quế trong các vị thuốc; ...

Người tiêu dùng nước ngoài bao gồm các khách hàng nhập khẩu sản phẩm quế như các nhà phân phối hàng tiêu dùng, các nhà phân phối các nguyên liệu dùng cho công nghiệp chế biến, các doanh nghiệp mua quế làm nguyên liệu, ...

Khảo sát của các tác giả bắt đầu từ các nông hộ trồng quế tại 3 thôn 1,2,3 của xã An Toàn, theo các liên kết chuỗi xác định được các tác nhân tiếp theo trong chuỗi, tỉ lệ phân phối sản phẩm đầu ra và giá cả trung bình như sau:

Bảng 2. Phân phối sản lượng và giá bán trung bình qua các tác nhân trong chuỗi giá trị.

Tác nhân A	Phân phối sản phẩm đầu ra			Giá bán vỏ quế tươi/thô khô/ ống TB (đồng)	
	Người mua của A	Tỉ trọng sản lượng phân phối từ A (%)	Tỉ trọng sản lượng phân phối trong toàn chuỗi (%)	Giá bán cho từng người mua	Giá bán trung bình
Nông hộ (100%)	Người thu gom địa phương	38,34	38,34	14.473	15.732,00
	Người thu gom đường dài	53,1	53,1	16.440	
	Cơ sở chế biến	5,1	5,1	17.148	
	Người bán sỉ	3,46	3,46	16.786	
	Tổng	100	100		
Người thu gom địa phương (38,34%)	Người thu gom đường dài	55,2	21,16	62.255	64.180,48
	Cơ sở chế biến	21,37	8,19	64.951	
	Người bán sỉ	23,43	8,98	68.014	
	Tổng	100	38,34		

Người thu gom đường dài (74,26%)	Cơ sở chế biến	37,25	27,66	64.636	68.037,64
	Người bán sỉ	21,13	15,69	61.234	
	Người tiêu dùng nước ngoài	41,62	30,91	74.537	
	Tổng	100	74,26		
Cơ sở chế biến (40,96%)	Người bán sỉ	42,94	17,59	113.760	118.500,00
	Người bán lẻ	27,18	11,13	116.130	
	Người tiêu dùng nội địa	12,15	4,98	119.685	
	Người tiêu dùng nước ngoài	17,73	7,26	132.801	
	Tổng	100	40,96		
Người bán sỉ (45,71%)	Người bán lẻ	58,73	26,85	130.293	135.721,50
	Người tiêu dùng nội địa	21,05	9,62	135.179	
	Người tiêu dùng nước ngoài	20,22	9,25	152.055	
	Tổng	100	45,71		
Người bán lẻ (37,98%)	Người tiêu dùng nội địa	100	37,98	145.722	145.721,50
	Tổng	100	37,98		
Người tiêu dùng (100%)	Người tiêu dùng nội địa	52,98	52,58		
	Người tiêu dùng nước ngoài	47,02	47,42		
	Tổng	100	100		

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả.

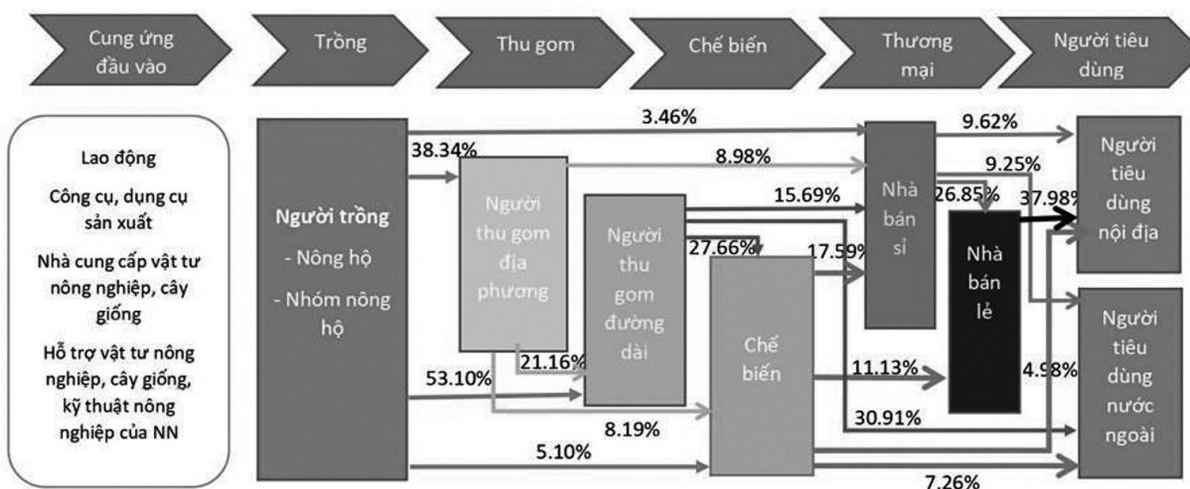
Bên cạnh các tác nhân chính, trong chuỗi giá trị cây quế còn có sự tham gia hỗ trợ của UBND huyện An Lão, Trung tâm khuyến nông huyện An Lão, Hội Phụ nữ huyện An Lão, Công ty TNHH MTV Dược liệu hữu cơ BIDIPHAR, Hợp tác xã Nông dược và Dịch vụ tổng hợp An Toàn, Khoa Khoa học tự nhiên - Trường Đại học Quy Nhơn và các tổ chức tín dụng.

Theo các tỉ lệ phân phối trên chuỗi, các nông hộ tại An Toàn đảm nhận 100% nguồn cung quế tại địa phương. Người thu gom đường dài đóng vai trò quan trọng khi đảm nhận 74,26% sản lượng quế thu gom tại địa phương. Những người thu gom có hoạt động sơ chế quế nguyên liệu đơn giản (phơi khô). Chỉ có 45,71% quế tại An Toàn được chế biến tại các cơ sở chế biến ở ngoài địa phương. Người bán sỉ, người bán lẻ

và người thu gom đường dài đều có vai trò phân phối trực tiếp đến người tiêu dùng.

Lượng quế tiêu thụ trong nước và xuất khẩu gần xấp xỉ nhau (52,58% và 47,42%), trong đó tiêu thụ trong nước chủ yếu đáp ứng nhu cầu gia vị, hương liệu, chế biến thực phẩm (rượu, trà, thảo dược...). Quế từ Việt Nam được xuất khẩu chủ yếu sang các nước Ấn Độ, Bangladesh và Mỹ. Nếu người tiêu dùng nội địa ưa thích các sản phẩm quế đã qua chế biến thì đối với thị trường quốc tế, quế xuất bán chủ yếu là quế thô, gồm 4 loại sản phẩm: ở 4 dạng sản phẩm chính: quế ống, bột quế, quế chẻ, quế vụn. Có 30,91% lượng quế chưa qua chế biến tại An Lão được người thu gom đường dài thu mua, phơi khô và xuất khẩu.

Các cơ quan quản lý nhà nước, cơ quan đoàn thể (UBND huyện An Lão, Trung tâm khuyến nông huyện An Lão, Hội Phụ nữ huyện An Lão, UBND xã An Toàn ...)

Trường, Viện, Trung tâm nghiên cứu, các doanh nghiệp, HTC và tổ chức tín dụng (Công ty TNHH MTV Dược liệu hữu cơ BIDIPHAR, Hợp tác xã Nông dược và dịch vụ tổng hợp An Toàn, Khoa Khoa học tự nhiên- Trường đại học Quy Nhơn, ...)

Nguồn: Khảo sát và thiết kế của các tác giả.

Hình 1. Sơ đồ chuỗi giá trị cây quả ở An Lão.

Sơ đồ chuỗi cho thấy, ngoài người trồng quả và người tiêu dùng có tổng đầu ra và tổng đầu vào là 100% theo nguyên tắc lập sơ đồ chuỗi, tác nhân người thu gom đường dài có ảnh hưởng quan trọng đến phân phối sản phẩm của chuỗi, đảm nhận đến 74,26% lượng quả do các nông hộ thu hoạch. Đây là các cá nhân và tổ chức thu mua không có văn phòng hay kho bãi tại địa phương. Họ liên lạc và theo dõi quy mô vùng trồng, lịch thu hoạch của các nông hộ, chủ động hẹn thời gian và cọc tiền trước để các nông hộ thu hoạch và trực tiếp thu gom bằng các phương tiện lớn, vận chuyển quả đi phân phối cho các cơ sở chế biến, người bán sỉ và xuất khẩu. (chiếm 53,10%). Các nông hộ trồng quả ở An Toàn thường chọn cách bán cho người thu gom ở địa phương (chiếm 38,34%) và những người thu gom ở địa phương tập trung nguồn hàng, cung cấp 21,16% lượng sản phẩm cho thương lái đường dài. 40,96% lượng quả thu hoạch được chế biến để đáp ứng các nhu cầu đa dạng của người tiêu dùng, hình thức chế biến gồm: quả sấy khô (cạo vỏ và nguyên vỏ), quả sáo (điều thuốc), quả bột, tinh dầu quả và các chế phẩm khác (tinh dầu quả, nhang quả, đồ mỹ nghệ từ

vỏ quả,...). Hiện tại ở Bình Định chưa có cơ sở chế biến quả, phần lớn quả từ An Lão được phân phối và chế biến ở các cơ sở chế biến của Quảng Ngãi và Yên Bái. 50,04% lượng quả thu hoạch tươi, được người thu gom phơi khô và chở đi phân phối thô.

Chuỗi giá trị cây quả An Lão vận hành theo các kênh thị trường đa dạng với sự tham gia/không tham gia của người thu gom địa phương/đường dài, có qua/không qua cơ sở chế biến, có/không qua người bán sỉ/bán lẻ. Trong đó, kênh ngắn nhất có 3 tác nhân tham gia (Nông hộ => Người thu gom đường dài => Người tiêu dùng nước ngoài) và kênh dài nhất có 7 tác nhân tham gia (Nông hộ => Người thu gom địa phương => Người thu gom đường dài => Cơ sở chế biến => Người bán sỉ => Người bán lẻ => Người tiêu dùng nội địa).

Các sản phẩm quả đã qua chế biến được bán trong nước hoặc xuất khẩu với giá cao hơn. Người tiêu dùng trong nước (cá nhân và hộ gia đình) thường mua lẻ, trong khi đó các khách hàng tổ chức như các cơ sở dịch vụ massage, làm đẹp, chế biến thực phẩm, đồ uống có sử dụng

gia vị quế thường mua sỉ. Người tiêu dùng nước ngoài (cá nhân và cơ sở sản xuất, thương mại) ưa chuộng sản phẩm quế thô (sơ chế ở các dạng: quế ống, bột quế, quế chẻ, quế vụn).

3.2. Phân tích kinh tế chuỗi giá trị cây quế tại An Lão

3.2.1. Phân tích doanh thu, chi phí, giá trị gia tăng và lợi nhuận của nông hộ trồng quế tại An Lão

Có thể trồng quế bằng cách gieo từ hạt giống hoặc chiết cành, song kinh nghiệm cho thấy cây chiết cho vỏ rất mỏng, hàm lượng tinh dầu thấp, do vậy các vùng trồng chuyên canh thường dùng phương pháp nhân giống từ hạt. Cây quế An Lão chủ yếu trồng từ cây giống phát triển từ hạt. Khoảng từ năm thứ 3 đã cho thu hoạch lá và cành, từ năm thứ 6-7 đã bắt đầu cho thu hoạch vỏ quế và gỗ. Các hộ thường thu hoạch vỏ quế khi cây được 10 năm tuổi.

Bảng 3. Doanh thu, chi phí và lợi nhuận cho 1 hecta rừng quế từ khi trồng đến khi thu hoạch (10 năm).

STT	Nội dung	ĐVT	Số lượng TB	Đơn giá (VNĐ)	Thành tiền (VNĐ)
I	Chi phí trồng, chăm sóc tính cho 1 ha trong 10 năm				200.005.300
1	Giống				8.685.600
	<i>Cây giống 4 tháng tuổi (12% từ BIDIPHAR, 88% từ các vùng trồng khác)</i>	<i>cây</i>	3.525	2.464	8.685.600
2	Phân bón				64.283.600
	NPK	kg	1.875	19.000	35.625.000
	Phân chuồng	kg	6.253	1.200	7.503.600
	Phân cá, phân từ xác động vật	kg	4.231	5.000	21.155.000
3	Vật tư, công cụ dụng cụ sản xuất				919.000
	<i>Cây làm hàng rào</i>	<i>cây</i>	153	2.000	306.000
	<i>Lưới kẽm gai làm hàng rào</i>	<i>kg</i>	82	4.000	328.000
	<i>Lưới che nắng khổ 1m6</i>	<i>m</i>	12	15.000	180.000
	<i>Bạt ni lông xanh khổ 1m (4-5zem) 5-7 m²/hec</i>	<i>m</i>	7	15.000	105.000
4	Vận chuyển				4.867.500
	<i>Chi phí xăng dầu</i>	lít	21,58	25.000	539.500
	<i>Khấu hao xe (2 tr/năm)</i>	VNĐ	1,52	2.150.000	3.268.000
	<i>Công vận chuyển (5 ngày)</i>	kg	5,3	200.000	1.060.000
5	Công lao động				62.080.000
	<i>Công xử lý đất</i>	<i>công</i>	21,5	200.000	4.300.000
	<i>Công làm cỏ (2 lần/năm, 5 năm đầu)</i>	<i>công</i>	127,5	200.000	25.500.000
	<i>Công trồng cây</i>	<i>công</i>	8,2	200.000	1.640.000
	<i>Công bón phân (2 lần/năm, 5 năm đầu)</i>	<i>công</i>	81,5	200.000	16.300.000
	<i>Công thu hoạch lá và cành (từ 5 năm - 10 năm)</i>	<i>công</i>	49,0	200.000	9.800.000
	<i>Công thu hoạch gỗ và vỏ (khi cây 10 tuổi)</i>	<i>công</i>	22,7	200.000	4.540.000
6	Thuê đất/ha/năm	VND	1	-	0
7	Lãi vay ngân hàng (vay trong 5 năm, lãi suất 4%/năm)	VNĐ	135.424.000	0,40	54.169.600
8	Khấu hao chòi canh giữ vườn quế (5 tr/chòi)		1	5.000.000	5.000.000

II	Doanh thu (80% số cây cho thu hoạch)				907.723.130
1	Lá và cành quế	kg	51.253	5.138	263.337.914
2	Vỏ thân cây quế	kg	36.213	15.732	569.702.916
3	Gỗ cây quế sau khi lột vỏ	tấn	90.524	825	74.682.300
III	Lợi nhuận thu được sau 10 năm trồng quế (II - I)				707.717.830

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả.

Như vậy, nông hộ trong 10 năm trồng và chăm sóc 1 ha quế chi hết 200.005.300 đồng, thu từ lá và cành quế, vỏ và thân cây quế 907.723.130 đồng, thu được lợi nhuận 707.717.830 đồng. Tỷ suất lợi nhuận trên doanh thu là 77,97%, suất sinh lợi trên chi phí là 3,36 tức là 1 đồng chi phí tạo ra 3,54 đồng lợi nhuận. Trồng quế nhân hơn vì chi chăm sóc nhiều trong 3 năm đầu, thời gian thu hoạch lâu dài, nhưng tỷ suất lợi nhuận cao. So sánh trên cùng một diện tích canh tác, cùng một thời gian trồng và thu hoạch, trồng quế cho lợi nhuận cao gấp 10 lần so với cây trồng lâu năm phổ biến tại địa phương là keo lai. Với diện tích trồng trung bình là 1,34 ha/hộ đã cho thu hoạch, cây quế mang lại thu nhập trung bình hàng năm 94,83 triệu trên một hộ trồng, góp phần cải thiện đáng kể thu nhập và mức sống dân cư ở xã An Toàn, huyện An Lão.

3.2.2. Giá trị gia tăng và giá trị gia tăng thuần của các tác nhân trong các kênh thị trường chính của chuỗi giá trị cây quế tại An Lão

Trong các sản phẩm từ quế An Lão, sản phẩm quế ống (quế thô, phơi khô, cắt ống) chiếm tỉ trọng cao nhất nên trong phần phân tích giá trị gia tăng và giá trị gia tăng thuần của các tác nhân, tác giả chọn phân tích cho sản phẩm quế ống.

Bảng 4. Bảng quy đổi sản phẩm.

Sản phẩm	ĐVT	Khối lượng	Đơn giá	Khối lượng quy đổi (kg)
Lá và cành quế	kg	51.253	5.138	16.739
Vỏ thân cây quế	kg	36.213	15.732	36.213
Gỗ cây quế sau khi lột vỏ	tấn	90.524	825	4.747
Tổng cộng	kg			57.699

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả.

Quy cách sản phẩm: Độ dài: 30-45 cm; Độ mỏng: 2,5 mm trở lên; Độ ẩm: tối đa 13,5%; Có màu sắc tự nhiên; Quế ống cuộn có thể bị nứt nhưng không bị gãy, không bị mốc, không bị mục nát; Có thể đóng trong các hộp cacton với mỗi hộp có trọng lượng tịnh là 15 hoặc 20 kg; Hàm lượng tinh dầu tối thiểu 4,5%.

Đối với sản phẩm quế ống, tiêu thụ chính qua 2 kênh sau:

Kênh 1: Nông hộ => Người thu gom địa phương => Cơ sở chế biến => Người bán sỉ => Người bán lẻ => Người tiêu dùng trong nước

Kênh 2: Nông hộ => Người thu gom đường dài => Cơ sở chế biến => Người bán sỉ => Người tiêu dùng nước ngoài

Bên cạnh đó, một phần vỏ quế thô khô không qua cơ sở chế biến (quế thô khô) được tiêu thụ chính qua kênh sau:

Kênh 3: Nông hộ => Người thu gom đường dài => Người tiêu dùng nước ngoài

Từ thống kê số lượng các sản phẩm thu được trên diện tích trồng 1 ha, thực hiện quy đổi thành sản phẩm vỏ thân cây quế như sau:

Số lượng sản phẩm quy đổi được sử dụng để tính doanh thu, chi phí, giá trị gia tăng và lợi

nhuận của nông hộ trồng quế ở An Toàn tính trên 1 kg vỏ quế như trong Bảng 5 sau:

Bảng 5. Doanh thu, chi phí, giá trị gia tăng và lợi nhuận của nông hộ trồng quế ở An Toàn tính trên 1 kg vỏ quế. DVT: đồng.

Khoản mục	Nhỏ nhất	Lớn nhất	Trung bình	Độ lệch chuẩn
Chi phí trung gian (CPTG)	926,16	1.498,30	1.289,93	88,70
1. Giống	117,45	204,54	150,53	21,23
<i>Cây giống 4 tháng tuổi (12% từ BIDIPHAR, 88% từ các vùng trồng chính)</i>	<i>117,45</i>	<i>204,54</i>	<i>150,53</i>	<i>21,23</i>
2. Phân bón	722,70	1.586,25	1.114,12	206,38
<i>NPK</i>	<i>400,55</i>	<i>889,63</i>	<i>617,43</i>	<i>119,32</i>
<i>Phân chuồng</i>	<i>73,58</i>	<i>183,94</i>	<i>130,05</i>	<i>30,17</i>
<i>Phân cá, phân từ xác động vật</i>	<i>248,57</i>	<i>512,68</i>	<i>366,64</i>	<i>56,89</i>
3. Vật tư, công cụ dụng cụ sản xuất	9,75	34,09	15,93	4,16
<i>Cây làm hàng rào</i>	<i>3,25</i>	<i>11,35</i>	<i>5,30</i>	<i>1,38</i>
<i>Lưới kẽm gai làm hàng rào</i>	<i>3,48</i>	<i>12,17</i>	<i>5,68</i>	<i>1,48</i>
<i>Lưới che nắng khổ 1m6</i>	<i>1,91</i>	<i>6,68</i>	<i>3,12</i>	<i>0,81</i>
<i>Bạt ni lông xanh khổ 1m (4-5zem) 5-7 m²/hec</i>	<i>1,11</i>	<i>3,90</i>	<i>1,82</i>	<i>0,47</i>
4. Chi phí nhiên liệu	6,24	15,32	9,35	2,44
<i>Chi phí xăng dầu</i>	<i>6,24</i>	<i>15,32</i>	<i>9,35</i>	<i>2,44</i>
Chi phí tăng thêm (CPTT)	1.562,90	2.586,37	2.321,85	233,61
5. Tiền công lao động	781,45	1.293,18	1.086,27	109,29
<i>Công xử lý đất</i>	<i>53,22</i>	<i>88,07</i>	<i>73,98</i>	<i>7,44</i>
<i>Công làm cỏ (2 lần/năm, 5 năm đầu)</i>	<i>315,60</i>	<i>522,27</i>	<i>438,71</i>	<i>44,14</i>
<i>Công trồng cây</i>	<i>20,30</i>	<i>33,59</i>	<i>28,21</i>	<i>2,84</i>
<i>Công bón phân (2 lần/năm, 5 năm đầu)</i>	<i>201,74</i>	<i>333,84</i>	<i>280,43</i>	<i>28,22</i>
<i>Công thu hoạch lá và cành (từ 5 năm -10 năm)</i>	<i>121,29</i>	<i>200,72</i>	<i>168,60</i>	<i>16,96</i>
<i>Công thu hoạch gỗ và vỏ (khi cây 10 tuổi)</i>	<i>56,19</i>	<i>92,98</i>	<i>78,11</i>	<i>7,86</i>
<i>Công vận chuyển, xây dựng (5 ngày)</i>	<i>13,12</i>	<i>21,71</i>	<i>18,24</i>	<i>1,83</i>
6. Khấu hao	90,86	317,59	148,37	38,88
<i>Khấu hao xe (2 tr/năm)</i>	<i>34,68</i>	<i>121,23</i>	<i>56,64</i>	<i>14,84</i>
<i>Khấu hao chòi canh giữ vườn quế (5 tr/chòi)</i>	<i>56,17</i>	<i>196,35</i>	<i>91,73</i>	<i>24,04</i>
7. Lãi vay ngân hàng (vay trong 5 năm, lãi suất 4%/năm)	631,95	1.045,79	938,83	94,46
Tổng chi phí = CPTG + CPTT	2.489,06	4.084,67	3.611,78	322,31
Giá bán	14.293,16	16.675,35	15.732,00	729,74
GTGT = Giá bán - CPTG	13.367,00	15.177,04	14.442,07	641,04
GTGTT = GTGT - CPTT	11.804,10	12.590,68	12.120,22	407,43

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả

Kết quả phân tích ở Bảng 5 cho thấy các nông hộ bán vỏ quế tươi với giá bán trung bình là 15.732 đồng/kg, trong đó, GTGT là 14.442,07 đồng/kg. Sau khi trừ đi CPTT là 2.321,85 đồng/kg nông hộ sẽ nhận được GTGTT là 12.120,22 đồng/kg vỏ quế.

Sức sinh lợi của chi phí là 3,36, tức là 1 đồng chi phí bỏ ra mang lại 3,36 đồng giá trị gia tăng thuần cho các nông hộ, lợi ích này có ý nghĩa quan trọng trong việc nâng cao mức sống của người lao động, một phần đóng góp cho xã hội ở xã miền núi An Toàn, An Lão.

Trồng quế mang đến cho nông hộ ở An Toàn nguồn thu nhập khá cao và ổn định, trong khi chi phí bỏ ra không nhiều và công việc chăm sóc lại khá nhàn và không mất quá nhiều chi phí bỏ ra.

Từ các kết quả phân tích tương tự về doanh thu, chi phí, GTGT, GTGTT cho các tác nhân khác trong chuỗi giá trị cây quế, các tác giả đã tập hợp và phân tích sự phân phối GTGT và GTGTT của các tác nhân trên các kênh thị trường chính của chuỗi cụ thể được trình bày trong Bảng 6 như sau:

Bảng 6. Giá trị gia tăng và giá trị gia tăng thuần của các tác nhân trong các kênh thị trường chính của CGT sản phẩm quế ống/khô thô từ An Lão.

Khoản mục	Nông hộ	Người thu gom địa phương	Người thu gom đường dài	Cơ sở chế biến	Người bán sỉ	Người bán lẻ	Tổng
Kênh 1: <i>Nông hộ => Người thu gom ĐP =====> Cơ sở chế biến => Người bán sỉ => Người bán lẻ => NTD trong nước</i>							
	3.325 kg	1.33 kg		1kg	1kg		1kg
Giá bán (1)	48.124,19	86.384,36		113.760,00	130.292,64	145.721,50	
CPTG (2)	4.289,01	52.696,71		89.157,70	125.017,50	133.876,29	
GTGT (3)	43.835,18	33.687,64		24.602,30	5.275,14	11.845,21	
CPTT (4)	7.720,15	34,22		16.941,78	2.962,50	3.266,87	
GTGTT (5)	36.115,03	33.653,42		7.660,52	2.312,64	8.578,34	88.319,96
% GTGTT (6)	40,89	38,10		8,67	2,62	9,71	100,00
Kênh 2: <i>Nông hộ =====> Người thu gom ĐD => Cơ sở chế biến => Người bán sỉ =====> NTD nước ngoài</i>							
	3.325 kg		1.33 kg	1 kg	1 kg		1kg
Giá bán (1)	54.662,80		64.635,76	113.760,00	152.055,08		
CPTG (2)	4.289,01		57.759,56	89.157,70	125.017,50		
GTGT (3)	50.373,79		6.876,20	24.602,30	27.037,58		
CPTT (4)	7.720,15		1.300,89	16.941,78	2.962,50		
GTGTT (5)	42.653,65		5.575,31	7.660,52	24.075,08		79.964,55
% GTGTT (6)	53,34		6,97	9,58	30,11		100,00
Kênh 3: <i>Nông hộ =====> Người thu gom ĐD =====> NTD nước ngoài</i>							
	2.5 kg		1 kg				1kg
Giá bán (1)	41.099,85		74.536,60				
CPTG (2)	3.224,82		57.759,56				
GTGT (3)	37.875,03		16.777,04				
CPTT (4)	5.804,62		1.300,89				
GTGTT (5)	32.070,41		15.476,15				47.546,56
% GTGTT (6)	67,45		32,55				100,00

Trong đó: (3) = (1)-(2); (5) = (3)-(4); (6) = GTGTT x100/Tổng GTGTT

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả.

Việc phân tích GTGT và GTGTT được tạo ra của các tác nhân trong các kênh thị trường chính của CGT sản phẩm quế ống/khô thô từ An Lão tính cho 1 kg sản phẩm cuối cùng cho thấy nông dân vẫn luôn là người có lợi ích toàn bộ cao nhất, nhận được GTGTT từ 40,89% đến 67,45% trên tổng GTGTT toàn kênh. Người thu gom địa phương và người thu gom đường dài có vai trò quan trọng trong hoạt động phân phối sản phẩm và xuất khẩu. Trong đó, đối với kênh phân phối cho người tiêu dùng trong nước, người thu gom địa phương tham gia thu mua và phân phối đến người tiêu dùng qua nhiều kênh, chủ yếu là sản phẩm vỏ quế đã qua chế biến và thu được 38,10% GTGTT trên tổng GTGTT toàn kênh. Ngược lại, đối với người tiêu dùng nước ngoài, sản phẩm được ưa chuộng là vỏ quế khô thô, không qua chế biến, người thu gom đường dài lại chiếm ưu thế khi thu mua vỏ quế tươi trực tiếp từ nông hộ (53,1%), sơ chế đơn giản (phơi khô) và bán trực tiếp (xuất khẩu) cho người tiêu dùng nước ngoài (cá nhân và doanh nghiệp nhập khẩu). GTGTT mà người thu gom đường dài nhận được chiếm đến 32,55% tổng GTGTT toàn kênh.

Người bán sỉ trên kênh phân phối cho người tiêu dùng trong nước có được lợi ích thấp nhất khi chỉ thu được 2,62% GTGTT của cả kênh. Lợi ích này không đủ để kích thích sự tham gia và đầu tư của các nhà bán sỉ trên thị trường nội địa. So với nhà bán sỉ, cả người thu gom và cơ sở sản xuất đều hạn chế hơn về chuyên môn nghiên cứu thị trường, tiến hành các hình thức Marketing đa dạng để thu hút sự quan tâm và ưa thích của người tiêu dùng đối với các sản phẩm từ quế. Tại An Toàn, những người thu gom có cơ sở lưu trữ và giới thiệu sản phẩm tốt thường đóng luôn vai trò nhà bán sỉ. Ở các địa phương khác, nhà bán sỉ tập trung ở các vùng trồng chính.

3.2.3. Hiệu quả đầu tư của các tác nhân tham gia chuỗi giá trị cây quế tại An Toàn

Từ các phân tích giá trị gia tăng và giá trị gia tăng thuần của các tác nhân trong các kênh thị trường chính của CGT sản phẩm quế ở An Lão có thể tính được hiệu quả đầu tư của họ như trong Bảng 6.

Bảng 7. Hiệu quả đầu tư của các tác nhân tham gia chuỗi giá trị cây ở quế An Lão.

Tác nhân	Tỷ suất sinh lời/Chi phí	Số vòng quay vốn/năm	Sản lượng (tấn/năm)	Tỷ suất sinh lời/năm	Lãi suất ngân hàng/năm (Agribank)
Nông hộ	3,356	0,1	8,485	0,336	0,053
Người thu gom địa phương	0,619	2	3,25	1,238	0,053
Người thu gom đường dài	0,152	3	6,30	0,456	0,053
Cơ sở chế biến	0,117	1	3,48	0,117	0,053
Người bán sỉ	0,060	2	3,88	0,121	0,053
Người bán lẻ	0,063	4	3,22	0,250	0,053

Nguồn: Khảo sát và tính toán của các tác giả.

Các nông hộ có hiệu quả sử dụng chi phí cao nhất, cứ 1 đồng chi phí trồng quế cho 3,356 đồng lợi nhuận. Nếu tính thời gian từ khi trồng cây đến khi thu hoạch cây trung bình là 10 năm thì trung bình mỗi năm cho 0,3356 đồng lợi nhuận, mức sinh lợi này cao hơn gấp rất nhiều lần mức lãi suất tiền gửi ngân hàng hiện nay.

Người bán sỉ có mức lãi thấp nhất nhưng do tốc độ quay vòng vốn trung bình 2 lần/năm, họ cũng đạt được tỉ suất sinh lời trên chi phí là 12,1%, cao hơn 2 lần so với lãi suất ngân hàng. Mức lãi cao nhất hàng năm thuộc về người thu gom đường dài 45,6%/năm. Đây là động lực quan trọng để họ tham gia một cách chủ động vào việc phân

phối sản phẩm quế tại An Toàn. Hiện nay, các cơ sở chế biến chỉ lãi 11,7%/năm, thấp nhất trong toàn chuỗi. Các cơ sở chế biến cần đầu tư cao, rủi ro đầu tư lớn nhưng tỉ suất lợi nhuận trên chi phí thấp nhất. Do vậy, kinh doanh chế biến các sản phẩm từ quế hiện nay chưa hấp dẫn các nhà đầu tư. Tại Bình Định, cho đến nay chưa có cơ sở chế biến sản phẩm từ quế, các nông hộ và người thu gom chủ yếu bán sản phẩm thô cho các cơ sở chế biến ở các địa phương khác, chủ yếu là Quảng Ngãi, Quảng Nam và Yên Bái.

3.2.4. Một số điểm thắt nút chai và rủi ro của các tác nhân tham gia chuỗi giá trị cây quế tại An Toàn

Nút cổ chai (bottleneck) là một điểm xuất hiện dọc theo quy trình nghiệp vụ, trong đó số lượng yêu cầu công việc cao hơn mức có thể xử lý ở thông lượng tối đa, khiến luồng công việc bị gián đoạn, chậm trễ hoặc tắc nghẽn. Nút cổ chai và các rủi ro trong chuỗi giá trị cây quế tại An Lão cho từng tác nhân tham gia:

- Nông hộ:

Trong chuỗi giá trị cây quế tại An Lão, do đặc thù của cây quế là cây lâu năm, thời gian thu hoạch có thể bắt đầu khi cây quế 3 tuổi (thu hoạch lá, nhánh, cây tía bót) và kết dài nhiều năm. Cây càng lâu năm chất lượng vỏ quế càng cao. Với cây trồng từ giống cây chiết, thời điểm thu hoạch cả cây trung bình là 10 năm tuổi. Do vậy, về cơ bản, người trồng quế không bị ảnh hưởng bởi các điểm nút cổ chai trong ngắn hạn. Tuy nhiên, khi cây quế đã già tuổi mà chưa có đặt hàng sẽ khó khăn cho các nông hộ trong việc giải quyết các chi phí sinh hoạt, trả nợ ngân hàng.

Nhìn chung, mức độ chính thức của các liên kết giữa nông hộ với các tác nhân khác trong quan hệ mua bán trên chuỗi giá trị cây quế An Lão rất thấp, chỉ đạt 1,24 điểm trên thang đo 3, nhưng mức độ tin tưởng dành cho các đối tác lại khá cao, đạt 3,78 điểm trên thang đo 5. Điều này cho thấy có có khả năng rủi ro cao của các tác nhân trong các quan hệ liên kết đặc biệt là các nông hộ trồng quế.

Rủi ro: bị người thu gom ép giá, bị lừa trong phân nhóm chất lượng quế, sâu bệnh chết cây con (sâu đục thân cành, sâu đo ăn lá, bọ xít nâu sẫm, bọ trĩ, ...), mưa lũ làm sạt lở vùng trồng.

- Người thu gom:

Người thu gom thương địa phương mua gom sản phẩm quế của nông hộ, phơi và cất trữ để bán cho người thu gom đường dài, cơ sở chế biến, người bán sỉ. Nếu khách hàng của họ giảm nhu cầu hoặc ngưng mua tạm thời có thể gây nút cổ chai, hàng cất trữ không bán được, nợ đọng vốn kinh doanh, chi phí bảo quản tăng cao, rủi ro mất mát, hao hụt hàng hóa lớn.

Người thu gom đường dài có tỉ lệ xuất khẩu cao và nút cổ chai xảy ra khi nhà nhập khẩu ngưng hoặc giảm lượng mua, các quy định thông quan thay đổi, ...

Rủi ro: hao hụt, hư hỏng hàng hóa trong quá trình thu gom, phơi và cất trữ; đối tác mua hàng thay đổi; rủi ro vận chuyển; rủi ro chính sách ở nước nhập khẩu; ...

- Cơ sở chế biến:

Các cơ sở chế biến sản phẩm từ quế có 2 nút cổ chai liên quan đến đầu vào và đầu ra của mình. Do các vấn đề về thời tiết không thuận lợi cho thu hoạch, người thu gom tập trung cho xuất khẩu hàng thô, ... các cơ sở sản xuất sẽ rơi vào tình trạng thiếu hụt nguyên liệu, hoặc nguyên liệu nhập kho không đảm bảo chất lượng. Đối với các sản phẩm xuất khẩu, các cơ sở chế biến dễ gặp tình trạng nút cổ chai khi nhà nhập khẩu ngưng hoặc giảm lượng mua, các quy định thông quan thay đổi, ...

Rủi ro: rủi ro tài chính (do vay vốn đầu tư); rủi ro thị trường (do cạnh tranh với sản phẩm nhập khẩu), ...

- Người bán sỉ, bán lẻ:

Người bán sỉ các sản phẩm từ quế hiện nay ít cất trữ hàng và người bán lẻ mua bán số lượng nhỏ nên họ gần như không bị tình trạng nút cổ chai, trừ trường hợp họ đảm nhận luôn chức năng thu gom hoặc chế biến.

Rủi ro: sản phẩm thay thế nhiều, đa dạng; ...

3.3. Một số bài luận về giải pháp nâng cao hiệu quả chuỗi giá trị cây quế tại huyện An Lão, tỉnh Bình Định

Từ những phân tích về thực trạng chuỗi giá trị cây quế tại An Lão cho thấy cây quế đang mang lại nguồn thu nhập cao và ổn định cho nhiều hộ nông dân trồng quế trên địa bàn xã An Toàn, huyện An Lão. Dù tiềm năng để nâng cao hơn nữa giá trị từ quế còn khá lớn nhưng hiện nay sản phẩm chính thu từ cây quế là vỏ quế mới được bán chủ yếu ở dạng thô, gỗ quế cũng chưa có sản phẩm có giá trị thương mại cao sau chế biến. Trong bối cảnh đó, các tác giả bài luận về một số giải pháp nâng cao hiệu quả chuỗi giá trị cây quế tại huyện An Lão, tỉnh Bình Định như sau:

- Huyện An Lão cần bổ sung cây quế vào danh mục các cây lâu năm ưu tiên phát triển ở huyện An Lão, tăng diện tích vùng trồng và có chính sách phát triển phù hợp với điều kiện tự nhiên, kinh tế - xã hội và dân số của địa phương.

- Các cơ quan quản lý địa phương cần tăng cường các hoạt động tư vấn và tập huấn để các nông hộ và các tác nhân tham gia chuỗi khác chủ động đầu tư kinh doanh và tham gia các liên kết chuỗi hiệu quả. Các giao dịch kinh doanh trên chuỗi cần được thực hiện ở mức độ cao hơn, sử dụng hình thức hợp đồng kinh tế để tăng tính an toàn và bền vững.

Tại huyện An Lão có thể phát triển đồng thời cả 2 hình thức liên kết:

- Liên kết tiêu thụ sản phẩm qua hợp đồng giữa doanh nghiệp (sản xuất/thương mại) với nông hộ trồng quế;

- Liên kết có hỗ trợ đầu tư và tiêu thụ sản phẩm giữa doanh nghiệp với nông hộ trồng quế;

Trong đó, ưu tiên cho hình thức liên kết tiêu thụ sản phẩm qua hợp đồng giữa doanh nghiệp với nông hộ. Với hình thức liên kết này, hợp đồng được ký ở thời điểm trồng cây con và ấn định thời điểm thu hoạch, giao hàng, số lượng, yêu cầu chất lượng và giá thành sản phẩm. Doanh nghiệp có thể cung cấp tín dụng, cung ứng vật tư nông nghiệp và tư vấn kỹ thuật

cho nông hộ, và doanh nghiệp cũng có quyền từ chối mua sản phẩm của nông hộ nếu sản phẩm không đạt chất lượng.

- Khuyến khích các cá nhân và doanh nghiệp đầu tư phát triển các cơ sở chế biến các sản phẩm đa dạng từ quế, phát triển các kênh bán sản phẩm đa dạng với sự tham gia của các nhà bán sỉ, bán lẻ cho người tiêu dùng trong nước và nước ngoài. Huyện An Lão cần có cơ chế, chính sách phù hợp, khuyến khích, kêu gọi các doanh nghiệp, công ty đủ mạnh đầu tư xây dựng cơ sở chế biến sâu sản phẩm tinh dầu quế, quế sáo, bột quế, sản xuất chế biến dược liệu, mỹ phẩm từ quế, viên nén mùn cưa quế, sản phẩm thủ công mỹ nghệ từ vỏ quế và gỗ quế ...

- Phát triển thương hiệu quế An Lão là rất cần thiết để nâng cao giá trị của cây quế tại địa phương. Huyện An Lão cần thực hiện đồng bộ các giải pháp, trong đó phát triển trồng quế hữu cơ, hạn chế sử dụng phân bón hóa học, thuốc trừ sâu độc hại; phát triển diện tích quế được chứng nhận hữu cơ hoặc tiêu chuẩn nông nghiệp tốt khác; khuyến khích các nông hộ trồng quế từ cây giống thơm từ hạt để tăng chất lượng sản phẩm; hỗ trợ các nhà đầu tư, tăng cường các hoạt động quảng bá hỗ trợ doanh nghiệp xây dựng thương hiệu và mở rộng thị trường.

4. KẾT LUẬN

Cây quế là loại cây lâu năm phù hợp với điều kiện thổ nhưỡng và khí hậu ở xã An Toàn, huyện An Lão, tỉnh Bình Định. Đây là loại cây mang lại giá trị kinh tế cao cho nông hộ và các tác nhân của chuỗi giá trị sản phẩm. Kết quả phân tích chuỗi giá trị cây quế tại An Lão cho thấy, với diện tích trồng quế trung bình là 2 ha/hộ, các hộ dân (80% là người đồng bào dân tộc ít người) có thể trồng cây quế và từ năm thứ 3 đã cho thu hoạch từ lá, cành cho đến năm thứ 10 thu hoạch vỏ quế và gỗ thân cây quế. Với diện tích rừng trồng đã cho thu hoạch khoảng 1,34 ha/hộ, cây quế mang lại thu nhập trung bình hàng năm 90,03 triệu trên một hộ trồng, góp phần cải thiện đáng kể thu nhập và mức sống dân cư ở An Toàn.

Các nông hộ bán sản phẩm chủ yếu dưới dạng tươi, thô cho những người thu gom tại địa phương hoặc người thu gom đường dài, tuy nhiên sự liên kết còn khá lỏng lẻo, chưa dựa trên các cơ sở pháp lý vững chắc như hợp đồng kinh tế. Thị trường đầu ra của nông hộ phụ thuộc nhiều vào người thu gom đường dài, rủi ro thị trường lớn. Dù rằng hoạt động trồng quế tại An Toàn đã nhận được sự quan tâm từ chính quyền địa phương trong việc điều chỉnh chính sách, hỗ trợ giống, trợ giúp kỹ thuật cho nông hộ. Các tác nhân khác như người thu gom địa phương, người thu gom đường dài, các cơ sở chế biến, người bán sỉ, người bán lẻ đã góp phần quan trọng trong việc phát triển chuỗi giá trị cây quế, mang lại nhiều lợi ích kinh tế, xã hội cho địa phương. Tuy nhiên, sự đầu tư chưa cân đối, hợp lý giữa các chức năng hoạt động, sự thiếu vững chắc và an toàn trong các liên kết làm nảy sinh một số vấn đề trong quá trình vận hành của chuỗi. Để sản phẩm quế An Lão có thể phát huy được tiềm năng và phát triển bền vững trong tương lai, đòi hỏi sự nỗ lực mạnh mẽ và quyết tâm của tất cả các chủ thể trong chuỗi giá trị, cùng với các tổ chức bộ phận có liên quan từ chính quyền địa phương đến các cấp ban ngành phối hợp thực hiện. Từ các kết quả khảo sát và phân tích, đánh giá, các tác giả cũng đã có những bàn luận về một giải pháp phát triển và nâng cao hiệu quả chuỗi giá trị cây quế tại An Lão.

Lời cảm ơn

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn UBND huyện An Lão, UBND xã An Toàn, các nhà khoa học thuộc Trường Đại học Quy Nhơn, các nhà quản lý và cán bộ kỹ thuật tại Công ty TNHH MTV Dược liệu hữu cơ BIDIPHAR đã hỗ trợ chúng tôi trong quá trình nghiên cứu và khảo sát tại địa phương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trung tâm phát triển nông thôn (CRED). *Sổ tay hướng dẫn kỹ thuật sản xuất quế bền vững theo tiêu chuẩn UEBT/RA*, Nxb Lao Động, Hà Nội, 2021.
2. R. Kaplinsky. Globalisation and unequalization: What can be learned from value chain analysis, *Journal of Development Studies*, **2021**, 37(2), 117-146.
3. R. Kaplinsky & M. Morris. *A handbook for value chain research*, Institute of Development Studies, University of Sussex, Brighton, UK, 2001.
4. M. E. Porter. *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*, Free Press, New York, 1980.
5. M. E. Porter. *The competitive advantage: creating and sustaining superior performance*, Free Press, New York, 1985.
6. G. Gereffi. *A commodity chains framework for analysing global industries workshop on spreading the gains from globalisation*, University of Sussex, Institute of Development Studies, 1999.
7. G. Gereffi, J. Humphrey & T. Sturgeon. The governance of global value chains, *Review of International Political Economy*, **2005**, 12(1), 78-104.
8. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GIZ). *Value links manual: The methodology of value chain promotion* (First edition), Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2007.
9. N. T. T. Huyền. Nâng cao giá trị gia tăng hàng rau quả ở Việt Nam, *Tạp chí Khoa học và Công nghệ Lâm nghiệp*, **2016**, 4, 124-132.
10. L. T. M. Hằng. *Hợp tác - Giải pháp nâng cấp chuỗi giá trị nông sản thực phẩm - Tình huống tại chuỗi cung ứng rau an toàn Đà Nẵng*, Hội thảo Khoa học Quản trị và Kinh doanh COMB2016, 2016, 53-61.
11. T. T. Khai (chủ trì). *Báo cáo nghiên cứu Phân tích chuỗi giá trị dừa Bến Tre*, Dự án Phát triển kinh doanh với người nghèo Bến Tre, Nxb Đại học Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh, 2011.
12. P. T. T. Trúc & N. T. T. Hạnh. Mối liên kết giữa các tác nhân trong chuỗi giá trị sản phẩm cà phê khu vực Tây Nguyên, *Tạp chí Khoa học Công nghệ Đại học Đà Nẵng*, **2017**, 2(111), 114-117.

13. N. P. Son, L. V. G. Nhỏ & L. B. M. Châu. Chiến lược nâng cấp chuỗi giá trị cam sành ở tỉnh Hậu Giang, *Tạp chí Nghiên cứu khoa học và Phát triển kinh tế Trường Đại học Tây Đô*, **2019**, 6, 33-49.
14. N. T. T. Hạnh. Phân tích chuỗi giá trị sản phẩm hồ tiêu Tây Nguyên, *Tạp chí Khoa học Công nghệ Đại học Đà Nẵng*, **2017**, 10(119), 14-18.
15. T. T. Vỹ, N. T. L. Anh & P. T. Lý. Phân tích các dạng hoạt động trong chuỗi giá trị sản phẩm dược liệu tỉnh Quảng Ninh, *Tạp chí Khoa học & Công nghệ*, **2018**, 186(10), 219-222.
16. H. B. Tuấn, H. P. Hoàng, T. T. Cẩm & N. N. K. Chinh. Nghiên cứu chuỗi giá trị dược liệu – cây Diệp Hạ Châu, *Tạp chí Phát triển Khoa học và Công nghệ*, **2013**, 16(1), 37-45.
17. N. V. Nam. *Nghiên cứu chuỗi giá trị của sản phẩm cây dược liệu làm thuốc tẩm tại huyện Sa Pa, tỉnh Lào Cai*, Luận văn thạc sĩ kinh tế, Trường Đại học Nông nghiệp Hà Nội, 2010.
18. N. T. Hạnh, P. D. Toàn & N. T. H. Nhã. Phân tích chuỗi giá trị cây sả trên địa bàn huyện Tuy Phước, tỉnh Bình Định, *Tạp chí Khoa học Kinh tế*, **2021**, 9(03), 60-71.

Current situation of teaching staff to implement the 2018 General Education Program at secondary schools in Gia Lai province

Nguyen Thi Thu Thuy*, Tran Thi Dieu

Gia Lai Teachers' Training College, Vietnam

Received: 14/10/2023; Revised: 20/12/2023;

Accepted: 26/12/2023; Published: 28/12/2023

ABSTRACT

Teaching staff play an important role in implementing the 2018 General Education Program at secondary schools. This article presents the results of research on the current status of secondary school teachers in Gia Lai province. This research mainly uses quantitative methods through survey data at secondary schools and teachers' self-evaluation surveys. From the research results, the authors make a number of proposals to improve the quality of teachers implementing the 2018 General Education Program at secondary schools in Gia Lai province.

Keywords: *Teacher, secondary schools, 2018 General Education Program, Gia Lai province.*

*Corresponding author:

Email: thuyntt5563@gmail.com

Thực trạng đội ngũ giáo viên thực hiện Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 cấp trung học cơ sở tại tỉnh Gia Lai

Nguyễn Thị Thu Thủy*, Trần Thị Điều

Trường Cao đẳng Sư phạm Gia Lai, Việt Nam

Ngày nhận bài: 14/10/2023; Ngày sửa bài: 20/12/2023;

Ngày nhận đăng: 26/12/2023; Ngày xuất bản: 28/12/2023

TÓM TẮT

Đội ngũ giáo viên có vai trò quan trọng trong việc thực hiện Chương trình Giáo dục phổ thông (GDPT) 2018 cấp trung học cơ sở (THCS) tại tỉnh Gia Lai hiện nay. Bài viết trình bày kết quả nghiên cứu thực trạng đội ngũ giáo viên cấp THCS tại tỉnh Gia Lai. Nghiên cứu này chủ yếu sử dụng phương pháp định lượng thông qua bảng khảo sát số liệu tại các trường THCS và bảng thăm dò tự đánh giá của giáo viên. Từ kết quả nghiên cứu, các tác giả đưa ra một số đề xuất nhằm nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên thực hiện Chương trình giáo dục phổ thông 2018 cấp THCS tại tỉnh Gia Lai.

Từ khóa: Giáo viên, Trung học cơ sở, Chương trình Giáo dục phổ thông 2018, Gia Lai.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Đội ngũ giáo viên có vai trò quyết định trong việc đảm bảo chất lượng giáo dục. Xây dựng đội ngũ giáo viên đủ về số lượng, đạt chuẩn về chất lượng, đồng bộ về cơ cấu là những yêu cầu chung về xây dựng và phát triển đội ngũ giáo viên.¹ Theo Đặng Bá Lãm, sự tăng trưởng về mặt số lượng và chất lượng của đội ngũ giáo viên là “quá trình chuẩn bị lực lượng để giáo viên có thể theo kịp được sự thay đổi và chuyển biến của giáo dục”.²

Trong quá trình thực hiện đổi mới giáo dục và đào tạo hiện nay, việc xây dựng đội ngũ giáo viên nói chung, giáo viên cấp trung học cơ sở nói riêng đáp ứng yêu cầu về số lượng, chất lượng và cơ cấu để thực hiện Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 tại tỉnh Gia Lai có vai

trò hết sức quan trọng trong bối cảnh số lượng học sinh tăng qua các năm; ngành giáo dục vẫn phải thực hiện tinh giản biên chế phù hợp với điều kiện của địa phương; việc đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ nhà giáo cơ sở giáo dục phổ thông đáp ứng yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục phổ thông giai đoạn 2016 - 2020, định hướng đến năm 2025 của tỉnh Gia Lai hướng đến mục đích đảm bảo đủ về số lượng, chuẩn hóa về chuyên môn, nghiệp vụ nhằm đáp ứng yêu cầu đổi mới Chương trình GDPT 2018.

Bài báo tìm hiểu thực trạng đội ngũ giáo viên thực hiện Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 cấp trung học cơ sở nhằm đưa ra một số đề xuất góp phần nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên THCS thực hiện Chương trình GDPT 2018 tại tỉnh Gia Lai đáp ứng các chuẩn mực kiểm định chung cho cơ sở giáo dục.³

*Tác giả liên hệ chính.

Email: thuyntt5563@gmail.com

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Thực hiện khảo sát từ tháng 12/2022 đến tháng 4/2023 tại các trường THCS bằng phiếu phỏng vấn và phiếu hỏi dưới hình thức trực tiếp và điều tra trên nền tảng Google Form. Mẫu khảo sát gồm 188 cán bộ quản lý và 939 giáo viên các trường THCS. Việc chọn mẫu được quy ước gồm nam và nữ; có giáo viên lớn tuổi và giáo viên trẻ tuổi; có thạc sĩ, cử nhân và giáo viên trình độ chưa đạt chuẩn; có tổ trưởng chuyên môn, giáo viên cốt cán, hiệu trưởng, phó hiệu trưởng các trường THCS. Địa bàn khảo sát gồm 07 huyện, thị xã, thành phố của tỉnh Gia Lai gồm: thành phố Pleiku, thị xã Ayunpa, huyện Chư Sê, huyện Chư Puh, huyện Chư Prông, huyện Kon Chro, huyện Đức Cơ. Việc lựa chọn các địa bàn khảo sát đảm bảo có các địa bàn ở vùng thuận lợi, có địa bàn ở vùng khó khăn, có địa bàn ở trung tâm, có địa bàn ở vùng biên giới.

Kiểm định số lượng mẫu thích hợp KMO đối tượng CBQL: KMO and Bartlett's Test = 0,601, sig.=0,000; giáo viên: KMO and Bartlett's Test = 0,922, sig.=0,000. Điều này cho thấy phân tích nhân tố EFA trong nghiên cứu này là rất phù hợp và qui mô mẫu là phù hợp với phân tích các nhân tố.

3. THỰC TRẠNG ĐỘI NGŨ GIÁO VIÊN THỰC HIỆN CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG 2018 CẤP THCS TẠI TỈNH GIA LAI

3.1. Thực trạng về cơ cấu đội ngũ

Bảng 1. Thống kê về giới tính, độ tuổi, dân tộc, thâm niên công tác của đội ngũ giáo viên THCS tỉnh Gia Lai thực hiện Chương trình GDPT 2018.

Tham số	Số lượng	Tỷ lệ
<i>Giới tính</i>		
Nam	268	28,5
Nữ	671	71,5
<i>Độ tuổi</i>		
Dưới 30 tuổi	42	4,5
Từ 30 đến 50 tuổi	759	80,8

Trên 50 tuổi	138	14,7
<i>Dân tộc</i>		
Kinh	862	91,8
Khác	77	8,2
<i>Thâm niên công tác</i>		
Dưới 5 năm	99	10,5
Từ 5 năm đến dưới 15 năm	294	31,3
Từ 16 năm đến dưới 25 năm	472	50,3
Trên 25 năm	74	7,9

Kết quả khảo sát cho thấy số lượng giáo viên nữ nhiều hơn số lượng giáo viên nam một cách đáng kể, số lượng nữ cao gấp 2,5 lần số lượng nam. Tỷ lệ giới tính nữ cao có ảnh hưởng nhất định đến quá trình công tác, tham gia học tập, bồi dưỡng nâng cao trình độ khi giáo viên nữ nghỉ thai sản, chăm sóc con nhỏ. Đặc điểm giao thông đi lại khó khăn ở một số trường học vùng sâu, vùng xa cũng ảnh hưởng đến sức khỏe nữ giáo viên nhiều hơn nam giáo viên.

Tỷ lệ giáo viên là người dân tộc thiểu số chỉ chiếm 8,2% so với tổng số giáo viên THCS. Với đặc điểm là tỉnh miền núi với 43% học sinh là người dân tộc thiểu số thì tỷ lệ giáo viên người dân tộc thiểu số còn ít, có ảnh hưởng đến việc triển khai hoạt động giáo dục trong Chương trình GDPT 2018 như triển khai hoạt động trải nghiệm, giáo dục địa phương, môn Tiếng dân tộc thiểu số.

Theo Bảng 1, Độ tuổi giáo viên tập trung chủ yếu trong khoảng từ 30 đến 50 tuổi (80,8%), tương quan với thâm niên công tác của giáo viên chiếm phần lớn ở khoảng từ 16 đến 25 năm (50,3%). Như vậy, đa số đội ngũ giáo viên THCS của tỉnh đã có kinh nghiệm trong giảng dạy và giáo dục, là nguồn lực quan trọng trong việc phát triển giáo dục của nhà trường. Tuy nhiên, tỷ lệ giáo viên trẻ dưới 30 tuổi chiếm 4,5%, thâm niên công tác dưới 5 năm chiếm 10,5% cho thấy ngành giáo dục đang gặp áp lực về số lượng đội ngũ vì trong thời gian sắp tới khi giáo viên lớn

tuổi, về hưu sẽ không có đủ đội ngũ giáo viên kế cận. Bên cạnh đó, các trường sẽ gặp khó khăn khi tổ chức thực hiện các hoạt động giáo dục trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đòi hỏi sự xúc tác, nhiệt tình của giáo viên trẻ như hoạt động trải nghiệm, giáo dục địa phương.

Như vậy, kết quả khảo sát cho thấy đội ngũ giáo viên thực hiện Chương trình giáo dục phổ thông 2018 cấp THCS tại tỉnh Gia Lai phần lớn là giáo viên nữ, chủ yếu là người dân tộc Kinh, có thâm niên công tác từ 16 đến 25 năm. Có sự mất cân bằng giới tính giữa giáo viên nam và giáo viên nữ; sự phân bố giáo viên giữa các độ tuổi không đồng đều, giáo viên trẻ còn ít; tỷ lệ giáo viên người dân tộc không cao.

3.2. Thực trạng về chất lượng đội ngũ

3.2.1. Trình độ, vị trí công tác

Bảng 2. Thống kê trình độ, vị trí công tác của giáo viên THCS tỉnh Gia Lai thực hiện Chương trình GDPT 2018.

Tham số	Số lượng	Tỷ lệ
<i>Trình độ</i>		
Thạc sĩ	40	4,3
Đại học	870	92,6
Cao đẳng	29	3,1
<i>Vị trí công tác</i>		
Tổ trưởng chuyên môn	120	12,8
Giáo viên cốt cán	67	7,1
TCCM và GVCC	8	0,9
Giáo viên	744	79,2

96,9% giáo viên các trường THCS được khảo sát đạt chuẩn hoặc vượt chuẩn ở thời điểm hiện tại. Đã có giáo viên bậc THCS đạt trình độ thạc sĩ, điều này thể hiện sự quyết tâm nâng cao trình độ của đội ngũ giáo viên. Số lượng giáo viên THCS chưa đạt chuẩn chiếm tỷ lệ không cao 3,1%. Tỷ lệ giáo viên là tổ trưởng chuyên môn, giáo viên cốt cán là 20,8%.

Dựa vào Bảng 2, nhóm tác giả nhận thấy trình độ của đa số giáo viên THCS đáp ứng được

yêu cầu của Chương trình GDPT 2018. Tuy nhiên, vẫn còn tỷ lệ giáo viên chưa đạt chuẩn trình độ so với yêu cầu của việc thực hiện chương trình, do đó cần quan tâm tạo điều kiện để giáo viên chưa đạt chuẩn được tham gia đào tạo nâng cao trình độ.

3.2.2. Về phẩm chất đội ngũ

Bảng 3. Kết quả khảo sát mức độ đáp ứng yêu cầu về phẩm chất của giáo viên THCS tỉnh Gia Lai thực hiện Chương trình GDPT 2018.

Nội dung	Mức độ thực hiện		
	Trung bình	ĐLC	Thứ hạng
Thực hiện quy định về đạo đức nhà giáo	2,75	0,449	1
Tinh thần tự học, tự rèn luyện và phấn đấu nâng cao phẩm chất đạo đức	2,72	0,452	3
Chia sẻ kinh nghiệm, hỗ trợ đồng nghiệp trong rèn luyện đạo đức nhà giáo, hình thành phong cách nhà giáo	2,65	0,481	4
Tác phong và cách thức làm việc	2,74	0,439	2
Trung bình chung	2,71	0,383	

Kết quả khảo sát cho thấy, giá trị trung bình khi đánh giá mức độ đáp ứng về phẩm chất của giáo viên khi tham gia giảng dạy theo Chương trình giáo dục phổ thông 2018 nằm trong khoảng từ 2,65 đến 2,75; đáp ứng tốt những yêu cầu đòi hỏi về phẩm chất của giáo viên THCS khi giảng dạy Chương trình giáo dục phổ thông 2018. Nội dung “Thực hiện quy định về đạo đức nhà giáo”, “Tác phong và cách thức làm việc của nhà giáo” được giáo viên đánh giá cao nhất chứng tỏ đội ngũ giáo viên rất coi trọng việc chấp hành tốt chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước; giữ gìn và phát huy những truyền thống tốt đẹp của nhà giáo, giữ gìn phẩm chất nghề nghiệp. Như vậy, có thể kết luận đối tượng tham gia khảo sát đều đánh giá cao phẩm chất của đội

ngũ giáo viên giảng dạy Chương trình giáo dục phổ thông 2018 tại tỉnh Gia Lai.

3.2.3. Năng lực đội ngũ

Qua kết quả khảo sát (Bảng 4), nội dung được đánh giá cao nhất là “Năng lực xây dựng kế hoạch dạy học và giáo dục theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh”, “Năng lực kiểm tra, đánh giá học sinh theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh”, “Năng lực phối hợp giữa gia đình, nhà trường và xã hội để thực hiện hoạt động dạy học, giáo dục cho học sinh”. Các năng lực này được CBQL và giáo viên đánh giá ở mức cao nhất - Đáp ứng hoàn toàn với yêu cầu, đòi hỏi của Chương trình giáo dục phổ thông 2018.

CBQL đánh giá năng lực của đội ngũ giáo viên thấp hơn giáo viên tự đánh giá bản thân. CBQL đánh giá “Năng lực phối hợp giữa gia đình, nhà trường và xã hội để thực hiện hoạt động dạy học, giáo dục cho học sinh” đạt mức 2, đáp ứng tốt yêu cầu của Chương trình GDPT 2018; các nhóm năng lực còn lại Đã đáp ứng mức cần thiết. Giáo viên đánh giá 6/7 năng lực ở mức cao nhất - Hoàn toàn đáp ứng, chỉ có 01 năng lực được đánh giá ở mức độ Đã đáp ứng ở mức cần thiết.

“Năng lực tư vấn và hỗ trợ học sinh trong dạy học, giáo dục” và “Năng lực phối hợp giữa gia đình, nhà trường và xã hội để thực hiện hoạt động dạy học, giáo dục” đều là những năng lực cơ bản của giáo viên THCS và là những thành

quả nỗ lực rèn luyện chuyên môn nghiệp vụ của các giáo viên trong suốt quá trình công tác.

“Năng lực sử dụng ngoại ngữ hoặc tiếng dân tộc, ứng dụng công nghệ thông tin, khai thác và sử dụng thiết bị công nghệ trong dạy học, giáo dục” được đánh giá thấp nhất với 2,24 điểm. Việc tỷ lệ giáo viên có thâm niên công tác từ 16 năm trở lên (58,2%), giáo viên có thâm niên dưới 5 năm (10,5%) là yếu tố có ảnh hưởng đến độ linh hoạt, nhanh nhạy trong việc sử dụng công nghệ thông tin trong quá trình dạy học.

Khi trao đổi phỏng vấn, nhiều giáo viên thừa nhận trình độ ngoại ngữ (chủ yếu là tiếng Anh) của giáo viên chưa đạt để có thể hỗ trợ cho hoạt động dạy học. Một số giáo viên học tiếng dân tộc (do yêu cầu đặc điểm dạy học ở vùng đồng bào dân tộc) lại được đánh giá tốt. Nhiều giáo viên công tác lâu năm ở các vùng dân tộc khá thành thạo tiếng dân tộc (Jrai, Bahnar), điều này hỗ trợ đắc lực cho hoạt động dạy học và giáo dục của giáo viên.

Năng lực sử dụng ngoại ngữ, tiếng dân tộc của giáo viên ở các trường THCS cũng có ảnh hưởng đến việc tổ chức dạy các môn Ngoại ngữ 2 và Tiếng dân tộc thiểu số, hai môn học tự chọn trong Chương trình GDPT 2018 của các trường. Hiện nay, các trường đều chưa có giáo viên để có thể đảm nhiệm hai môn học này. Các huyện, thị xã, thành phố của tỉnh Gia Lai cũng chưa tuyển giáo viên dạy Tiếng dân tộc thiểu số, Ngoại ngữ 2.

Bảng 4. Đánh giá thực trạng năng lực của đội ngũ giáo viên THCS tỉnh Gia Lai thực hiện Chương trình GDPT 2018.

Năng lực	Mức độ đánh giá					
	CBQL		GV		Chung	
	TB	TH	TB	TH	TB	TH
Năng lực xây dựng kế hoạch dạy học và giáo dục theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh	2,32	2	2,52	2	2,42	1
Năng lực sử dụng hình thức, phương pháp dạy học và giáo dục theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh	2,29	3	2,47	5	2,38	4
Năng lực kiểm tra, đánh giá học sinh theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh	2,28	4	2,55	1	2,42	1

Năng lực tư vấn và hỗ trợ học sinh trong dạy học và giáo dục	2,12	7	2,49	3	2,31	6
Năng lực phối hợp giữa gia đình, nhà trường và xã hội để thực hiện hoạt động dạy học, giáo dục cho học sinh	2,35	1	2,49	3	2,42	1
Năng lực sử dụng ngoại ngữ hoặc tiếng dân tộc, ứng dụng công nghệ thông tin, khai thác và sử dụng thiết bị công nghệ trong dạy học, giáo dục	2,28	4	2,24	7	2,26	7
Năng lực xây dựng môi trường giáo dục và cộng đồng học tập chuyên môn	2,27	6	2,42	6	2,35	5
Trung bình chung	2,27		2,45		2,36	

3.4. Các yếu tố gây khó khăn cho đội ngũ

Bảng 5. Các yếu tố ảnh hưởng đến việc thực hiện Chương trình GDPT 2018 của giáo viên THCS tỉnh Gia Lai.

Nội dung	CBQL			Giáo viên			Tổng		
	SL	%	TB	SL	%	TB	SL	%	TB
Cơ sở vật chất, thiết bị	165	87,8	1	713	75,9	1	878	71,6	1
Số lượng, cơ cấu đội ngũ trong nhà trường	115	61,2	4	399	42,5	5	514	41,9	5
Năng lực đội ngũ giáo viên	68	36,2	8	247	26,3	8	315	25,7	8
Chế độ, chính sách cho đội ngũ	105	55,9	5	481	51,2	4	586	47,8	4
Việc phân công đội ngũ	86	45,7	6	289	30,8	7	375	30,6	7
Năng lực quản trị nhà trường của cán bộ quản lý	32	17	9	140	14,9	9	172	14	9
Tình hình kinh tế của địa phương nơi trường đóng chân	121	64,4	3	486	51,8	3	607	49,5	3
Sự quan tâm của cha mẹ học sinh	132	70,2	2	582	62	2	714	58,2	2
Hỗ trợ của các tổ chức các cơ quan đoàn thể tại địa phương	81	42,1	7	356	37,9	6	437	35,6	6

Số liệu Bảng 5 cho thấy: Cơ sở vật chất, thiết bị phục vụ thực hiện Chương trình GDPT 2018 tại các trường THCS là yếu tố gây khó khăn lớn nhất trong các yếu tố được khảo sát, với 878 ý kiến, chiếm 71,6%. Ý kiến đồng ý có khó khăn về cơ sở vật chất, thiết bị phục vụ thực hiện chương trình GDPT 2018 khá tập trung giữa các đối tượng được khảo sát.

Trong quá trình khảo sát chúng tôi phỏng vấn để làm rõ thêm vấn đề khó khăn về cơ sở vật chất, thiết bị phục vụ thực hiện chương trình GDPT 2018. CBQL và giáo viên đều cho rằng cơ sở vật chất chưa đáp ứng yêu cầu dạy học

theo chương trình mới ở mức độ nhất định: thiếu các bộ đồ dùng dạy học chuyên đề, trải nghiệm thông qua môn học và hoạt động giáo dục cơ bản. Tại một số trường thiết bị phục vụ dạy học đã cũ, máy tính, thiết bị thí nghiệm không đảm bảo yêu cầu giảng dạy; phần lớn các thiết bị dạy học được cấp để thực hiện Chương trình GDPT 2006; nguồn kinh phí được cấp để mua sắm đồ dùng dạy học và học tập theo Chương trình GDPT 2018 chưa được thực hiện.

58,2% CBQL và giáo viên cho rằng “Sự quan tâm của cha mẹ học sinh” là vấn đề thứ hai các trường THCS đang gặp phải. “Tình hình

kinh tế của địa phương nơi trường đóng chân” là nguyên nhân thứ ba gây khó khăn cho đội ngũ với 607 ý kiến (49,5%).

Xét sự tương quan giữa yếu tố khó khăn về “Cơ sở vật chất, thiết bị” với “Tình hình kinh tế của địa phương nơi trường đóng chân” chúng tôi thấy các yếu tố khó khăn cùng cấu trúc, có sự tương quan chặt chẽ. Tiếp tục xét sự tương quan giữa yếu tố “Tình hình kinh tế ở địa phương nơi trường đóng chân” với yếu tố “Sự quan tâm của cha mẹ học sinh” cho thấy tương quan có ý nghĩa.

Trong các yếu tố khó khăn thì 02 yếu tố “Năng lực đội ngũ giáo viên” và “Năng lực quản trị nhà trường của cán bộ quản lý” mức độ gây khó khăn thấp nhất, xếp thứ tự thứ 8, 9 trong tổng số 09 yếu tố. Theo CBQL và giáo viên, “Số lượng, cơ cấu đội ngũ trong nhà trường” hiện nay cũng không ảnh hưởng nghiêm trọng đến chất lượng giảng dạy của giáo viên. Điều đó cho thấy rằng, thực hiện Chương trình GDPT 2018 không quá nhiều lo ngại về mức độ đáp ứng năng lực của đội ngũ giáo viên.

4. MỘT SỐ ĐỀ XUẤT

4.1. Về phía các cơ quan chức năng

- Xây dựng kế hoạch chuẩn bị lực lượng kế cận, trẻ hóa đội ngũ để đảm bảo đủ số lượng giáo viên trẻ thay thế giáo viên về hưu trong 5 năm tới.

- Căn cứ nhu cầu sử dụng giáo viên, bố trí kinh phí phù hợp và tiến hành đặt hàng đào tạo giáo viên THCS với các trường sư phạm theo Nghị định số 116/2020/NĐ-CP về chính sách hỗ trợ tiền đóng học phí, chi phí sinh hoạt với sinh viên sư phạm. Xây dựng cơ chế đặc thù của địa phương để khuyến khích sinh viên người dân tộc thiểu số Jrai, Bahnar lựa chọn và tham gia đào tạo để trở thành giáo viên THCS.

- Tăng cường hơn nữa việc đầu tư, trang bị cơ sở vật chất, thiết bị dạy học đáp ứng yêu cầu của Chương trình GDPT 2018 nhằm hỗ trợ tối đa cho giáo viên THCS trong quá trình tổ chức các hoạt động dạy học, giáo dục.

4.2. Về phía các trường THCS

- Sử dụng có hiệu quả đội ngũ hiện có trong các nhà trường:

Trên cơ sở Chuẩn nghề nghiệp giáo viên phổ thông, các trường THCS rà soát việc bố trí và sử dụng đội ngũ giáo viên hiện có để bố trí, sắp xếp lại đội ngũ giáo viên cho phù hợp với vị trí việc làm, đáp ứng triển khai Chương trình GDPT 2018. Trong quá trình sắp xếp, bố trí công việc cho đội ngũ cần tính toán phân công công việc phù hợp với tỷ lệ giới tính nam nữ, độ tuổi và thâm niên công tác để đảm bảo vừa phù hợp với quy mô, đặc điểm của các trường THCS, vừa phát huy được năng lực của giáo viên.

Tiếp tục phát huy những phẩm chất, năng lực của đội ngũ trong thực hiện nhiệm vụ của nhà giáo; bồi dưỡng phẩm chất đạo đức, thái độ nghề nghiệp để giáo viên tiếp tục khẳng định uy tín, vị trí của nhà giáo.

- Tăng cường công tác đào tạo, bồi dưỡng nâng cao năng lực đội ngũ:

Hiệu trưởng nhà trường thống kê số lượng giáo viên chưa đạt chuẩn trình độ theo quy định, nắm rõ số lượng giáo viên chưa đạt chuẩn nhưng đang theo học để nâng chuẩn, lộ trình nâng chuẩn của từng viên chức trong nhà trường. Quản lý số lượng giáo viên đang đào tạo nâng cao trình độ theo hình thức tự túc để đảm bảo chất lượng học tập và tạo điều kiện cần thiết. Tạo điều kiện để giáo viên chưa đạt chuẩn được tham gia đào tạo liên thông theo hình thức vừa làm vừa học. Đổi mới chế độ hỗ trợ giáo viên tham gia đào tạo nâng chuẩn: hỗ trợ tiền đi lại, tài liệu, học phí.

Tăng cường việc bồi dưỡng năng lực ứng dụng công nghệ thông tin, khai thác và sử dụng thiết bị công nghệ trong dạy học, giáo dục cho đội ngũ. Yêu cầu các tổ chuyên môn và từng giáo viên xây dựng kế hoạch ứng dụng công nghệ thông tin, khai thác và sử dụng thiết bị công nghệ trong dạy học, giáo dục. Quy định cụ thể việc soạn kế hoạch dạy học điện tử trong từng học kì, đối với từng tổ chuyên môn, từng giáo viên. Khuyến khích tổ chuyên môn xây dựng tài

nguyên số dùng chung; thường xuyên sử dụng, cập nhật các phần mềm dạy học. Tạo điều kiện để giáo viên tham gia các lớp bồi dưỡng, tập huấn công nghệ thông tin theo hình thức trực tiếp và trực tuyến. Tổ chức sinh hoạt chuyên môn theo hướng nghiên cứu bài học trong đó có ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học.

Xây dựng kế hoạch bồi dưỡng nâng cao năng lực sử dụng ngoại ngữ cho giáo viên; khuyến khích giáo viên sử dụng ngoại ngữ trong giảng dạy và nghiên cứu. Chú trọng bồi dưỡng tiếng dân tộc Jrai, Bahnar cho đội ngũ; khuyến khích đội ngũ giáo viên tự học bồi dưỡng tiếng dân tộc Jrai, Bahnar.

- Thường xuyên rà soát tình hình sử dụng cơ sở vật chất, thiết bị phục vụ việc thực hiện Chương trình GDPT 2018. Báo cáo kịp thời về tình hình quản lý, sử dụng, bảo quản trang thiết bị và chủ động đề xuất cấp trên trang bị đủ thiết bị dạy học cho các nhà trường. Phát động phong trào thi đua tự làm đồ dùng dạy học, thi đua sáng tạo trong việc sử dụng, bảo quản, duy tu, bảo dưỡng thiết bị dạy học.

- Xây dựng môi trường, tạo động lực làm việc cho giáo viên:

Công khai các tiêu chí của đội ngũ, các vị trí việc làm trong các nhà trường. Tổ chức hội nghị lấy ý kiến đóng góp của đội ngũ trong nhà trường về nguồn nhân lực hiện có và tham khảo ý kiến, hiến kế trong việc nâng cao chất lượng đội ngũ.

Tuyên truyền, vận động cha mẹ học sinh tăng cường hơn nữa sự quan tâm và phối kết hợp, hỗ trợ nhà trường trong việc triển khai giáo dục học sinh.

5. KẾT LUẬN

Kết quả khảo sát bước đầu đã cho thấy một số vấn đề sau:

Đội ngũ giáo viên bậc THCS của tỉnh Gia Lai có phẩm chất và năng lực đáp ứng yêu cầu của Chương trình giáo dục phổ thông 2018. Đội ngũ có trình độ đạt và trên chuẩn, đáp ứng được

các tiêu chuẩn về chuẩn nghề nghiệp của giáo viên phổ thông.

Tuy nhiên, số lượng giáo viên trẻ và giáo viên người dân tộc thiểu số còn ít. Đa số giáo viên nằm trong độ tuổi từ 30 đến 50 tuổi và có thâm niên công tác từ 16 năm trở lên. “Năng lực sử dụng ngoại ngữ hoặc tiếng dân tộc, ứng dụng công nghệ thông tin, khai thác và sử dụng thiết bị công nghệ trong dạy học, giáo dục” chưa được giáo viên đánh giá cao như các nhóm năng lực khác của giáo viên. Giáo viên còn gặp những khó khăn trong quá trình giảng dạy do cơ sở vật chất, trang thiết bị phục vụ triển khai Chương trình GDPT 2018 chưa đáp ứng đầy đủ.

Nghiên cứu đã đưa ra các đề xuất với các cơ quan chức năng và các trường THCS để góp phần nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên thực hiện Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 cấp THCS trên địa bàn tỉnh Gia Lai.

Lời cảm ơn

Nghiên cứu này được thực hiện trong khuôn khổ đề tài khoa học cấp trường của Trường Cao đẳng Sư phạm Gia Lai năm học 2022 - 2023.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. B. M. Hiền (chủ biên). *Quản lý giáo dục*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2009.
2. Đ. B. Lãm. *Giáo dục Việt Nam những thập niên đầu thế kỷ XXI - Chiến lược phát triển*, Nxb Giáo dục Hà Nội, Hà Nội, 2003.
3. T. K. Đức. *Giáo dục và phát triển nguồn nhân lực trong thế kỷ XXI*, tái bản lần thứ nhất, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội, 2010.

MỤC LỤC

- Đánh giá tác động của du lịch đối với việc giảm tỷ lệ nghèo tại Việt Nam: Phương pháp tiếp cận dữ liệu bảng
Phạm Thị Thúy Hằng, Nguyễn Minh Thư, Nguyễn Thị Minh Ảnh..... 5
- Vận dụng phương pháp khoa học trong dạy học Vật lí nhằm rèn luyện tư duy biện chứng cho học sinh
Nguyễn Ngọc Minh, Phạm Duy Luân..... 15
- Đánh giá sức chứa du lịch cho Bảo tàng Hải dương học Nha Trang, tỉnh Khánh Hòa
Nguyễn Hoàng Thái Khang, Ngô Mạnh Tiến, Trần Văn Chung, Trương Sĩ Hải Trình, Nguyễn Thanh Thiên Lý, Hà Thị Mỹ Duyên 23
- Tìm hiểu khái niệm sức mạnh mềm của Joseph Nye
Tăng Thái Thụy Ngân Tâm 33
- Ảnh hưởng của môi trường làm việc đến sự gắn kết của người lao động: trường hợp nghiên cứu tại Nhà máy Fresenius Kabi Việt Nam
Nguyễn Thị Kim Ánh, Lê Anh Khoa 43
- Phân tích chuỗi giá trị cây quế tại huyện An Lão, tỉnh Bình Định
Nguyễn Tấn Đạt, Nguyễn Thị Hạnh 59
- Thực trạng đội ngũ giáo viên thực hiện Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 cấp trung học cơ sở tại tỉnh Gia Lai
Nguyễn Thị Thu Thủy, Trần Thị Điều 75

